

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Masterscriptie Fiscale Economie

Vermogend voor een prikje

*Een onderzoek naar de Successiewet 1956 als stimulans voor vermogensoverdracht in
familieverband en als mechanisme voor de herverdeling van vermogen*

Naam student: M.E. (Maaïke) Bruggeman

Studentnummer: 431092

Begeleider: T.C. Hoogwout

Definitieve inleverdatum: 16 januari 2021

Inhoudsopgave

Afkortingen.....	7
Hoofdstuk 1 – Inleiding	9
1.1 Aanleiding.....	9
1.2 Probleemstelling en deelvragen	12
1.3 Opzet.....	13
1.4 Afbakening.....	14
Hoofdstuk 2 – Rechtvaardigingsgronden van de erf- en schenkbelasting.....	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Juridische rechtvaardigingsgronden.....	16
2.2.1 Buitenkansbeginsel	16
2.2.2 Draagkrachtbeginsel	17
2.2.2.1 Gelijkheidsbeginsel.....	18
2.2.3 Sluisgedachte	18
2.2.4 Profijtbeginsel.....	19
2.2.5 Loon-naar-werkenbeginsel	20
2.2.6 Beginsel van de minste pijn	21
2.3 Economische rechtvaardigingsgronden	21
2.3.1 Efficiëntie.....	22
2.3.2 Budgettair belang.....	27
2.3.3 Herverdelingsfunctie.....	27
2.3.4 Equality of opportunity-beginsel	28
2.3.5 Levensloopperspectief	29
2.3.6 Median voter theorie.....	29
2.3.7 Financiering vergrijzing.....	30
2.4 Tussenconclusie	31
Hoofdstuk 3 – Vormgeving van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Verschijningsvormen erf- en schenkbelasting.....	34
3.2.1 Boedelbelasting.....	34
3.2.2 Verkrijgingsbelasting.....	35
3.2.3 Verschijningsvorm SW 1956.....	36

3.3	Systeem van heffing van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband	38
3.3.1	Rol van verwantschap	38
3.3.2	Tarieven	40
3.3.3	Vrijstellingen.....	41
3.3.3.1	Vrijstellingen erfbelasting.....	41
3.3.3.1.1	Erfbelastingvrijstelling voor de partner	41
3.3.3.1.2	Erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen.....	42
3.3.3.1.3	Erfbelastingvrijstelling voor ouders.....	43
3.3.3.2	Vrijstellingen schenkbelasting	43
3.3.3.2.1	Verhoging standaardvrijstelling schenkbelasting	43
3.3.3.2.2	Schenkbelastingvrijstellingen voor kinderen.....	44
3.3.3.3	Bedrijfsopvolgingsregeling.....	45
3.3.3.3.1	Object van vrijstelling.....	46
3.3.3.3.2	Bezitseis	47
3.3.3.3.3	Voortzettingseis	47
3.3.4	Overig: Schenking op papier	48
3.4	Rechtvaardiging systeem van heffing SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband.....	49
3.4.1	Rechtvaardiging tarieven	50
3.4.1.1	Rechtvaardiging eerste progressie	51
3.4.1.2	Rechtvaardiging tweede progressie	53
3.4.2	Rechtvaardiging vrijstellingen erfbelasting	54
3.4.2.1	Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor de partner	54
3.4.2.2	Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen...	57
3.4.2.3	Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor ouders.....	60
3.4.3	Rechtvaardiging vrijstellingen schenkbelasting	60
3.4.3.1	Rechtvaardiging schenkbelastingvrijstelling voor kinderen.....	61
3.4.4	Rechtvaardiging bedrijfsopvolgingsregeling.....	64
3.5	Tussenconclusie	66
Hoofdstuk 4 – Herverdelende rol en effecten van (erf- en schenk-) belasting		69
4.1	Inleiding	69
4.2	Vermogensongelijkheid	70

4.2.1	Kapitaal in de 21 ^{ste} eeuw.....	70
4.2.2	Vermogensongelijkheid in Nederland	72
4.2.3	Het effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid in Nederland 74	
4.3	Gelijke kansen.....	76
4.3.1	Erf- en schenkbelasting als accessions tax.....	76
4.3.2	Gelijke startposities.....	78
4.4	Tussenconclusie	81

Hoofdstuk 5 – Alternatieve vormgeving van de SW 1956 met betrekking tot

vermogensoverdrachten in familieverband..... 82

5.1	Inleiding.....	82
5.2	Alternatieven tariefstructuur SW 1956	83
5.2.1	Optimale tarief en effectieve belastingdruk.....	83
5.2.2	Alternatieven tarief voor partners (eerste progressie).....	84
5.2.3	Alternatieven tarieven voor kinderen en kleinkinderen (eerste progressie)	85
5.2.3.1	Keuze eerste progressie of hogere vrijstellingen	87
5.2.4	Alternatieven tweede progressie.....	88
5.2.5	Derde progressie	90
5.2.6	Onderscheid tarieven erf- en schenkbelasting	91
5.3	Alternatieven vrijstellingen SW 1956.....	91
5.3.1	Alternatieven vrijstellingen voor de partner	92
5.3.1.1	Afschaffing imputatieregeling	92
5.3.1.2	Vrijstelling op basis van de eigen woning	93
5.3.1.3	Aansluiting bij de gemiddelde WOZ-waarde	94
5.3.1.4	Algehele partnervrijstelling	95
5.3.2	Alternatieven vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen.....	96
5.3.2.1	Alternatief erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen.....	96
5.3.2.2	Alternatief schenkbelastingvrijstellingen voor kinderen	98
5.3.2.3	Gelijktrekken vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen	98
5.3.2.4	Life time of periodieke vrijstellingen	99
5.3.2.5	Afschaffen verhoogde vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen.....	101
5.3.3	Afschaffing erfbelastingvrijstelling voor ouders	101
5.3.4	Onderscheid vrijstellingen erf- en schenkbelasting	102

5.3.5 Alternatieven BOR.....	103
5.3.6 Alternatieven schenking op papier.....	104
5.4 Tussenconclusie	105
Hoofdstuk 6 – Conclusie.....	107
6.1 Inleiding	107
6.2 Beoordeling probleemstelling.....	107
6.3 Aanbevelingen	110
Literatuur-, jurisprudentie- en bronnenlijst	112

Afkortingen

AWR	Algemene Wet inzake Rijksbelastingen
BBP	Bruto Binnenlands Product
BOR	Bedrijfsopvolgingsregeling
B.V.	Besloten Vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Planbureau
EHRM	Europees Hof van de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag van de Rechten van de Mens
FBN	Fiscale Berichten voor het Notariaat
IW 1990	Invorderingswet 1990
LES	Leuvense Economische Standpunten
MBB	Maandblad Belastingbeschouwingen
MvT	Memorie van Toelichting
NM	Notariaat Magazine
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
N.V.	Naamloze Vennootschap
SW 1817/1859/1956	Successiewet 1817/1859/1956
TFB	Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht
UR	Uitvoeringsregeling
V-N	Vakstudie-Nieuws
Wet IB 2001	Wet op de Inkomstenbelasting 2001
Wet LB 1964	Wet op de Loonbelasting 1964
WFR	Weekblad Fiscaal Recht
WPNR	Werkblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie

Hoofdstuk 1 – Inleiding

1.1 Aanleiding

Erfenissen en schenkingen worden in Nederland belast door middel van de Successiewet 1956 (hierna: ‘SW 1956’). De SW 1956 kent een tweetal heffingen: de erfbelasting en de schenkbelasting.¹ Op basis van artikel 1 SW 1956 dient de waarde van iedere verkrijging krachtens erfrecht dan wel door middel van schenking in de heffing te worden betrokken. Hoewel de opbrengst van de SW 1956 ongeveer een procent van de totale belastingopbrengst omvat,² staat de SW 1956 toch bekend als een van de minst geliefde belastingen.³ Met name het idee dat de staat belasting heft over vermogen waar de erflater reeds tijdens leven belasting over heeft betaald, stuit velen al sinds de invoer van de erfbelasting in 1805⁴ tegen de borst.⁵ Hetzelfde geldt voor de schenkingen. De schenkbelasting is meer dan 100 jaar na de invoering van de erfbelasting in het leven geroepen met het doel te voorkomen dat men erfbelasting zou ontgaan door vermogen tijdens leven over te dragen door middel van schenkingen.⁶ Al bij de parlementaire behandeling van de schenkbelasting merkte een kamerlid op dat niet iedere schenking tijdens leven het doel heeft erfbelasting te voorkomen, waardoor belastingheffing over alle schenkingen niet kan worden gerechtvaardigd op grond van dit argument.⁷ Waarom belasten we erfenissen en schenkingen dan toch?

Voor de heffing van erf- en schenkbelasting zijn verschillende redenen aan te dragen, ook wel rechtvaardigingsgronden genoemd. Het buitenkansbeginsel en het draagkrachtbeginsel zijn volgens de wetgever de dragende rechtvaardigingsgronden voor de SW 1956.⁸ Op grond van het buitenkansbeginsel is het gerechtvaardigd een erfenis of schenking op gelijke wijze (of zelfs zwaarder) te belasten als verkrijgingen waar een tegenprestatie tegenover staat, omdat de

¹ Art. 1 lid 1 SW 1956.

² Voor het jaar 2020 wordt verwacht dat de totale opbrengst uit belastingen 176,2 miljard euro omvat, waarvan 1,7 miljard is ontvangen door middel van de heffing van erf- en schenkbelasting.

³ Zo blijkt bijvoorbeeld uit een onderzoek van TNS Nipo uit 2009; Sonneveldt, *WPNR* 2017/165.

⁴ In 1805 werd de eerste successiewet ingevoerd die een met de huidige belasting vergelijkbare vorm kent.

⁵ Schmalbeck 2000.

⁶ Sonneveldt, *WPNR* 2017/165.

⁷ Handelingen II 1915/16, nr. 92, p. 2433 en 2434.

⁸ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 6.

verkrijging onverwacht aan de verkrijger toekomt zonder dat de verkrijger hier een tegenprestatie voor heeft verricht.⁹ Het draagkrachtbeginsel houdt in dat belasting wordt geheven naar rato van ieders financiële draagkracht, waardoor een draagkrachtvermeerdering (bijvoorbeeld door de verkrijging van een erfenis of schenking) dient te worden belast.¹⁰

In nauwe familieverhoudingen is een dergelijke verkrijging in beginsel niet onverwacht.¹¹ Een verkrijging door een zoon van zijn vader of door een partner van zijn partner is zowel gevoelsmatig als op grond van wettelijke aanspraken¹² namelijk een minder grote ‘verrassing’ dan een verkrijging door een buurjongen van een buurman. Bovendien is een verzorgingsverplichting opgenomen in de wet, op basis waarvan echtgenoten en geregistreerde partners zorg dienen te dragen voor elkaar en ouders tot een bepaalde leeftijd zorg dienen te dragen voor hun kinderen, tot een bepaalde leeftijd.¹³ Naast dat bij de heffing van erf- en schenkbelasting rekening wordt gehouden met de draagkrachtvermeerdering, wordt tevens rekening gehouden met dergelijke verwantschap. Zo kent de SW 1956 verschillende tarieven en vrijstellingen. Deels zijn deze afhankelijk van de verwantschap tussen de erflater of schenker en de verkrijger. De maximale hoogte van de vrijstellingen neemt toe naarmate de erflater of schenker en de verkrijger een nauwere familieband hebben.¹⁴ Tevens neemt in beginsel de hoogte van het tarief af naarmate de erflater of schenker en de verkrijger een nauwere familieband hebben.¹⁵

Door de combinatie van een vrijstelling aan de voet en de oploop in de marginale tarieven zijn de erf- en schenkbelasting progressieve belastingen. Door middel van de vrijstellingen en de verlaagde tarieven kan nalaten of schenken aan personen waarmee een nauwe familieband bestaat voordeliger zijn dan nalaten of schenken aan anderen. Niet iedere verkrijging wordt dus gelijk behandeld voor de SW 1956, terwijl dat wel de strekking is van artikel 1 SW 1956. Indien voor een ongelijke behandeling tussen gelijke gevallen (of een onevenredig ongelijke behandeling van ongelijke gevallen) geen redelijke en objectieve rechtvaardiging bestaat, is

⁹ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*.

¹⁰ Heithuis, Kavelaars & Schuver 2020, p. 1.

¹¹ Vijfeijken, van, *WPNR 2004/6576*.

¹² Art. 4:10 BW.

¹³ Art. 1:81 BW en Art. 1:392 BW e.v.

¹⁴ Art. 32 en 33 SW 1956.

¹⁵ Art. 24 SW 1956.

sprake van strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel.¹⁶ De vraag rijst of de bepalingen van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband gerechtvaardigd kunnen worden op grond van rechtvaardigingsgronden of dat sprake is van schending van het gelijkheidsbeginsel.

Het voorgaande heeft bovendien tot gevolg dat grote vermogens gemakkelijk tussen generaties over kunnen gaan en binnen families kunnen blijven. Men zou zelfs kunnen stellen dat de SW 1956 door middel van dergelijke bepalingen vermogensoverdrachten binnen familieverband stimuleert. Momenteel is echter sprake van een toenemende belangstelling voor de herverdelende rol van de belasting.¹⁷ De hernieuwde interesse in dit onderwerp is met name te danken aan de publicatie van het boek ‘Kapitaal in de 21^e eeuw’ van Piketty. Hierin onderzoekt Piketty de dynamiek van de inkomens- en vermogensverdeling en de toenemende ongelijkheid van vermogen sinds de 18e eeuw in meer dan 20 landen.¹⁸ Ondanks het feit dat Nederland niet in het onderzoek van Piketty voorkomt, is de wetgever van mening dat ook in Nederland extra aandacht dient te worden besteed aan het onderwerp vermogensongelijkheid en de daarmee samenhangende effectiviteit van belastingheffing.¹⁹ Dit heeft afgelopen jaar geleid tot de rapporten van Commissie Bouwstenen voor een beter belastingstelsel.²⁰ In deze rapporten worden beleidsopties gegeven voor een beter belastingstelsel, zo ook voor de SW 1956. Met name wordt gefocust op het effectiever vormgeven van de erf- en schenkbelasting, door grote vermogensoverdrachten zwaarder te belasten. De huidige effectiviteit, en tevens herverdelende rol, van de SW 1956 leidt namelijk tot grote ontevredenheid.²¹ Uit onderzoek blijkt dat de effectieve belastingdruk²² op erfenissen en schenkingen in de jaren 2007 tot en met 2016 met name is gedaald voor erfenissen en schenkingen groter dan € 500.000.²³ Dit betekent dat verkrijgers van grotere vermogens relatief minder erf- en schenkbelasting zijn gaan betalen dan verkrijgers van kleinere vermogens. Ook blijkt uit onderzoek dat huishoudens met een hoger vermogen of een hoger inkomen meer kans hebben om een erfenis

¹⁶ Niessen, *TFB 2009/01*.

¹⁷ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3; Zie tevens paragraaf 2.3.3.

¹⁸ Piketty 2014.

¹⁹ Kamerstukken II 2017/18, 31066, nr. 417 en Kamerstukken II 2018/19, 35 000 IX, nr. 4.

²⁰ Kamerstukken II 2019/20, 32 140.

²¹ Cnossen & Jacobs 2019.

²² Hiermee wordt bedoeld: de verschuldigde belasting als percentage van de hoogte van de verkrijging.

²³ Syntheserapport Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 18 mei 2020.

of schenking te ontvangen. Het merendeel van deze erfenissen en schenkingen geschieden in familieverband, waar verlaagde tarieven, en in bepaalde gevallen tevens verhoogde vrijstellingen, op van toepassing zijn. In 2015 ging bijvoorbeeld 53% van de totale waarde aan erfenissen en 95% van de totale waarde aan schenkingen over van ouder naar kind.²⁴

Het huidige systeem van de SW 1956 heeft tot gevolg dat draagkrachtvermeerderingen niet effectief worden belast en de mogelijkheden om vermogensongelijkheid tegen te gaan beperkt zijn. De belangstelling in de herverdelende rol van belasting is momenteel enkel een maatschappelijke wens, waar de systematiek niet per se op hoeft te worden afgestemd. Het is echter van belang rekening te houden met dergelijke maatschappelijke ontwikkelingen, zodat de burger het gevoel heeft dat sprake is van gerechtvaardigde belastingheffing en de wettelijke bepalingen aanvaardt.²⁵

1.2 Probleemstelling en deelvragen

Uit het voorgaande blijkt dat over zowel de rechtvaardiging als de herverdelende rol van de SW 1956, specifiek met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband, nog niet het laatste is gezegd. Dit vormt dan ook de aanleiding voor deze scriptie. De probleemstelling die centraal staat in dit onderzoek is als volgt geformuleerd:

“De huidige systematiek van de Successiewet 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband dient te worden herzien, aangezien deze fiscaal stimulerende bepalingen bevat die niet kunnen worden gerechtvaardigd en tevens geen recht doen aan de maatschappelijk gewenste herverdelende rol van belasting.”

De probleemstelling wordt behandeld aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Kan de heffing van belasting over erfenissen en schenkingen door middel van de SW 1956 worden gerechtvaardigd? En zo ja, op grond van welke juridische en economische rechtvaardigingsgronden?
2. Kan de systematiek van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband worden gerechtvaardigd opdat deze strookt met het

²⁴ CPB 2019, p. 8.

²⁵ Gribnau 2006 en Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

gelijkheidsbeginsel? En zo ja, op grond van welke juridische en economische rechtvaardigingsgronden?

3. Op welke wijzen beïnvloedt de toenemende belangstelling voor de herverdelende rol van belasting de vormgeving van de erf- en schenkbelasting, en meer specifiek de SW 1956, met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband?
4. Op welke wijzen kan de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband worden vormgegeven die gerechtvaardigd kunnen worden en, indien wenselijk, aansluiten bij de herverdelende rol van belasting?

Om een antwoord te kunnen geven op de deelvragen, en uiteindelijk de probleemstelling, wordt gebruik gemaakt van kwalitatief literatuuronderzoek.

1.3 Opzet

Om de probleemstelling te onderzoeken bestaat dit onderzoek naast de inleiding (hoofdstuk 1) en conclusie (hoofdstuk 6) uit vier inhoudelijke hoofdstukken (hoofdstuk 2 t/m 5). In ieder van deze vier hoofdstukken wordt getracht een van bovenstaande deelvragen te beantwoorden.

Alvorens in te gaan op de bepalingen van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband, komt in hoofdstuk 2 allereerst het bestaansrecht van de SW 1956 aan bod. Onderzocht wordt of en zo ja, op grond van welke rechtvaardigingsgronden de SW 1956 gerechtvaardigd kan worden. Hiertoe worden verschillende universeel gedragen juridische en economische rechtvaardigingsgronden uiteengezet, waaraan de SW 1956 wordt getoetst. Tevens wordt aandacht besteed aan de doelstelling van de SW 1956.

In hoofdstuk 3 wordt vervolgens het systeem van heffing van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband uiteengezet. Aansluitend wordt de vormgeving van dit systeem aan de hand van juridische en economische rechtvaardigingsgronden en de doelstelling van de SW 1956 geanalyseerd. Geconcludeerd wordt of de systematiek strookt met het gelijkheidsbeginsel of ongerechtvaardigde fiscale stimulansen bevat.

De toenemende belangstelling in de herverdelende rol van belasting, en de impact hiervan op de erf- en schenkbelasting, worden in hoofdstuk 4 besproken. Onder andere wordt stilgestaan

bij de toenemende belangstelling voor vermogensongelijkheid en de rol die (erf- en schenk-) belastingen hierin spelen. Tevens wordt aandacht besteed aan het equality of opportunity-beginsel en het belang van gelijke startposities.

Voor de bepalingen van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband die niet kunnen worden gerechtvaardigd op grond van rechtvaardigingsgronden en/of geen recht doen aan de SW 1956 als herverdelingsmechanisme wordt in hoofdstuk 5 gezocht naar passende alternatieven.

Ten slotte wordt in hoofdstuk 6 getracht de probleemstelling te beoordelen.

1.4 Afbakening

De focus van dit onderzoek ligt op het systeem van heffing van de SW 1956 met betrekking tot *nationale* vermogensoverdrachten in familieverband. Internationale aspecten omtrent dergelijke vermogensoverdrachten (zoals verschillende aanknopingspunten voor heffing en heffingsbevoegdheid) kunnen, indien relevant, aangestipt worden, maar vallen uitdrukkelijk niet onder de reikwijdte van het onderzoek. Dit geldt tevens voor de civieltechnische aspecten van vermogensoverdrachten als erfenissen en schenkingen (zoals het erfrecht, het huwelijksvermogensrecht en andere civielrechtelijke aanspraken). Vanwege de compactheid van deze scriptie staat het systeem van heffing van de SW 1956 centraal en wordt niet nader ingegaan op de mogelijke vervangende belastingen voor de SW 1956, zoals een (hogere) vermogensbelasting of een vermogenswinstbelasting.

Hoofdstuk 2 – Rechtvaardigingsgronden van de erf- en schenkbelasting

2.1 Inleiding

De successiebelasting wordt in de literatuur beschouwd als een van de minst geliefde belastingen.²⁶ Met name de erfbelasting wordt door menigeen als onrechtvaardig gezien, omdat het vermogen dat wordt nagelaten of geschonken bij verkrijging door de erflater of schenker tijdens leven reeds is belast met inkomens- of winstbelasting. Er zijn echter verschillende redenen aan te dragen voor de heffing van erf- en schenkbelasting, ook wel rechtvaardigingsgronden genoemd.

De eerste erfbelasting werd in 1805 ingevoerd. Deze belasting had met name als doel draagkrachtvermeerderingen, waar geen tegenprestatie tegenover stond, te belasten. Een vergelijkbare vorm van de schenkbelasting zoals we die nu kennen, is per 1 januari 1917 ingevoerd. Dat de schenkbelasting meer dan 100 jaar na de erfbelasting werd ingevoerd, is niet zonder reden. De erfbelasting kon namelijk gemakkelijk ontgaan worden door tijdens leven vermogen over te dragen. De schenkbelasting werd in het leven geroepen om vermogensoverdrachten tijdens leven in de vorm van schenkingen in de heffing te betrekken. Dit wordt ook wel het anti-ontgaansmotief genoemd. De erf- en schenkbelasting zijn dus met verschillende doelstellingen in het leven geroepen.

Ondanks deze verschillende doelstellingen van de erf- en schenkbelasting, wordt de schenkbelasting vaak gezien als de evenknie van de erfbelasting. In de MvT bij de laatste herziening van de SW 1956 maakte de wetgever dan ook geen onderscheid tussen rechtvaardigingsgronden voor de heffing van erfbelasting enerzijds en rechtvaardigingsgronden voor de heffing van schenkbelasting anderzijds. De wetgever stelde dat het heffen van belasting over erfenissen en schenkingen gerechtvaardigd is op grond van het buitenkansbeginsel, het draagkrachtbeginsel, de sluisgedachte, de efficiëntie van de erf- en schenkbelasting en het budgettaire belang. Het buitenkansbeginsel en het draagkrachtbeginsel zijn hierbij doorslaggevend.²⁷ Dit is een combinatie van juridische en economische rechtvaardigingsgronden. Juridische rechtvaardigingsgronden zijn rechtvaardigingsgronden die een wet of een bepaling rechtvaardigen op basis van de juridische uitkomst ervan, terwijl

²⁶ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 4.3.

²⁷ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3 en nr. 9.

economische rechtvaardigingsgronden wetten of bepalingen rechtvaardigen op grond van de economische gevolgen ervan.

Naast voornoemde rechtvaardigingsgronden komen in de literatuur verscheidene andere universeel gebruikte juridische en economische rechtvaardigingsgronden ter justificatie van erf- en/of schenkbelasting voor.²⁸ In dit hoofdstuk worden deze in het licht van de SW 1956 uiteengezet. Aan het eind van de paragraaf is ter verduidelijking een tabel opgenomen met een overzicht van alle rechtvaardigingsgronden en voor- en tegenargumenten.

2.2 Juridische rechtvaardigingsgronden

Om de rechtszekerheid van burgers te waarborgen dient iedere vorm van belastingheffing te kunnen worden gerechtvaardigd. Een wet of wetsartikel kan worden gerechtvaardigd op grond van rechtvaardigingsgronden. De rechtvaardigingsgronden die hedendaags gebruikt worden, zijn voornamelijk juridisch van aard. De juridische rechtvaardigingsgronden die door de wetgever of in de literatuur worden geopperd ten grondslag te liggen aan het heffen van erf- en schenkbelasting zijn de volgende: het buitenkansbeginsel, het draagkrachtbeginsel, de sluisgedachte, het profijtbeginsel, het werken-naar-loonbeginsel en het beginsel van de minste pijn.²⁹ In deze paragraaf zal elk van de voornoemde rechtvaardigingsgronden nader worden toegelicht.

2.2.1 *Buitenkansbeginsel*

De achterliggende gedachte van het buitenkansbeginsel is dat de verkrijger onverwacht extra vermogen verkrijgt, zonder daar zelf arbeid of een andere tegenprestatie voor te hebben verricht.³⁰ Hierdoor zou het gerechtvaardigd zijn dergelijke verkrijging te belasten of zelfs zwaarder te belasten dan inkomsten die zijn verkregen uit kapitaal of arbeid.³¹ Het beginsel kan worden teruggevoerd op het idee van het *familie-eigendom*³² en de daarbij behorende *verwachtingswaarde*: hoe realistischer de verwachting dat vermogen wordt verkregen, bijvoorbeeld van de partner of ouder, hoe minder gerechtvaardigd het zou zijn om hierover te

²⁸ Zie bijvoorbeeld Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.C en Sonneveldt 2020, p. 20 t/m 24.

²⁹ Zie bijvoorbeeld Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.C en Sonneveldt 2020, p. 20 t/m 24.

³⁰ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*.

³¹ Wagner 1974.

³² Drukker 1957, p. 19-20 en Kamerstukken II 1948/49, 915, nr. 3, p. 20.

heffen.³³ De mate waarin een verkrijging als buitenkans kan worden gezien is afhankelijk van de verwantschap tussen erflater of schenker en verkrijger. In de Amerikaanse literatuur wordt hiernaar verwezen met het begrip ‘windfall: an unexpected, unearned, or sudden gain or advantage’.³⁴ Indien een verkrijger een erfenis of schenking van een naast familielid verkrijgt, is dit in mindere mate een buitenkans, omdat de kans op een schenking groter is en een erfenis te verwachten is.

In tegenstelling tot de wetgever is de Raad van State van mening dat het buitenkansbeginsel thans geen rechtvaardigingsgrond is voor belastingheffing over erfenissen en schenkingen.³⁵ Het beginsel zou onder andere zijn betekenis hebben verloren door de continuïteitsgedachte ten aanzien van de partner die aan het huidige erfrecht ten grondslag ligt, op grond waarvan de langstlevende partner na het overlijden van zijn of haar partner op dezelfde voet dient te kunnen voortleven. Met Sonneveldt ben ik van mening dat het buitenkansbeginsel de continuïteitsgedachte juist waarborgt. De verkrijging door een partner wordt in de SW 1956 namelijk in mindere mate gezien als een buitenkans, wat in de SW 1956 tot uitdrukking komt in een lagere effectieve belastingdruk voor de langstlevende partner.³⁶ Dit komt de continuïteitsgedachte ten goede.³⁷ Gezien de geringe onderbouwing van de Raad van State is het argument dat het buitenkansbeginsel aan betekenis zou hebben verloren mijns inziens weinig overtuigend.

2.2.2 *Draagkrachtbeginsel*

Al in 1891 werd het draagkrachtbeginsel als rechtvaardigingsgrond voor de successiebelasting genoemd door Treub.³⁸ Op grond van het draagkrachtbeginsel wordt belasting geheven naar rato van ieders financiële draagkracht; de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten.³⁹ Het begrip draagkracht wordt in de literatuur omschreven als ‘een toename van koopkracht of beschikkingsmacht om goederen en diensten te verkrijgen’.⁴⁰

³³ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017.

³⁴ Bittker, Clark & McCouch 2015, p. 10; Geraadpleegd via: www.merriam-webster.com/dictionary/windfall.

³⁵ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 4, p. 2.

³⁶ Zie paragraaf 3.3 en 3.4.

³⁷ Sonneveldt, *WPNR 2017/7165*.

³⁸ Treub 1891, p. 290 (zie ook p. 280-281).

³⁹ Heithuis, Kavelaars & Schuver 2020, p. 1.

⁴⁰ Kempen, van 2020, p. 1.

De betekenis van het draagkrachtbeginsel is over de tijd veranderd. Volgens de klassieke economen betekende belastingheffing naar draagkracht namelijk dat van eenieder een gelijk percentage aan belasting werd geheven, zodat eenieder na belastingheffing een gelijk percentage van zijn oorspronkelijke draagkracht overhield.⁴¹ Deze zuivere proportionele heffing gaat in de erf- en schenkbelasting niet meer op en is vervangen door een progressieve belastingheffing, waardoor de hoogte van de te betalen belasting onder andere afhangt van de grootte van de verkrijging.⁴²

2.2.2.1 *Gelijkheidsbeginsel*

Het draagkrachtbeginsel kan ook wel worden gezien als een invulling van het *gelijkheidsbeginsel*.⁴³ Het gelijkheidsbeginsel is een van de leidende verdelingsprincipes van het Nederlandse belastingrecht.⁴⁴ Het gelijkheidsbeginsel komt in formele en materiële vorm. De formele gelijkheid is opgenomen in de Grondwet opgenomen in artikel 1 en dient het doel ongerechtvaardigde onderscheiden te voorkomen. In internationaal verband is het gelijkheidsbeginsel te vinden in artikel 14 van het Europees Verdrag van de Recht van de Mens (hierna: EVRM) en artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten.

Op basis van het gelijkheidsbeginsel moeten gelijke situaties gelijk behandeld worden. Ongelijke situaties moeten op basis hiervan ongelijk worden behandeld. Deze ongelijke behandeling mag anderzijds niet (overduidelijk) onevenredig zijn.⁴⁵ Ongelijke behandeling is enkel toegestaan indien hier een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat.⁴⁶ Wat betreft de materiële gelijkheid staat de sociale rechtvaardigheid van de samenleving centraal.⁴⁷

2.2.3 *Sluisgedachte*

Hoewel de sluisgedachte niet expliciet genoemd wordt in de MvT bij de laatste herziening van de SW 1956, noemt de wetgever deze wel als rechtvaardigingsgrond in een nota naar

⁴¹ Niessen 2010, p. 81.

⁴² Art. 24 SW 1956.

⁴³ Zie Happé 1996, p. 19 en Rijkers & Vijfeijken, van 2010, p. 251

⁴⁴ Happé 1996, p. 95.

⁴⁵ HR 21 oktober 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC5139, BNB 1993/29 (noot J.W. Zwemmer).

⁴⁶ Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

⁴⁷ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*, par. 2.3; Zie paragraaf 2.3.3.

aanleiding van het verslag.⁴⁸ Bij de sluisgedachte wordt een verband gelegd tussen het belasten van vermogenstoename krachtens erfrecht en vermogenstoename verkregen uit inkomen.⁴⁹ De sluisgedachte houdt namelijk in dat de vermogenstoename ofwel belast wordt in de inkomstenbelasting, ofwel belast wordt met successiebelasting. Op grond van de sluisgedachte is een belastingheffing op de toename van vermogen dus onontkoombaar. Ook de sluisgedachte vindt mijns inziens zijn oorsprong in het (formele) gelijkheidsbeginsel. Naar aanleiding van de sluisgedachte wordt namelijk elke vermogenstoename in de heffing betrokken.

2.2.4 *Profijtbeginsel*

Het profijtbeginsel houdt in dat de belastingplichtige die profiteert van de overheidsuitgaven van een staat ook bij dient te dragen aan de overheidsuitgaven.⁵⁰ De kosten die de overheid maakt voor collectieve voorzieningen vormen bijvoorbeeld een dergelijke overheidsuitgave waar een individu van kan profiteren, maar ook van de wijze waarop het rechtssysteem in Nederland is vormgegeven kan men profiteren. Op grond van het profijtbeginsel kan men betogen dat het woonland van de erflater of schenker heeft bijgedragen aan de vormgeving van de erfenis of schenking en dat het woonland dus recht heeft op de belastinginkomsten.⁵¹ De erflater of schenker heeft voor dat profijt echter al belasting betaald tijdens leven. Logischer is te betogen dat het woonland van de verkrijger het mogelijk maakt voor de verkrijger een dergelijke erfenis of schenking te verkrijgen door middel van de bescherming die de woonstaat van de verkrijger biedt.⁵² Dit worden ook wel de assurantie- en belangentheorie genoemd. Op basis van deze theorie moeten burgers belasting betalen om bescherming van de staat te verkrijgen en omdat zij belang hebben bij de werkzaamheden van de staat.⁵³

Dijk merkt op dat het directe verband tussen de werkzaamheden van de staat en de betaling van belasting door een individu niet zondermeer kan worden verondersteld.⁵⁴ Mijns inziens is dit directe verband echter niet nodig om belastingheffing te rechtvaardigen op grond van het

⁴⁸ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 6.

⁴⁹ Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3, p. 17.

⁵⁰ Kemmeren 2001, p. 25.

⁵¹ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.C.f.

⁵² Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*, par. 2.3.

⁵³ Adriani & Hoorn, van 1954, p. 186.

⁵⁴ Dijk 1956, p. 37.

profijtbeginsel. Niet voor iedere collectieve voorziening die getroffen wordt, kan immers een belastingheffing bestaan. Denk bijvoorbeeld aan het verzorgen van straatverlichting: tegenover het gebruik van straatverlichting kan geen directe belasting worden gezet, waardoor de overheid de straatverlichting op andere wijze zal moeten bekostigen. Het profijtbeginsel is naar aanleiding van het voorgaande van belang voor iedere vorm van belastingheffing.

2.2.5 *Loon-naar-werkenbeginsel*

Op grond van het loon-naar-werkenbeginsel zou het onjuist zijn inkomsten uit arbeid te belasten en hetgeen om niet wordt verkregen niet te belasten.⁵⁵ Het zou oneerlijk zijn dat iemand die werkt en daarvoor vrije tijd opgeeft, moet delen in de collectieve lasten van de samenleving, terwijl iemand die een erfenis of schenking verkrijgt, zonder hiervoor iets te hoeven doen, hier niet in hoeft te delen.⁵⁶ Het beginsel werd reeds in de parlementaire behandeling van de herziening van de SW in 1948 als rechtvaardigingsgrond genoemd.⁵⁷ Het loon-naar-werkenbeginsel werd destijds geacht op te wegen tegen de gedachte van familie-eigendom.

Het loon-naar-werkenbeginsel vindt mijns inziens tevens zijn oorsprong in het (formele) gelijkheidsbeginsel, aangezien iedere burger, onafhankelijk van de bron van zijn inkomen of vermogen, dient bij te dragen aan de collectieve lasten. Het beginsel kent mijns inziens tevens grote overeenkomsten met de sluisgedachte. Naar aanleiding van het loon-naar-werkenbeginsel dient namelijk tevens iedere vermogenstoename in de heffing te worden betrokken.

De mate van rechtvaardiging van successieheffing door het loon-naar-werkenbeginsel is niet onomstreden. Het loon-naar-werkenbeginsel is volgens de Raad van State een onvoldoende rechtvaardigingsgrond om op zichzelf de SW 1956 te rechtvaardigen.⁵⁸ Anderzijds is Beer van mening dat het in Nederland algemeen aanvaard is dat tegenover een beloning een

⁵⁵ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.C.e.

⁵⁶ Murphy & Nagel 2002, p. 147.

⁵⁷ Kamerstukken II 1948/49, 915, nr. 3, p. 14.

⁵⁸ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 4, p. 2.

prestatie of opoffering moet staan, zoals dit ook uit voornoemde parlementaire behandeling⁵⁹ bleek.⁶⁰

2.2.6 *Beginsel van de minste pijn*

Het beginsel van de minste pijn is terug te voeren op Adam Smith, die in 1776 al stelde dat “*iedere belasting moet worden geheven op de tijd en op de wijze, die voor de belastingschuldige het meest geschikt is*”.⁶¹ De gedachte bij successiebelastingen is dat belastingplichtigen reeds gebaat zijn door de verkrijging van het vermogen en uit dit vermogen de belasting kunnen voldoen.⁶² De belastingheffing drukt dus niet direct op het besteedbare inkomen van de verkrijger, wat leidt tot relatief weinig weerstand van belastingplichtigen.⁶³ Tevens voelt de erflater of schenker geen pijn door de belastingheffing over het nagelaten vermogen.⁶⁴ Ydema merkt echter op dat voorgaande niet betekent dat successieheffing hierdoor is gerechtvaardigd.⁶⁵ Ik ben dan ook met Van Vijfeijken & Gubbels van mening dat het beginsel van de minste pijn geen rechtvaardigingsgrond voor heffing van erf- en schenkbelasting, maar wel richting kan bieden voor het tijdstip en de manier waarop de belasting kan worden geheven.

2.3 Economische rechtvaardigingsgronden

Om een juiste afweging te maken over de rechtvaardigheid van de SW 1956 dient naast de juridische rechtvaardigingsgronden ook rekening te worden gehouden met de (politiek) economische argumenten voor het belasten van erf- en schenkbelasting.⁶⁶ In deze paragraaf komen de volgende economische rechtvaardigingsgronden aan bod: de efficiëntie, het budgettaire belang, de herverdelingsfunctie, het equality of opportunity-beginsel, het levensloopsperspectief, de median voter theorie en de financiering van de vergrijzing.

⁵⁹ Kamerstukken II 1948/49, 915, nr. 3, p. 14.

⁶⁰ Gruiter, de, *NM 2007/03*, p. 19.

⁶¹ Smith 1776.

⁶² Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*, par. 2.3.

⁶³ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.C.c.

⁶⁴ Schuttevâer en Zwemmer 1998, p. 82.

⁶⁵ Ydema 2006, p. 649.

⁶⁶ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 4.4.

2.3.1 *Efficiëntie*

De efficiëntie, ofwel doelmatigheid, van een instrumentarium geeft de verwachte verhouding tussen de in te zetten (financiële) middelen en de te realiseren prestaties en/of effecten aan. Een belasting is efficiënt indien deze zo min mogelijk verstoringen in de marktwerking van de economie teweegbrengt en een zo groot mogelijke welvaart tot gevolg heeft.⁶⁷ De voorkeur gaat daarom uit naar belastingen die het minste invloed hebben op het gedrag van mensen, omdat dit doorgaans welvaartsverliezen oplevert.⁶⁸ De erf- en schenkbelasting wordt in de literatuur als een dergelijke efficiënte belasting gezien.⁶⁹

Volgens Van Gilst, Nijboer & Caminada is de efficiëntie van successieheffing afhankelijk van de volgende twee aspecten: het motief van de erflater en de gedragseffecten van zowel de verkrijger als de erflater. Een erflater kan volgens hen drie soorten erfenissen nalaten: een onbedoelde erfenis, een erfenis als beloning en een erfenis uit altruïsme.⁷⁰ In het Mirrlees Review, een onderzoek naar de karakteristieken van het best mogelijke belastingsysteem, worden vier mogelijke motieven onderscheiden, namelijk: een onbedoelde erfenis, een erfenis uit altruïsme, joy-of-givingmotief en een strategische erfenis.⁷¹

Onbedoelde erfenissen

Onbedoelde erfenissen ontstaan doordat individuen vermogen hebben gespaard om te gebruiken in de toekomst, maar vervolgens eerder overlijden dan verwacht. Onbedoelde erfenissen zullen weinig versturende effecten met zich mee brengen, omdat de erflater zijn (spaar)gedrag niet zal aanpassen aan veranderingen van de belastingdruk. Het optimale tarief voor onbedoelde erfenissen gaat daarom in beginsel richting de 100%.⁷² Een belastingtarief van 100% zal echter een negatieve economische impuls geven, omdat het vermogen dat wordt

⁶⁷ Integraal afwegingskader voor beleid en regelgeving, par. 6.4, Kenniscentrum Wetgeving en Juridische zaken; Geraadpleegd via: <https://www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/6-wat-het-beste-instrument/64-doelmatigheideffici%C3%ABntie>.

⁶⁸ Beer, de 2007, p. 293.

⁶⁹ Diamond & Saez 2011, p. 165-190.

⁷⁰ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3.1.

⁷¹ Mirrlees et al. 2011, p. 11.

⁷² Gruiter, de, *NM 2007/03*, p. 21. Zie ook Jacobs 2010, p. 177 en 202.

vergaard bij leven uiteindelijk weer bij de overheid terecht komt en het nut van de erfgenamen wordt verlaagd.⁷³

Erfenis als beloning/Strategische erfenis

Tegenover onbedoelde erfenissen staat bedoelde erfenissen, door Van Gilst, Nijboer & Caminada ook wel erfenissen als beloning genoemd. Heffing over bedoelde erfenissen zal wel degelijk verstorend werken, omdat de heffing invloed heeft op de keuze wel of niet te gaan sparen voor een persoon of instelling. Volgens Jacobs moeten bedoelde erfenissen dan ook minder zwaar worden belast dan onbedoelde erfenissen. Dergelijke erfenissen zouden volgens hem in box 3 moeten worden belast, omdat bedoelde erfenissen gezien kunnen worden als besparingen.⁷⁴

Indien een erfenis als beloning voor bewezen diensten wordt nagelaten, sluit volgens De Beer de optimale belasting aan bij de inkomstenbelasting. Er is immers sprake van een beloning voor de verrichtte arbeid. Een bijkomstig voordeel hiervan is dat een erfenis voor een vermogende hoger kan worden belast dan een erfenis voor een minder vermogende.⁷⁵ In het Mirrlees Review wordt naar dergelijke erfenissen verwezen als een strategische erfenis. Conform het Mirrlees Review zouden dergelijke verkrijgingen juist moeten worden belast in de omzetbelastingssfeer, omdat strategische erfenissen kunnen worden vergeleken met transacties in de markt.⁷⁶

Erfenis uit altruïsme

Indien altruïsme ten grondslag ligt aan het nalaten van een erfenis kan belastingheffing tevens invloed hebben op het gedrag van een individu. De keuze tussen sparen en consumeren wordt dan verstoord door de hoogte van de belasting. Het verstorende effect hangt samen met de elasticiteit van het vererven.⁷⁷ Erfenissen en schenkingen zouden vanuit economisch perspectief dus relatief laag moeten worden belast.

⁷³ Kaplow 2000, p. 21.

⁷⁴ Jacobs 2010, par. 10.

⁷⁵ P Beer, de 2007.

⁷⁶ Mirrlees et al. 2011, p. 5.

⁷⁷ Cremer & Pestieau 2003.

Joy-of-givingmotief

Het joy-of-givingmotief, zoals opgenomen in het Mirrlees Review, is een afgeleid motief van het altruïsme. Op grond van dit motief ontleent de erflater nut aan het opofferen van het vermogen.⁷⁸ Afhankelijk van de waarde die de erflater of schenker aan de netto opoffering hecht, kan bij dit motief ook sprake zijn van een verstorend effect van belastingheffing. Indien de erflater of schenker enkel waarde hecht aan de bruto opoffering is dit niet het geval.

Naar aanleiding van de erfenis krijgt de verkrijger te maken met een positief inkomenseffect. Dit kan tot gevolg hebben dat zijn *arbeidsaanbod* daalt en tevens de belastingontvangsten van de overheid dalen.⁷⁹ Dit is echter niet het geval als de verkrijger de erfenis gebruikt om te *investeren* in bijvoorbeeld een onderneming.⁸⁰ In dat geval nemen de belastingontvangsten voor de overheid mogelijk zelfs toe. Tevens heeft de herkomst van een erfenis effect op de gedragseffecten van de verkrijger. Een verkregen nalatenschap van een nauw familielid zal zorgvuldiger worden besteed dan een verkregen nalatenschap van bijvoorbeeld een verre achterneef.⁸¹

In de MvT bij de herziening van de SW 1956 per 2010 bevestigt de wetgever dat belastingheffing over erfenissen en schenkingen inderdaad doorgaans minder verstorend, en dus efficiënter, is dan heffingen op inkomsten uit arbeid of kapitaal.⁸² Dit wordt tevens bevestigd door de werkgroep Fiscaliteit ten behoeve van de Studiegroep Duurzame Groei.⁸³ De Studiecommissie Belastingstelsel, die in het najaar van 2009 een onderzoek heeft gedaan naar verbetering van het Nederlandse belastingstelsel, stelt zelfs dat economische efficiëntie een van de belangrijkste rechtvaardigingsgronden is voor de successiebelasting.⁸⁴ Het heffen van successiebelasting heeft immers niet tot gevolg dat zich minder of meer sterftegevallen voordoen.⁸⁵

⁷⁸ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3.1.1.

⁷⁹ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3.1.2.

⁸⁰ Kaplow 2000.

⁸¹ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3.1.2.

⁸² Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3.

⁸³ Rapport werkgroep Fiscaliteit ten behoeve van de Studiegroep Duurzame Groei, juli 2016, p. 128.

⁸⁴ Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel, Den Haag 7 april 2010, p. 84.

⁸⁵ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, forumdiscussie.

Het heffen van successiebelasting kan echter wel invloed hebben op de omvang van de nalatenschap, doordat ten tijde van leven een afweging moet worden gemaakt tussen consumeren, schenken, investeren of sparen. Successieheffingen stimuleren consumptie en verlagen spaarmotivatie en investeringen.⁸⁶ Een te hoge successieheffing kan dus een verstrend effect hebben op *consumptie-, investerings- en spaargedrag*. Tevens kan het in geval van zeer vermogenden *tax planning* en zelfs *emigratie* in de hand werken.⁸⁷ Het voorgaande zou kunnen worden voorkomen door de successiebelastingen vorm te geven als een consumptiebelasting, waardoor niet het bezit van vermogen, maar het gebruik van vermogen wordt belast.⁸⁸ Om ook het bespaarde gedeelte van het vermogen te belasten kan bij het overlijden alsnog in de successieheffing worden betrokken. Hierdoor ontstaat echter een boedelbelasting.⁸⁹ In geval van een consumptiebelasting is tevens in beperkte mate ruimte voor progressiviteit en eventuele herverdeling van vermogen.⁹⁰

Daarnaast wordt de heffing van de erf- en schenkbelasting regelmatig gezien als een *economisch dubbele of meervoudige heffing*, omdat de erflater of schenker tijdens zijn leven reeds over het vermogen is belast met bijvoorbeeld inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting.⁹¹ Indien sprake is van dubbele of meervoudige heffing kan gesteld worden dat de SW 1956 niet efficiënt is vormgegeven. Mijns inziens is het pleitbaar te stellen dat geen sprake is van dubbele of meervoudige heffing. De SW 1956 heeft ten doel de verkrijger (het subject) te belasten. Vanuit het subject bezien vindt dus geen dubbele belastingheffing plaats, omdat de verkrijger over de verkrijging nog nooit belasting heeft betaald.⁹² Enkel de erflater of schenker heeft hier reeds belasting over betaald. Vanuit het object (de verkrijging) gezien vindt mijns inziens tevens geen dubbele belastingheffing plaats.

Ter illustratie: Dubbele belastingheffing op het niveau van het object doet zich bijvoorbeeld voor in het volgende geval: een dochtervennootschap keert (een deel van) haar behaalde winst uit aan de moedervernootschap (dividend). De dochtervennootschap dient

⁸⁶ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*, par. 2.3.

⁸⁷ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 55.

⁸⁸ McCaffery 1994, p. 296, Niessen 2010, p. 103 en Jacobs 2010, p. 37.

⁸⁹ Zie paragraaf 3.2.1.

⁹⁰ Zie paragraaf 2.3.3.

⁹¹ Schmalbeck 2000.

⁹² Zie paragraaf 3.2.2.

dividendbelasting te betalen over de uitgekeerde winst en de moedervenootschap is hier vennootschapsbelasting over verschuldigd. Als gevolg van één transactie op één tijdstip wordt over één object bij twee subjecten belasting geheven.⁹³ Dit is niet het geval in geval van een erfenis of schenking. Een erflater of schenker betaalt tijdens leven inkomsten- of vermogensbelasting over zijn verkregen vermogen. Dit is bijvoorbeeld een gevolg van op een bepaald moment verrichte arbeid of gedane investering. De overdracht van vermogen door een erflater of schenker aan een verkrijger vindt doorgaans niet zijn oorsprong in exact dezelfde 'historische' verrichte arbeid of gedane investering, maar vormt een nieuwe transactie. Dit kan bijvoorbeeld worden vergeleken met het feit dat men inkomen verdient tijdens leven waar inkomensbelasting over is verschuldigd en men vervolgens btw afdraagt bij consumptie van datzelfde inkomen. Ook in dit geval is sprake van twee verschillende transacties, en daarmee belastbare feiten, waar het subject belasting over dient te betalen.

Ten slotte kent successieheffing twee praktische nadelen die de efficiëntie van de heffing niet ten goede komen. Allereerst kan een *liquiditeitsprobleem* ontstaan voor de verkrijger indien erf- of schenkbelasting moet worden betaald, maar er geen liquide middelen tot de beschikking van de verkrijger staan. Indien de verkrijger kunstvoorwerpen in het bezit heeft of krijgt, kan artikel 67 lid 3 SW 1956 soelaas bieden. Het lid bepaalt dat de verschuldigde erfbelasting kan worden kwijtgescholden tegen overdracht van bijzondere kunstvoorwerpen aan de Staat. De kwijtschelding die wordt verleend, bedraagt maximaal 120% van de waarde van een voorwerp met een maximum van de verschuldigde erfbelasting en in rekening gebrachte rente. Naast een mogelijk liquiditeitsprobleem brengt de SW 1956 tevens een *administratieve last* met zich mee voor de Belastingdienst, omdat de SW 1956 per verkrijger moet worden toegepast. Op grond van artikel 39 SW 1956 kunnen verkrijgers die gehouden zijn tot het doen van aangifte ter zake van dezelfde nalatenschap echter gezamenlijk aangifte doen, wat de administratieve last mijns inziens beperkt.

⁹³ Dit voorbeeld van dubbele belastingheffing wordt voorkomen door middel van de zogenoemde moeder-dochterrichtlijn, op basis waarvan enkel op het niveau van de dochter belasting wordt geheven.

2.3.2 *Budgettaire belang*

Het doel van iedere belastingwet is het genereren van opbrengsten.⁹⁴ Dit geldt ook voor de erf- en schenkbelasting, die in 2020 zo'n 1,7 miljard euro moeten opleveren in Nederland.⁹⁵ Hiermee kunnen onder andere de collectieve voorzieningen worden gefinancierd.⁹⁶ In de MvT bij de herziening van de SW 1956 per 2010 gaf de toenmalig staatssecretaris aan dat de opbrengst van de SW 1956 budgettaire gezien niet kan worden gemist door de Nederlandse overheid en de wijzigingen budgetneutraal moesten worden doorgevoerd.⁹⁷ Het ging destijds om een opbrengst van 1,9 miljard euro. Volgens Van Gilst, Nijboer & Caminada is de voorwaarde voor budgetneutraliteit onverstandig geweest, omdat er volgens hen voldoende argumenten zijn aan te dragen om een hogere opbrengst van de successieheffing te realiseren.⁹⁸ Gezien de verwachte opbrengst voor het jaar 2020 kent de SW 1956 nog steeds hetzelfde budgettaire belang.

Mijns inziens is het budgettaire belang op zichzelf echter geen rechtvaardigingsgrond voor het heffen van belasting. De overheid zou immers te allen tijde kunnen overgaan op het heffen van belasting indien dit wel het geval is en de overheid geld nodig heeft. Deze willekeurige belastingheffing wordt voorkomen door andere beginselen en argumenten, zoals voorgaand, aan te dragen als rechtvaardigingsgronden voor de belastingheffing over erfenissen en schenkingen.

2.3.3 *Herverdelingsfunctie*

De herverdelingsfunctie, ofwel het nivelleringsoogmerk, werd voor het eerst als rechtsgrond van de SW genoemd in 1878.⁹⁹ De herverdelingsfunctie van de successiebelasting houdt in dat door middel van de heffing van belasting over erfenissen en schenkingen inkomens- en vermogensverschillen tussen individuen worden gereduceerd.¹⁰⁰ Er vindt als het ware herverdeling van middelen plaats door belasting te heffen van de rijken, welke opbrengst tevens kan worden toegewend om de armen te verrijken. Tijdens de parlementaire behandeling bij de wetwijzigingen van de SW 1956 in 2010 gaf de wetgever aan dat de

⁹⁴ Weatcroft 1965.

⁹⁵ Miljoenennota 2020 en Rijksbegroting 2020.

⁹⁶ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*.

⁹⁷ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 2.

⁹⁸ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*.

⁹⁹ Kamerstukken II 1877/78, nr. 126, p. 8.

¹⁰⁰ Nispen tot Sevenaer, van 1969, p. 54, Juch, *WFR 2008/655* en Mirrlees et al. 2011, p. 1.

regering zich bij het wetsvoorstel primair heeft laten leiden door de vraag hoe de verdelingsbeginselen, die van oudsher aan de erfbelasting ten grondslag liggen, in overeenstemming kunnen worden gebracht met de maatschappelijke opvattingen van deze tijd.¹⁰¹ De herverdelingsfunctie heeft bij de laatste wetswijzigingen dus een hoofdrol gespeeld.

Jacobs stelt dat herverdeling van inkomen dan wel vermogen enkel tot een hogere welvaart leidt als er grotere welvaartsgewichten worden toegekend aan individuen met een lagere welvaart. Dit baseert hij op de theorie van afnemende nutstoename: het nut wat een individu uit een extra euro haalt neemt af naarmate het individu rijker is. Door (meer) belasting te heffen van de rijken krijgen zij te maken met een nutsdaling, maar de nutstijging die ontstaat door de belastingopbrengsten direct dan wel indirect te doen toekomen aan de armen is groter, omdat een extra euro voor een arme meer nut met zich meebrengt dan de daling van het nut voor een rijke bij het verlies van een extra euro.¹⁰²

Anderzijds kan de heffing van belasting economische verstoringen met zich mee brengen, zoals tax planning of zelfs emigratie, wat het belang van een goed doordachte successiebelasting benadrukt.¹⁰³ Kaplow is van mening dat herverdeling door middel van de inkomstenbelasting voldoende is en additionele herverdeling door middel van andere belastingen enkel economische verstoringen tot gevolg heeft.¹⁰⁴ Zoals uit paragraaf 2.3.1 reeds bleek zijn de erf- en schenkbelasting (afhankelijk van het motief voor de vermogensoverdracht) echter zeer efficiënte belastingen. Door inkomen en vermogen te herverdelen door middel van meerdere belastingen kan meer inkomen en vermogen worden herverdeeld.¹⁰⁵

2.3.4 *Equality of opportunity-beginsel*

Volgens het particularistische principe van herverdeling is het goed om zorg te dragen voor je naasten, wat niet door de overheid ‘bestraft’ zou moeten worden door belasting te heffen over

¹⁰¹ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 16.

¹⁰² Jacobs 2010, p. 7.

¹⁰³ Zie hoofdstuk 4 voor een uitgebreide analyse van de publicatie en vermogensongelijkheid in Nederland.

¹⁰⁴ Kaplow 2000.

¹⁰⁵ Jacobs 2010, p. 23.

erfenissen en schenkingen.¹⁰⁶ Anderzijds verdient iedereen gelijke startkansen volgens het universalistische principe van herverdeling en zouden welvaartsverschillen tussen individuen enkel veroorzaakt moeten kunnen worden door een verschil in inspanningen en opofferingen. Hier wordt ook wel naar verwezen als het *equality of opportunity-beginsel*.¹⁰⁷ Op grond van het equality of opportunity-beginsel wordt het oneerlijk gevonden dat sommige individuen een voorsprong krijgen op anderen door het verkrijgen van een erfenis of schenking.¹⁰⁸

2.3.5 *Levenslopperspectief*

Uit het bouwsteenrapport ‘Belasten van vermogen’ blijkt dat de huidige vormgeving van de erf- en schenkbelasting leidt tot een suboptimale spreiding van de bestedingsruimte over de levensloop. Dit is een gevolg van demografische ontwikkelingen. De gemiddelde levensverwachting is momenteel namelijk circa 80 jaar, waar dat 20 jaar geleden 75 jaar was. In combinatie met het gegeven dat de gemiddelde leeftijd waarop men tegenwoordig een kind krijgt circa 30 jaar is, zullen kinderen rond hun 50^e een erfenis ontvangen van hun ouders. De verwachting is volgens de Commissie Bouwstenen echter dat het ontvangen van een geldbedrag op jongere leeftijd meer nut oplevert dan op latere leeftijd, aangezien er op jonge leeftijd hoge kosten moeten worden gemaakt (aanschaf woning, onderhoud gezin, onderwijsuitgaven, etc.) terwijl het inkomen laag is.¹⁰⁹

2.3.6 *Median voter theorie*

De median voter theorie houdt in dat in een democratisch stelsysteem de kandidaat of de uitkomst die het meest wordt geprefereerd door de median voter verkozen zal worden. De median voters zijn in het kader van de SW 1956 de gemiddeld vermogenden. Op grond van deze theorie is het volgens Van Gilst, Nijboer & Caminada onbegrijpelijk dat de tarieven voor de zeer vermogen niet hoger zijn. Het zou de staatskas veel kunnen opleveren een zeer kleine groep zeer vermogen zwaarder te belasten, om vervolgens met deze inkomsten de lasten te kunnen verlagen voor de grote groep van minst en gemiddeld vermogenden.¹¹⁰ Mijns inziens dient echter wel rekening te worden gehouden met de eerder benoemde mogelijkheden voor

¹⁰⁶ Beer, de 2007.

¹⁰⁷ Verhees 2013.

¹⁰⁸ Alstott 2007.

¹⁰⁹ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 59.

¹¹⁰ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*.

de zeer vermogenden omtrent tax planning en emigratie, waardoor de verhoging van het belastingpercentage voor de zeer vermogenden averechts kan werken voor de opbrengst van de SW 1956.

2.3.7 *Financiering vergrijzing*

Van Denderen betoogt dat de successiebelasting een middel kan zijn om een deel van de kosten van de vergrijzing op te vangen. Er zijn op het moment namelijk meer ouderen die erfenissen zullen nalaten. Hierdoor zou de opbrengst van de SW 1956 ieder jaar toe moeten nemen. Tevens neemt het aantal echtparen zonder kinderen toe, waardoor de door hen achtergelaten erfenissen zwaarder worden belast. Erfenissen die worden verkregen door kinderen worden namelijk minder zwaar belast in de SW 1956 dan erfenissen die door anderen dan kinderen worden verkregen.¹¹¹ Ook neemt de vermogensopbouw toe, waardoor erfenissen relatief groter zijn. Hierdoor kan volgens Van Denderen de vergrijzing als het ware zichzelf financieren.¹¹²

Het CPB geeft echter aan dat de opbrengsten van de SW 1956 niet zullen stijgen als gevolg van de vergrijzing, maar enkel zullen meegroeien met het bruto binnenlands product (hierna: BBP). Bovendien is het volgens het CPB nog maar de vraag of de ‘babyboomers’ grotere erfenissen gaan nalaten. Een groter deel van het vermogen dan bij voorgaande generaties het geval was, is ondergebracht in pensioenfondsen. Pensioengerechtigden hebben hierdoor tijdens leven minder vermogen tot hun beschikking om te investeren. Mogelijk bestaat hier ook minder behoefte aan nu reeds voor de oude dag wordt gespaard door middel van een pensioenfonds. In geval de pensioengerechtigde eerder overlijdt dan verwacht, wordt het opgebouwde pensioenvermogen in beginsel niet geheel uitgekeerd. Hierdoor neemt de omvang van de erfenis af. Daarnaast neemt de levensverwachting toe, waardoor individuen - ondanks de stijgende AOW-leeftijd - meer van hun vermogen consumeren. Ook verwacht het CPB dat echtparen zonder kinderen minder vermogen zullen nalaten.¹¹³ De Minister van Financiën voegde hieraan toe dat zich mogelijk innovaties op de financiële markten zullen

¹¹¹ Zie paragraaf 3.3.

¹¹² Denderen, van 2006, p. 466.

¹¹³ CPB 2006.

voordoelen die de omvang van onbedoelde nalatenschappen kunnen beperken.¹¹⁴ Hoewel de opbrengst zal stijgen met het BBP, zal dit enkel een klein deel van de vergrijzing opvangen.

2.4 Tussenconclusie

Zoals uit de inleiding bleek, rechtvaardigt de wetgever de heffing over erfenissen en schenkingen door middel van SW 1956 op grond van de volgende rechtvaardigingsgronden: het buitenkansbeginsel, het draagkrachtbeginsel, de sluisgedachte¹¹⁵, de efficiëntie van de erf- en schenkbelasting en het budgettaire belang.¹¹⁶ Volgens de wetgever zijn het buitenkansbeginsel en het draagkrachtbeginsel hierbij doorslaggevend.¹¹⁷ In de literatuur komen nog een aantal andere juridische en economische rechtvaardigingsgronden naar voren. Zie voor een overzicht van de in dit hoofdstuk besproken rechtvaardigingsgronden onderstaande tabel.

Juridische rechtvaardigingsgronden	Economische rechtvaardigingsgronden
Buitenkansbeginsel	Efficiëntie
Draagkrachtbeginsel	Budgettair belang
Sluisgedachte	Herverdelingsfunctie
Loon-naar-werkenbeginsel	Equality of opportunity-beginsel
Profijtbeginsel	Levensloopperspectief
Beginsel van de minste pijn	Median voter theory
	Financiering vergrijzing

Tabel I: Overzicht rechtvaardigingsgronden successiebelastingen.

Naar aanleiding van de uiteenzetting van de verschillende rechtvaardigingsgronden ben ik van mening dat het buitenkansbeginsel en draagkrachtbeginsel inderdaad een grote rol spelen in de rechtvaardiging van de SW 1956. Deze beginselen rechtvaardigen het feit dat een object, waar tijdens leven mogelijk al eens belasting over is betaald door subject X, bij verkrijging door subject Y wordt belast, omdat hiertoe de draagkracht van subject Y toeneemt zonder daar iets voor hebben hoeven doen. Dit leidt mijns inziens niet tot dubbele belastingheffing.

¹¹⁴ Kamerstukken II, 2006/07, 30 804, nr. 37, p. 45.

¹¹⁵ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 6.

¹¹⁶ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3.

¹¹⁷ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 6.

De sluisgedachte maakt dit verhaal sluitend door te stellen dat iedere verkrijging, hoe dan ook verkregen, op een bepaalde manier in de belastingheffing moet worden betrokken.

Een groot aantal van de besproken juridische beginselen vindt zijn oorsprong in het gelijkheidsbeginsel. Op basis van dit beginsel zijn alle burgers in principe onderworpen aan belastingheffing, dienen gelijke gevallen gelijk te worden behandeld en dienen ongelijke gevallen *evenredig* ongelijk te worden behandeld. Het gelijkheidsbeginsel vormt mijns inziens dan ook de kern van de SW 1956.

Op het budgettaire belang na is er mijns inziens een grotere rol weggelegd voor de economische rechtvaardigingsgronden in de rechtvaardiging van de erf- en schenkbelasting. Reeds is bekend dat de erf- en schenkbelasting relatief weinig economische verstoring met zich mee brengt. Tevens is het nog altijd de bedoeling van de wetgever de erf- en schenkbelasting vorm te geven als een herverdelende belasting. Deze rechtvaardigingsgronden zijn mijns inziens tevens terug te leiden tot het gelijkheidsbeginsel, op basis waarvan het verschil tussen ongelijken dient te worden verkleind. Het is en blijft echter een politieke keuze om hier rekening mee te houden.

Hoofdstuk 3 – Vormgeving van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is de rechtvaardiging van belastingheffing over erfenissen en schenkingen, en specifiek de SW 1956, aan bod gekomen. Hoewel de heffing niet door eenieder als rechtvaardig wordt ervaren, is geconcludeerd dat deze belastingheffing wel degelijk kan worden gerechtvaardigd. De vervolgvraag die dient te worden beantwoord is of de vormgeving van de SW 1956 aansluit bij de gegeven rechtvaardigingsgronden en de huidige tijd.

Hoewel erfenissen en schenkingen over de hele wereld op grond van dezelfde rechtvaardigingsgronden worden belast, komen de erf- en schenkbelasting in verschillende verschijningsvormen voor. De verschijningsvorm bepaalt met name bij wie (subject) over welk vermogen (object) belasting dient te worden geheven. De meest dominante verschijningsvormen zijn thans de boedelbelasting en de verkrijgingsbelasting.¹¹⁸ De huidige SW 1956 is in overwegende mate vormgegeven als verkrijgingsbelasting, wat inhoudt dat bij heffing van belasting rekening wordt gehouden met de verkrijger van een erfenis of schenking, maar heeft ook nog enkele trekken van een boedelbelasting.

Ook de wetssystematiek kan op vele manieren worden vormgegeven. De SW 1956 kent daartoe bijvoorbeeld verschillende tarieven en vrijstellingen. Deels zijn deze afhankelijk van de verwantschap tussen erflater of schenker en verkrijger. De vraag rijst of gelijke gevallen gelijk en ongelijke gevallen evenredig ongelijk worden behandeld, zodat zich geen strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel voordoet.¹¹⁹

In dit hoofdstuk wordt de vormgeving van de SW 1956 met betrekking tot het voorgaande uiteengezet. Vervolgens wordt de rechtvaardiging van de besproken bepalingen geanalyseerd aan de hand van aangedragen rechtvaardigingsgronden.

¹¹⁸ Sonneveldt, *WPNR 2004/6576*.

¹¹⁹ Niessen, *TFB 2009/01*.

3.2 Verschijningsvormen erf- en schenkbelasting

Een erf- en schenkbelasting kan verschillende verschijningsvormen aannemen. In deze paragraaf wordt uiteengezet wat de momenteel meest dominante verschijningsvormen, de boedelbelasting en de verkrijgingsbelasting, inhouden. Andere verschijningsvormen, zoals de vermogenswinstbelasting en de ‘droit de mutation par décès’, ook wel verkeersbelasting genoemd,¹²⁰ worden ten behoeve van de compactheid van deze scriptie onbesproken gelaten. Tevens wordt geconcludeerd hoe de SW 1956 is vormgegeven.

3.2.1 Boedelbelasting

Men spreekt van een boedelbelasting indien de *nalatenschap* het uitgangspunt voor de heffing vormt. Bij een boedelbelasting wordt het totale vermogen van de erflater in de heffing betrokken. Een boedelbelasting sluit dus aan bij het object van heffing. Subjectieve factoren, zoals de verwantschap tussen erflater en verkrijger, zijn in beginsel niet relevant. Dit heeft tot gevolg dat het tarief afhankelijk is van de grootte van de totale boedel en niet van de grootte van de individuele verkrijging.

Voor de heffing van een boedelheffing wordt primair aangeknoopt bij de woonplaats van de erflater. De heffing drukt op alle verkrijgers van de boedel, dus ook op de verkrijgers die niet in hetzelfde land als de erflater woonachtig zijn. Dit kan leiden tot complicaties zoals dubbele belastingheffing of het ontbreken van heffingsrechten.¹²¹ Met betrekking tot deze situaties ligt het voor de hand dat tegemoetkoming wordt geboden voor vermogensbestanddelen die toekomen aan verkrijgers die in het buitenland wonen. In dit kader blijft het dus noodzakelijk rekening te houden met de individuele verkrijgingen, wat de eenvoudigheid van een boedelbelasting niet ten goede komt.

De boedelbelasting komt met name voor in Anglo-Amerikaanse jurisdicties. Voorbeelden hiervan zijn de ‘estate tax’ in de Verenigde Staten en de ‘inheritance tax’ in het Verenigd Koninkrijk.¹²²

¹²⁰ Zie Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592* en Zwemmer 2001, p. 14.

¹²¹ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*.

¹²² Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592*.

3.2.2 *Verkrijgingsbelasting*

De meest voorkomende verschijningsvorm van de erf- en schenkbelasting in Europa is de zogenoemde verkrijgingsbelasting.¹²³ België, Duitsland en Frankrijk kennen bijvoorbeeld een verkrijgingsbelasting. Kenmerkend aan een verkrijgingsbelasting is dat de *verkrijger* centraal staat in de heffing van belasting. De meest zuivere vorm van een verkrijgingsbelasting heft over de waarde van iedere afzonderlijke erfrechtelijke verkrijging door iedere afzonderlijke verkrijger krachtens erfrecht. Bij een verkrijgingsbelasting wordt dus aangesloten bij het subject van heffing. Subjectieve factoren, zoals de verwantschap tussen erflater en verkrijger, zijn hierbij wel degelijk van belang.

Logischerwijs wordt voor de heffing van een verkrijgingsbelasting bij de woonplaats van de verkrijger aangeknoopt. Verkrijgers worden hierdoor in hun woonland belast over de waarde van hetgeen ze uit een nalatenschap hebben verkregen. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van een progressie in het belastingtarief naar mate van verwantschap (de eerste progressie) en naar de grootte van de verkrijging (de tweede progressie). In een enkel geval, zoals het geval in het Spaanse recht, is het tarief tevens afhankelijk van de grootte van het vermogen van de verkrijger voorafgaande aan de verkrijging.¹²⁴ Ook bij een verkrijgingsbelasting kunnen zich internationale complicaties zoals dubbele belastingheffing of het ontbreken van heffingsrechten voordoen. Aangezien de verkrijgingsbelasting reeds rekening houdt met de verkrijger is het minder complex hier rekening mee te houden dan bij de boedelbelasting.

Geopperd wordt dat de bedoelbelasting ten opzichte van de verkrijgingsbelasting eenvoudiger is, omdat niet per verkrijger, maar per boedel belasting dient te worden geheven.¹²⁵ Vervolgens kunnen veel kleine boedels door middel van een vrijstelling worden vrijgesteld van belastingheffing wat de administratieve lasten aanzienlijk zou verminderen.¹²⁶ In het licht van de hiervoor besproken internationale problematiek hebben beide verschijningsvormen hun voor- en nadelen.

¹²³ Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592*.

¹²⁴ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 6.

¹²⁵ Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*.

¹²⁶ Tot 1911 waren in Nederland boedels met een waarde van minder dan 300 gulden om deze redenen vrijgesteld; Sprenger van Eyck 1930, p. 30.

3.2.3 *Verschijningsvorm SW 1956*

De SW 1956 is thans een mengvorm tussen een boedelbelasting en een verkrijgingsbelasting, die zich over de tijd steeds meer heeft ontwikkeld van een boedelbelasting naar een verkrijgingsbelasting.

In 1805 werd de ‘Ordonnantie eener Belasting op het Regt van Successie’ ingevoerd door Alexander Gogel.¹²⁷ Dit was de eerste “successiewet” die een met de huidige belasting vergelijkbare vorm kent, omdat de draagkracht van de verkrijger centraal stond. In eerdere successiebelastingen stonden objectieve aanknopingspunten, zoals het bezit van onroerend goed, centraal.¹²⁸ De Ordonnantie hief over het saldo van de nalatenschap bij de erflater en had dus een boedelbelastingkarakter. Destijds bestond geen algemene inkomstenbelasting, dus werd in beginsel geen andere belasting over het verkregen vermogen betaald bij leven. De belasting werd gezien als ware een eindafrekening over het vermogen van de erflater naar aanleiding van de draagkrachtvermeerdering tijdens leven van de erflater.¹²⁹

De hierop volgende Successiewetten van 1817 en 1859 (hierna: SW 1817 respectievelijk 1859) werden tevens hoofdzakelijk gekenmerkt als boedelbelastingen, maar legden duidelijke accenten op het element van verkrijging.¹³⁰ Zo werd een specifieke vrijstelling voor de langstlevende echtgenoot ingevoerd.

Door de invoering van een vermogensbelasting in 1892 en een inkomstenbelasting in 1914 hoefde de successiebelasting niet meer als ware een eindheffing over het vermogen van de erflater te fungeren en ontwikkelde de successiebelasting zich verder in de richting van een verkrijgingsbelasting.¹³¹ De rechtsgrond van de SW 1956 wordt sindsdien teruggevoerd op de draagkrachtvermeerdering die optreedt bij de verkrijger.¹³² Op grond van artikel 36 SW 1956 wordt belasting geheven van de verkrijger. Uit de in artikel 24 respectievelijk artikel 32 SW 1956 opgenomen tarieven respectievelijk vrijstellingen blijkt ook het karakter van een

¹²⁷ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.1.1.0.B.b.

¹²⁸ Sonneveldt & Kroon, de, *WFR* 2008/592.

¹²⁹ Sonneveldt, *WPNR* 2004/6576.

¹³⁰ Jacobs, *WPNR* 2003/6516, p. 55-60.

¹³¹ Wet op de Vermogensbelasting 1892, Stb. 223 en Wet op de Inkomstenbelasting 1914, Stb. 563.

¹³² Vijfeijken, van, *WPNR* 2002/6478, p. 179-180.

verkrijgingsbelasting. Ook de bedrijfsopvolgingsregeling, een vrijstelling voor ondernemingsvermogen, sluit aan bij de verkrijger.

Wel heeft de huidige SW 1956 nog enkele bepalingen die niet stroken met het verkrijgingsbelastingkarakter. Een voorbeeld hiervan is dat de heffing van erf- en schenkbelasting in beginsel plaatsvindt op grond van de woonplaats van de erflater respectievelijk schenker. Dit wordt ook wel het woonplaatsbeginsel genoemd. Dat voor de heffing van SW 1956 wordt aangesloten bij de woonplaats van de erflater of schenker strookt niet met het verkrijgingsbelastingkarakter, maar sluit aan bij een boedelbelastingkarakter. Enkel de woonplaats van de verkrijger zou er in geval van een verkrijgingsbelasting namelijk toe moeten doen.¹³³ Volgens de wetgever is dit aanknopingspunt gekozen uit praktische overwegingen ten behoeve van de uitvoerbaarheid van de wet en niet omdat nog sprake zou zijn van een boedelbelasting.¹³⁴ De werkgroep Moltmaker gaf reeds in 2000 namelijk al aan dat het verschuiven van het aanknopingspunt naar de woonplaats van de verkrijger twee problemen met zich mee zou brengen.¹³⁵ Ten eerste zou het de controle bemoeilijken met betrekking tot buitenlandse erflaters en schenkers, doordat het vermogen van buitenlandse erflaters of schenkers zich veelal in het buitenland bevindt. Bovendien zou het internationaal gezien enige voeten in de aarden hebben, waardoor in beginsel perikelen als meervoudige belasting zouden kunnen ontstaan. Met Van Vijfeijken en Sonneveldt & Kroon ben ik echter van mening dat het aanknopingspunt voor de SW 1956 de woonplaats van de verkrijger zou moeten zijn.¹³⁶ Het aanknopingspunt van heffing van de SW 1956 verdient dan ook nadere aandacht. Mogelijk kan inspiratie worden opgedaan in het Spaanse en Japanse recht, aangezien op basis van dat recht reeds wordt aangeknoopt bij de woonplaats van de verkrijger.¹³⁷ Vanwege de compactheid van deze scriptie wordt de problematiek omtrent het aanknopingspunt echter niet nader uitgewerkt.

¹³³ Vijfeijken, van, *WPNR 2008/6757*.

¹³⁴ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 4.

¹³⁵ Rapport werkgroep modernisering successiewetgeving, De warme, de koude en de dode hand, 13 maart 2000.

¹³⁶ Vijfeijken, van, *WPNR 2004/6576* en Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592*.

¹³⁷ Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592*, par. 4.1.

3.3 Systeem van heffing van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband

De SW 1956 kent voor zowel de erfbelasting als de schenkbelasting dezelfde tarieven. Wel kennen de belastingen verschillende vrijstellingen. Vermogensoverdrachten kunnen fiscaal voordeliger zijn indien zij in (nauw) familieverband geschieden. De erf- en schenkbelasting kennen onder andere gereduceerde tarieven en (hogere) vrijstellingen voor verkrijgingen door de partner of afstammeling in de rechte lijn (hierna: afstammeling) van de erflater of de schenker. Hierdoor worden overdrachten naar dergelijke familieleden lager belast dan overdrachten naar anderen. In deze paragraaf wordt de huidige systematiek van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband uiteengezet.

3.3.1 Rol van verwantschap

Voor de toepassing van de SW 1956 gelden bijzondere bepalingen indien men de partner of afstammeling van de erflater of de schenker is. Zo vallen de partner en afstammeling onder de zogenoemde tariefgroep I en hebben zij recht op bepaalde vrijstellingen.¹³⁸

Partner

Het partnerbegrip voor de erf- en schenkbelasting wordt met ingang van 1 januari 2011 ingevuld door het basispartnerbegrip in artikel 5a AWR en het aanvullende artikel 1a SW 1956. Op grond van artikel 5a AWR worden gehuwden aangemerkt als partners, indien de gehuwden niet van tafel en bed zijn gescheiden.¹³⁹ Gehuwden worden op grond van artikel 5a lid 4 AWR niet als partner aangemerkt als een verzoek tot echtscheiding is ingediend en zij niet meer op hetzelfde woonadres staan ingeschreven. Geregistreerde partners worden aan gehuwden gelijkgesteld.¹⁴⁰ Ten tweede worden op grond van artikel 5a AWR meerderjarige en ongehuwde samenwonenden aangemerkt als partner, indien zij een notarieel samenlevingscontract zijn aangegaan en op hetzelfde woonadres staan ingeschreven in de basisregistratie personen of een soortgelijke registratie buiten Nederland. Artikel 1a SW 1956 vult het partnerbegrip van de AWR aan. Het artikel voegt hier onder andere aan toe dat de samenwonenden geen bloedverwanten in rechte lijn mogen zijn. Tevens kan iemand voor de SW 1956 op eenzelfde moment slechts één partner hebben. Daarnaast zondert artikel 1a lid 6

¹³⁸ Zie paragraaf 3.3.2 en verder.

¹³⁹ Art. 5a lid 1 en 3 AWR.

¹⁴⁰ Art. 2 lid 6 AWR.

SW 1956 de werking van artikel 5a lid 4 AWR uit, waardoor gehuwden fiscaal partner van elkaar blijven voor de SW tot de echtscheiding is uitgesproken en verwerkt in de registers.

Afstammeling

Waar eerst het begrip ‘kind’ werd gebruikt in de SW 1956, is dat sinds 1 januari 2010 vervangen door het begrip ‘afstammeling’. Het begrip ‘afstammeling’ is niet nader gedefinieerd in de SW 1956. Voor uitlegging van het begrip wordt aangesloten bij het civielrechtelijke afstammingsrecht.¹⁴¹ Een afstammeling is een bloedverwant in de neerdalende lijn, zoals een kind¹⁴² of een kleinkind. Op grond van artikel 19 lid 1 onderdeel b SW 1956 worden aanverwanten gelijkgesteld met bloedverwanten. Aanverwanten zijn de echtgenoten van iemands bloedverwanten en de bloedverwanten van iemands echtgenoot. Met gehuwden worden tevens gelijkgesteld partners in de zin van artikel 1a SW 1956. Dit heeft tot gevolg dat zowel stiefkinderen als kinderen van ongehuwde partners als afstammelingen worden aangemerkt voor de SW 1956. Deze gelijkstelling eindigt indien het partnerschap anders dan door overlijden is geëindigd. Op grond van artikel 19 lid 1 onderdeel c worden ook pleegkinderen aangemerkt als afstammelingen.

Verzorgingsverplichting

Dat de partner en de afstammeling een dergelijke speciale behandeling krijgen binnen de SW 1956 is grotendeels het gevolg van de verzorgingsverplichting die is opgenomen in titel 6 en 17 BW. De verzorgingsverplichting tussen partners houdt in dat de langstlevende in staat wordt gesteld te voorzien in zijn of haar levensonderhoud (verzorgingsgedachte) en de situatie voor de langstlevende na overlijden tevens niet verandert (continuïteitsgedachte).¹⁴³ Daarnaast dienen ouders zorg te dragen voor het levensonderhoud van hun kinderen tot zij 21 jaar oud zijn.¹⁴⁴ Zie voor toepassing van de verzorgingsverplichting de volgende paragrafen.

¹⁴¹ Titel 11 Boek 1 BW.

¹⁴² Het begrip ‘kind’ wordt nader omschreven in artikel 3 lid 3 onderdeel i AWR. Deze omschrijving luidt als volgt: “*eerstegraads bloedverwant en aanverwant in de neergaande lijn*”.

¹⁴³ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.10.1.0.E.a.

¹⁴⁴ Art. 1:392 BW e.v.

3.3.2 *Tarieven*

De hoogte van het tarief is allereerst afhankelijk van de tariefgroep. De SW 1956 kent twee tariefgroepen: tariefgroep I en tariefgroep II.¹⁴⁵ Tariefgroep I geldt voor partners en afstammelingen in de rechte lijn in de eerste graad. In de eerste tariefschijf voor tariefgroep I geldt een tarief van 10%, in de tweede tariefschijf een tarief van 20%. Tariefgroep II geldt voor alle overige verkrijgers. Voor deze tariefgroep geldt een tarief van 30% respectievelijk 40%. Daarnaast is er nog een afgeleide tariefgroep IA voor kleinkinderen. Het toepasbare tarief voor deze tariefgroep is gelijk aan de tarieven voor tariefgroep I met een opslag van 80%, zulks 18% respectievelijk 36%. De progressie op grond van verwantschap wordt ook wel de *eerste progressie* genoemd.¹⁴⁶

Tevens wordt in de SW 1956 gebruik gemaakt van twee tariefschijven, de zogenoemde *tweede progressie*. De eerste tariefschijf geldt voor het gedeelte van de belaste verkrijging tussen € 0 en € 128.751, de tweede tariefschijf geldt voor het gedeelte van de belaste verkrijging vanaf € 128.751. De hoogte van het tarief neemt in beginsel dus af naarmate de erflater of schenker en verkrijger een nauwere familieband hebben. In het beleidsbesluit van 5 juli 2010 is voor bepaalde situaties goedgekeurd dat aanstaande en voormalige echtgenoten en partners tariefgroep I mag worden toegepast.¹⁴⁷ Een overzicht van de tariefstructuur is opgenomen in onderstaande tabel.

Tariefschijf	Gedeelte van	en	I. indien	IA. indien	II. in
	de belaste		verkregen door	verkregen door	overige
	verkrijging		partner of	afstammelingen	gevallen
	tussen		afstammelingen	in de tweede of	
			in de eerste	verdere graad	
			graad		
I	€ 0	€ 128.751	10%	18%	30%
II	€ 128.751 en		20%	36%	40%
	hoger				

Tabel II: Tariefgroepen en –schijven SW 1956.

¹⁴⁵ Art. 24 SW 1956.

¹⁴⁶ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 7.

¹⁴⁷ Besluit van 5 juli 2010, nr. DGB2010/872M, Stcrt. 2010, 10783 (gewijzigd bij besluit van 29 maart 2018, nr. 2018-45958, Stcrt. 2018, 18050).

3.3.3 *Vrijstellingen*

Hoewel de tarieven voor de erf- en schenkbelasting gelijk zijn, kennen de belastingen verschillende vrijstellingen. Deze vrijstellingen zijn opgenomen in artikel 32 respectievelijk 33 SW 1956. Met ingang van 1 januari 2010 zijn alle vrijstellingen van de erf- en schenkbelasting voetvrijstellingen. Dit houdt in dat bij een verkrijging die groter is dan het vrijgestelde bedrag slechts over het meerdere belasting verschuldigd is. Voor 1 januari 2010 werden de vrijstellingen onderscheiden in voet- en drempelvrijstellingen. Voor drempelvrijstellingen geldt dat zij vervallen zodra meer dan de vrijstelling wordt verkregen. De vrijstellingen worden op grond van artikel 35a SW 1956 jaarlijks aangepast aan de inflatie.

Zowel de erfbelasting als de schenkbelasting kennen een scala aan vrijstellingen. In verband met de beperkte omvang van deze scriptie ligt de focus op de vrijstellingen die verband houden met vermogensoverdrachten in familieverband. Dit betreft onder andere de vrijstellingen voor partners, afstammelingen en ouders en de bedrijfsopvolgingsregeling.

3.3.3.1 *Vrijstellingen erfbelasting*

De standaardvrijstelling voor de erfbelasting is een voetvrijstelling van € 2.244 voor de verkrijger.¹⁴⁸ Deze vrijstelling is ingevoerd vanwege efficiëntieredenen. Deze vrijstelling zorgt ervoor dat men cadeaus kan ontvangen zonder dat hier aangifte voor hoeft te worden gedaan. De erfbelasting kent onder andere verhoogde vrijstellingen voor de partner, het kind, het kleinkind en de ouder van de erflater.

3.3.3.1.1 *Erfbelastingvrijstelling voor de partner*

In artikel 32 lid 1 onderdeel 4 onder a SW 1956 is de partnervrijstelling voor de erfbelasting opgenomen. Deze vrijstelling heeft een hoogte van € 671.910. Door de eisen die worden gesteld aan het fiscale partnerschap voor de SW 1956 geldt deze vrijstelling ook jegens de partner die niet een echtgenoot is.¹⁴⁹ De partnervrijstelling geldt niet voor aanstaande of

¹⁴⁸ Art. 32 lid 1 onderdeel 4 onder f SW 1956.

¹⁴⁹ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 30.

voormalige partners, zoals dit in bepaalde situaties wel het geval is met betrekking tot het tarief.¹⁵⁰

De partnervrijstelling wordt verminderd met de helft van de waarde van belastingvrije aanspraken ingevolge pensioenregelingen en lijfrenten, tot het minimumbedrag van € 173.580.¹⁵¹ Dit wordt ook wel de imputatieregeling genoemd. Indien de vrijstelling niet zou worden verminderd, zou volledige cumulatie van de pensioenvrijstelling conform artikel 32 lid 1 onderdeel 5 SW 1956 en de partnervrijstelling ontstaan. Aanvankelijk kortte de gehele waarde van het nabestaandenpensioen de partnervrijstelling. Naar aanleiding van het arrest *Boon-Van Loon* is per 1 januari 1985 de imputatieregeling beperkt tot de helft van de waarde van het nabestaandenpensioen, onder de overweging dat het pensioen wordt opgebouwd door de inspanning van beide echtgenoten.¹⁵²

3.3.3.1.2 Erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen

De vrijstellingen voor afstammelingen in de rechte lijn in de eerste en tweede graad, aldus kinderen en kleinkinderen, zijn opgenomen in artikel 32 lid 1 onderdeel 4 onder b, c en d SW 1956. Voor kinderen en kleinkinderen geldt een vrijstelling van € 21.282 voor de erfbelasting.¹⁵³ Voor een kind dat grotendeels op kosten van overledene werd onderhouden en die ten gevolge van ziekte of gebreken vermoedelijk in de eerstkomende drie jaren niet in staat is door middel van arbeid de helft te verdienen van hetgeen lichamelijk en geestelijk gezonde personen van gelijke leeftijd in staat zijn te verdienen, geldt een verhoogde vrijstelling van € 63.836.¹⁵⁴ Het criterium ‘grotendeels’ duidt naar vast fiscaal gebruik op een percentage van 50 procent of meer.¹⁵⁵ Het is echter niet duidelijk hoe dit dient te worden gemeten. Voor toetsing aan het inkomenscriterium dient aan te worden gesloten bij het in de Algemene Kinderbijslagwet gehanteerde inkomenscriterium.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Besluit van 5 juli 2010, nr. DGB2010/872M, Stcrt. 2010, 10783 (gewijzigd bij besluit van 29 maart 2018, nr. 2018-45958, Stcrt. 2018, 18050).

¹⁵¹ Art. 32 lid 2 SW 1956.

¹⁵² HR 27 november 1981, ECLI:NL:PHR:1981:AG4271, NJ 1982/503 (noot E.A.A. Luijten).

¹⁵³ Art. 32 lid 1 onderdeel 4 onder e SW 1956.

¹⁵⁴ Art. 32 lid 1 onderdeel 4 onder b SW 1956.

¹⁵⁵ Zie bijvoorbeeld Besluit van 24 november 2009, nr. CPP2009/2342M, BNB 2010/75 (V-N 2009/62.13), par. 1.5.

¹⁵⁶ Aantekening 3.2 bij artikel 32 SW 1956, Vakstudie 07.

3.3.3.1.3 *Erfbelastingvrijstelling voor ouders*

De laatste verhoogde vrijstelling is een vrijstelling voor ouders van de erflater van € 50.397.¹⁵⁷ De oudervrijstelling is op grond van artikel 25 SW 1956 van toepassing op hetgeen gezamenlijk door partners is verkregen. Ouders die partners van elkaar zijn, kunnen dus slechts eenmaal een beroep op de vrijstelling doen. Indien de ouders geen partner van elkaar zijn, kan iedere ouder zelfstandig een beroep doen op het gehele bedrag van de vrijstelling.

3.3.3.2 *Vrijstellingen schenkbelasting*

De schenkbelasting kent op grond van artikel 33 lid 7 SW 1956 een jaarlijkse standaardvrijstelling van € 3.244 voor de verkrijger. Deze is, evenals de standaardvrijstelling van de erfbelasting, ingevoerd om verkrijgers van kleine verkrijgingen en de Belastingdienst te ontzien van administratieve lasten.¹⁵⁸ De standaardvrijstelling kan onder voorwaarden verhoogd worden tot een bedrag van € 105.302 indien de schenking ten behoeve van de eigen woning wordt gedaan. Daarnaast kent de schenkbelasting een jaarlijkse verhoogde vrijstelling voor verkrijgingen door kinderen van hun ouders die tevens voor meerdere doeleinden eenmalig kan worden verhoogd.¹⁵⁹ Alle schenkingen die in een kalenderjaar door een schenker aan dezelfde persoon worden gedaan worden voor de schenkbelasting gezamenlijk als één schenking aangemerkt.¹⁶⁰

3.3.3.2.1 *Verhoging standaardvrijstelling schenkbelasting*

De standaardvrijstelling kan verhoogd worden tot een bedrag van € 105.302 voor iemand tussen de 18 en 40 jaar, indien het een schenking ten behoeve van de eigen woning betreft en op deze verhoogde vrijstelling in de aangifte een beroep wordt gedaan.¹⁶¹ Deze verhoogde vrijstelling wordt ook wel de ‘jubelton’ genoemd.¹⁶² Voor deze vrijstelling is geen verwantschap vereist. Voorwaarden voor de toepassing van deze vrijstelling zijn opgenomen in artikel 33a SW 1956 juncto artikel 5a Uitvoeringsregeling schenk- en erfbelasting.

¹⁵⁷ Art. 32 lid 1 onderdeel 4 SW 1956.

¹⁵⁸ Salverda 2018, p. 20.

¹⁵⁹ Art. 33 lid 1 onderdeel 5 SW 1956.

¹⁶⁰ Art. 27 SW 1956.

¹⁶¹ Art. 33 lid 1 onderdeel 7 SW 1956.

¹⁶² Schols, *FBN 2017/50*.

In artikel 33a lid 1 SW 1956 is aangegeven dat sprake is van een schenking ten behoeve van de eigen woning indien het gaat om een schenking van een woning die voor de verkrijger wordt aangemerkt als eigen woning conform artikel 3.111 lid 1 of 3 Wet IB 2001 of een schenking van een geldbedrag:

- ter verwerving, verbetering of onderhoud van een dergelijke woning;
- ter zake van de afkoop van rechten van erfpacht, opstal of beklemming; of
- de aflossing van een eigen woningschuld of een restschuld.

Uit de parlementaire behandeling blijkt dat de schenking door de verkrijger moet worden gebruikt voor zijn of haar eigen woning.¹⁶³ Dit heeft tot gevolg dat de vrijstelling alleen voor zijn of haar aandeel in de eigen woning geldt. Indien ongehuwd samenwonenden en gehuwden die huwelijksvoorwaarden hebben laten opstellen, waarbij iedere gemeenschap van goederen is uitgesloten, samen een eigen woning aanschaffen, geldt de vrijstelling dus enkel voor het aandeel in de eigenwoningsschuld van de verkrijger.

Op grond van artikel 33a lid 2 SW 1956 kan deze schenking worden gespreid over drie aaneengesloten kalenderjaren, indien de verkrijger ieder kalenderjaar voldoet aan de leeftijdsgrens en ieder kalenderjaar een beroep op de vrijstelling wordt gedaan in de aangifte voor dat jaar. De termijn voor het opleggen van een aanslag schenkbelasting is hiertoe verlengd met twee jaar, omdat in dergelijke gevallen pas na het verstrijken van het derde kalenderjaar kan worden gecontroleerd of de schenking op juiste wijze is besteed.¹⁶⁴ In artikel 5a Uitvoeringsregeling schenk- en erfbelasting zijn aanvullende voorwaarden opgenomen, waaronder bijvoorbeeld de voorwaarden dat de schenking onvoorwaardelijk moet zijn, de schenking daadwerkelijk moet worden betaald en de schenking moet worden besteed in het tweede jaar waarin het beroep op de verhoogde vrijstelling wordt gedaan.

3.3.3.2 Schenkbelastingvrijstellingen voor kinderen

Op grond van artikel 33 onderdeel 5 SW 1956 is de jaarlijks verhoogde vrijstelling van verkrijgingen door kinderen van ouders € 6.604. Hiertoe worden schenkingen door ouders aan

¹⁶³ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 11, p. 96.

¹⁶⁴ Art. 33a lid 3 en Kamerstukken II 2016/17, 34 553, nr. 7, p. 26-27.

hun kind op jaarbasis samengeteld, ook als de ouders geen partners zijn.¹⁶⁵ De leeftijd of burgerlijke staat van het kind is voor het gebruik van deze vrijstelling niet van belang.¹⁶⁶

Indien het kind tussen de 18 en 40 jaar is, kan deze vrijstelling voor één kalenderjaar worden verhoogd. De vrijstelling kan maximaal worden verhoogd tot:

- € 26.881; of
- € 55.996, indien het bedrag wordt gebruikt voor de betaling van de kosten van een studie of opleiding ten behoeve van het kind en deze kosten aanzienlijk hoger zijn dan gebruikelijk is. Uit artikel 6 lid 2 Uitvoeringsregeling schenk- en erfbelasting blijkt dat hiervan sprake is indien de kosten (exclusief de kosten van levensonderhoud) meer bedragen dan € 20.000. Op deze vrijstelling hoeft pas een beroep te worden gedaan zodra het kind de leeftijd van 21 jaar heeft bereikt. Op grond van artikel 1:395a BW zijn ouders verplicht voor de opleiding van hun kinderen te zorgen tot zij 21 jaar oud zijn. Tot die tijd is dus geen sprake van een schenking indien een ouder de studiekosten betaalt. Daarnaast heeft de Staatssecretaris van Financiën aangegeven dat tevens geen sprake van een schenking is indien het kind ouder dan 21 jaar is, maar de desbetreffende studie al voor zijn of haar 21^e verjaardag is begonnen;¹⁶⁷ of
- € 105.302, indien het bedrag een schenking ten behoeve van de eigen woning betreft.¹⁶⁸

Om gebruik te maken van de (verhoogde) vrijstelling dient een beroep te worden gedaan op de vrijstelling in de aangifte van het betreffende kalenderjaar. Spreiding van de vrijstelling over meerdere kalenderjaren is enkel mogelijk voor de verhoogde vrijstelling ten behoeve van de eigen woning, welke onder voorwaarden gespreid mag worden over drie kalenderjaren.

3.3.3.3 *Bedrijfsopvolgingsregeling*

Naast bovengenoemde vrijstellingen voor verkrijgers van erfenissen en schenkingen, kent de SW 1956 tevens een vrijstelling voor schenking of vererving van ondernemingsvermogen: de bedrijfsopvolgingsregeling (hierna: BOR).¹⁶⁹ De BOR is in de SW 1956 opgenomen om bedrijfsopvolgingen zonder fiscale belemmeringen te laten verlopen.

¹⁶⁵ Art. 28 SW 1956.

¹⁶⁶ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.10.2.0.E.a.

¹⁶⁷ Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 25.

¹⁶⁸ Zie paragraaf 3.3.3.2.1.

¹⁶⁹ Art. 35b t/m 35f SW 1956.

De BOR is van toepassing op het bij schenking of vererving verkregen ondernemingsvermogen. De waarde van het ondernemingsvermogen wordt gesteld op de voortzettingswaarde (waarde going concern), maar is minimaal gelijk aan de liquidatiewaarde.¹⁷⁰ Indien de liquidatiewaarde hoger is dan de voortzettingswaarde, wordt het verschil vrijgesteld van erf- en schenkbelasting.¹⁷¹ De voortzettingswaarde wordt tot € 1.119.845 voor 100% vrijgesteld.¹⁷² Het surplus van de voortzettingswaarde wordt voor 83% vrijgesteld.¹⁷³ Het CPB heeft berekend dat de BOR hierdoor een gemiddelde effectieve belastingdruk¹⁷⁴ kent van 1,1%.¹⁷⁵ Voor de erf- of schenkbelasting die alsnog verschuldigd is, kan voor een periode van 10 jaar rentedragend uitstel worden verkregen.¹⁷⁶ Aan de BOR zijn voor zowel erflater en schenker als verkrijger vereisten verbonden, waardoor sprake is van een voorwaardelijke vrijstelling.

3.3.3.3.1 Object van vrijstelling

Op grond van artikel 35c SW 1956 kwalificeren de volgende vermogensbestanddelen voor de BOR:

- Een IB-onderneming of een zelfstandig gedeelte daarvan als bedoeld in artikel 3.2 Wet IB 2001; en
- Een medegerechtigdheid tot het vermogen van een onderneming als bedoeld in artikel 3.3 lid 1 onderdeel a Wet IB 2001; en
- Aanmerkelijkbelangaandelen als bedoeld in afdeling 4.3 Wet IB 2001, mits het lichaam een onderneming drijft als bedoeld in artikel 3.2 Wet IB 2001 of een medegerechtigdheid tot het vermogen van een onderneming houdt als bedoeld in artikel 3.3 lid 1 onderdeel a Wet IB 2001. Tevens geldt een beleggingsmarge van 5%, wat inhoudt dat 5% van de waarde van het beleggingsvermogen tot het ondernemingsvermogen mag worden gerekend; en
- Ter beschikking gestelde panden als bedoeld in artikel 3.92 Wet IB 2001, mits deze dienstbaar zijn aan de onderneming van een lichaam en de verkrijger tegelijkertijd aanmerkelijkbelangaandelen verkrijgt die op dat lichaam betrekking hebben.

¹⁷⁰ Art. 21 lid 13 SW 1956.

¹⁷¹ Art. 35b lid 1 onderdeel a en b onder 1 SW 1956.

¹⁷² Art. 35b lid 1 onderdeel b onder 2 SW 1956.

¹⁷³ Art. 35b lid 1 onderdeel b onder 3 SW 1956.

¹⁷⁴ Dit is de verschuldigde belasting als percentage van de hoogte van de verkrijging.

¹⁷⁵ CPB 2019, p. 8.

¹⁷⁶ Art. 35b lid 2 SW 1956 juncto art. 25 lid 12 IW 1990.

Op voornoemde beleggingsmarge na kwalificeert beleggingsvermogen in de regel niet als ondernemingsvermogen voor de BOR. Hierbij kan gedacht worden aan normaal vermogensbeheer, zoals verhuur of exploitatie van onroerend goed. Door middel van de omschrijving van kwalificerende vermogensbestanddelen heeft de wetgever beoogd rechtsvormneutraliteit te bereiken en uitsluitend reële bedrijfsopvolgingen te faciliteren.¹⁷⁷

3.3.3.3.2 *Bezitseis*

Om de BOR te kunnen toepassen bij vererving of schenking van een (zelfstandig deel van een) onderneming, moet de erflater of schenker de onderneming gedurende een periode van één respectievelijk vijf jaar voor rekening en risico hebben gedreven.¹⁷⁸ In geval van een medegerechtigdheid of aanmerkelijkbelangaandelen dient het desbetreffende vermogensbestanddeel reeds één respectievelijk vijf jaar in bezit te zijn geweest van erflater of schenker. Voor een verkregen pand geldt dat deze gedurende één respectievelijk vijf jaar voorafgaand aan de vererving of schenking ter beschikking gesteld moet zijn geweest aan de onderneming en aan die onderneming dienstbaar zijn geweest. De éénjaartermijn in geval van vererving geldt echter niet indien de erflater het ondernemingsvermogen zelf tevens krachtens erfrecht of schenking heeft verkregen en daarop de BOR van toepassing is geweest.¹⁷⁹

3.3.3.3.3 *Voortzettingseis*

Zoals eerder aangegeven dient de BOR enkel van toepassing te zijn op reële bedrijfsopvolgingen. In dit kader is het voortzettingsvereiste in artikel 35b lid 5 juncto artikel 35e SW 1956 opgenomen. Het voortzettingsvereiste houdt in dat de verkrijger de onderneming minimaal 5 jaar dient voort te zetten, de medegerechtigdheid of de aanmerkelijkbelangaandelen minimaal 5 jaar in bezit dient te houden en een verkregen pand minimaal 5 jaar ter beschikking gesteld dient te blijven. In artikel 10 van de Uitvoeringsregeling erf- en schenkbelasting worden tevens situaties beschreven waarin formeel niet wordt voldaan aan de voortzettingseis, maar materieel wel. Dit is bijvoorbeeld het geval bij omzetting van een eenmanszaak in een B.V. of N.V.

¹⁷⁷ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 42, V-N 2009/22.3.

¹⁷⁸ Art. 35d SW 1956.

¹⁷⁹ Art. 9 lid 4 UR schenk- en erfbelasting.

3.3.4 Overig: *Schenking op papier*

Op grond van de fictie van artikel 10 SW 1956 wordt het door de erflater tijdens leven aan een naaste overgedragen goed geacht bij erfaters overlijden krachtens erfrecht te zijn verkregen, indien bij de overdracht van het goed de erflater (mede) een vruchtgebruik of recht op periodieke uitkeringen verkreeg dat zou eindigen bij zijn overlijden. Een naaste wordt op grond van het vierde lid gedefinieerd als de partner, bloed- of aanverwant tot en met de vierde graad of de partners van de bloed- en aanverwanten tot en met de vierde graad. Gedacht kan worden aan de situatie waarin ouders hun woning schenken aan hun kind en het vruchtgebruik op de woning behouden tot zij overlijden. In de literatuur wordt gesteld dat de fictie een ongerechtvaardigde discriminatie inhoudt nu de fictie enkel geldt in geval van dergelijke verwantschap.¹⁸⁰

Het artikel is niet van toepassing indien wordt afgesproken dat de geschonken bedragen schuldig worden gebleven aan de verkrijger en de erflater tijdens zijn leven jaarlijks een vergoeding van 6% betaalt aan de verkrijger voor het genot hiervan.¹⁸¹ Dit wordt ook wel een *schuldigerkenning uit vrijgevigheid* of *schenking op papier* genoemd. Het percentage is een forfaitaire vaststelling van de omvang van het jaarlijkse genot.¹⁸² Opgemerkt wordt dat het percentage van 6% momenteel hoger is dan de marktrente of bijvoorbeeld de zakelijke huur in geval van schenking van een onroerende zaak.¹⁸³ Afhankelijk van de bank waar het vermogen staat, is het zelfs mogelijk een negatieve rente te behalen.¹⁸⁴ Volgens de wetgever is dit echter inherent aan een forfaitair percentage.¹⁸⁵ Indien dit percentage niet daadwerkelijk jaarlijks wordt betaald aan de verkrijger, komt de schuld vermeerderd met de verschuldigde rente niet in mindering op de nalatenschap, maar worden de schuld en verschuldigde rente geacht te zijn verkregen krachtens erfrecht.

Een schenking op papier heeft minder ingrijpende gevolgen voor de liquiditeitspositie van de schenker dan een schenking in contanten, omdat het geschonken bedrag nog niet direct hoeft te worden overgemaakt. Daarnaast wordt een groot fiscaal voordeel bereikt door het

¹⁸⁰ Zie bijvoorbeeld HR 10 augustus 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB3110, BNB 2001/400 (noot J.W. Zwemmer) en Vijfeijken, van 2013, p. 92.

¹⁸¹ Art. 10 lid 3 SW 1956.

¹⁸² Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 40, V-N 2009/41.2.

¹⁸³ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.5.5.0.D.b.

¹⁸⁴ Geraadpleegd via: <https://www.consumentenbond.nl/sparen/negatieve-spaarrente>.

¹⁸⁵ Kamerstukken I 2009/10, 31 930, nr. F, p. 3.

vermogen tijdens leven te schenken tegen 10% schenkbelasting, terwijl dit vermogen anders bij het overlijden mogelijk tegen 20% erfbelasting vererft bij overschrijding van de eerste tariefschijf. Een bijkomend voordeel is dat de rentebedragen onbelast bij de verkrijger terechtkomt. Hierover hoeft dus geen schenkbelasting te worden betaald. Door middel van deze rentebetalingen wordt de nalatenschap van de schenker verder ‘uitgehouden’, waardoor bij het overlijden van de schenker minder vermogen tegen het hoge tarief van 20% erfbelasting zal vererven.

Het is tevens mogelijk schenkingen op papier aan anderen dan naasten te doen. In dit geval hoeft geen jaarlijkse rente van 6% te worden betaald. De bepaling levert dus niet direct een voordeel op indien sprake is van verwantschap, maar zal wel vaker worden toegepast binnen familieverband om de nalatenschap uit te hollen.

3.4 Rechtvaardiging systeem van heffing SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband

Op grond van artikel 120 van de Grondwet kunnen enkel materiële wetten, zoals ministeriële regelingen en regelingen van lagere overheden, worden getoetst aan het gelijkheidsbeginsel ex artikel 1 van de Grondwet.¹⁸⁶ Formele wetten en wetsartikelen, zoals artikelen van de SW 1956, kunnen dus niet aan dit gelijkheidsbeginsel worden getoetst.¹⁸⁷ Wel kunnen deze formele wetten getoetst worden aan het gelijkheidsbeginsel ex artikel 14 EVRM. Ook op grond van dit artikel dient ieder individu gelijk of evenredig ongelijk te worden behandeld. Bij de beoordeling of een wettelijke bepaling in strijd is met het gelijkheidsbeginsel, hanteert het EHRM het volgende vraagschema:¹⁸⁸

1. Is er sprake van vergelijkbare gevallen?
2. Is er sprake van ongelijke behandeling?
3. Bestaat er voor de ongelijke behandeling een redelijke en objectieve rechtvaardigingsgrond?
 - a. Wordt er een legitieme doelstelling nagestreefd door de overheid?

¹⁸⁶ HR 1 december 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC5524, BNB 1994/64 (noot W.A. Sinnighe Damsté), FED 1994/81.

¹⁸⁷ Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

¹⁸⁸ Niessen, *TFB 2009/01* en EHRM 22 juni 1999, ECLI:NL:XX:1999:AV1935, BNB 2002/398 (noot R.H. Happé).

- b. Is er sprake van een redelijke proportionaliteit tussen het nagestreefde doel en het gebruikte middel?

Opgemerkt moet worden dat de wetgever een ruime beoordelingsmarge toekomt en de rechter in praktijk terughoudend is met het oordeel dat een wettelijke bepaling in strijd is met het gelijkheidsbeginsel.¹⁸⁹ De huidige bepalingen in de SW 1956 die in deze paragraaf worden besproken zijn tot op heden dan ook niet strijdig bevonden met het gelijkheidsbeginsel. Toch kan een dergelijke analyse een beeld geven van de rechtvaardigheid van de huidige bepalingen in de SW 1956 en het rechtvaardigheidsgevoel dat de burger hier mogelijk bij heeft.¹⁹⁰

Voor de beoordeling of sprake is van gelijke gevallen in de SW 1956 dient door de wetgever artikel 1 SW 1956 als uitgangspunt te worden genomen.¹⁹¹ Op basis van dit artikel dient de waarde van iedere verkrijging krachtens erfrecht dan wel door middel van schenking in de heffing te worden betrokken. Iedere verkrijging door iedere burger is op grond van dit artikel een vergelijkbaar geval. Bovendien blijkt uit de voorgaande paragraaf dat niet iedere verkrijging op gelijke wijze in de heffing van SW 1956 wordt betrokken. Vraag één en twee dienen daarom bevestigend te worden beantwoord. Indien gelijke gevallen niet gelijk worden behandeld, moet hier een redelijke en objectieve rechtvaardiging voor bestaan.¹⁹² In deze paragraaf wordt de redelijke en objectieve rechtvaardiging van de in paragraaf 3.3 besproken bepalingen van de SW 1956 geanalyseerd.

3.4.1 Rechtvaardiging tarieven

In paragraaf 3.3.2 is de tariefstructuur van de SW 1956 uiteengezet. De tariefstructuur is gebaseerd op de eerste en de tweede progressie. Deze progressies leiden tot een ongelijke behandeling van gelijke gevallen, omdat niet iedere verkrijging krachtens erfrecht dan wel door middel van schenking op gelijke wijze in de heffing wordt betrokken.

¹⁸⁹ Tigelaar-Klootwijk 2013, par. 5.3.3.3.c.

¹⁹⁰ Gribnau 2006 en Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

¹⁹¹ Kamerstukken II 1992/93, 22 860, nr. 4, blz. 4.

¹⁹² Tigelaar-Klootwijk 2013, par. 5.3.3.1.

3.4.1.1 *Rechtvaardiging eerste progressie*

De tarieftoename bij afnemende verwantschap, ofwel de eerste progressie, strookt niet met het draagkrachtbeginsel. De draagkracht van een 30-jarige zoon hoeft immers niet te verschillen van de draagkracht van een 30-jarige buurman, terwijl de verkrijging door een zoon van zijn vader belast wordt in tariefgroep I en de verkrijging door de buurman van zijn buurman in tariefgroep II.¹⁹³

De eerste progressie kan wel worden gerechtvaardigd op grond van het buitenkansbeginsel.¹⁹⁴ Verkrijgingen van naaste familieleden zijn namelijk redelijkerwijs te verwachten, hetgeen het heffen van een lager tarief rechtvaardigt. Verkrijgingen door derden zijn doorgaans in mindere mate te verwachten. Verstraaten merkt op dat deze ‘onverwachte verkrijging’ voor een ander dan een naast familielid echter vaak het gevolg is van een bepaalde relatie met de erflater of schenker, waardoor de verkrijging niet als een buitenkans zal voelen.¹⁹⁵ Tegen dit ‘gevoelsargument’ kan in worden gebracht dat de verkrijging door de buurman erfrechtelijk wel degelijk een grotere ‘verrassing’ is dan de verkrijging door de zoon.¹⁹⁶ Dit kan worden teruggeleid tot het historische begrip ‘Familieprincipe’, op basis waarvan naaste bloed- en aanverwanten elkaar in financieel opzicht dienen te ondersteunen. Zo is in artikel 4:10 BW opgenomen dat de partner en kinderen tezamen als eerste erven bij overlijden. Bovendien hebben de kinderen van de erflater op grond van artikel 4:63 BW recht op hun legitieme portie. De legitieme portie is de helft van het erfdeel dat een erfgenaam zal ontvangen. Hierdoor is de erflater niet vrij om over de helft van de erfdelen van zijn kinderen te beschikken. Na de partner en kinderen volgen 1) de ouders van de erflater tezamen met de broers en zussen, 2) de grootouders van de erflater en 3) de overgrootouders van de erflater. Op basis van deze bijzondere familieband kan worden beargumenteerd dat het windfall-effect groter is naar mate de wettelijke aanspraken erfrechtelijk zwakker worden.

Bovendien zou de eerste progressie volgens Van Vijfeijken stimuleren te sparen voor de volgende generatie (in familieverband), wat ook de overheid ten goede komt.¹⁹⁷ Door vermogensoverdrachten in familieverband hoog te belasten wordt spaarzaamheid als het ware

¹⁹³ Schuttevâer & Zwemmer 1998, p. 59.

¹⁹⁴ Dijck, van & Meussen 2004, p. 129.

¹⁹⁵ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, p. 21.

¹⁹⁶ Vijfeijken, van, *WPNR 2004/6576*.

¹⁹⁷ Vijfeijken, van, *WPNR 2004/6576*.

gestraft en zal mogelijk eerder een beroep moeten worden gedaan op overheidsvoorzieningen vanwege financiële afhankelijkheid.

In de parlementaire behandeling van de herziening van de wet voert de wetgever tevens de verzorgingsverplichting als rechtvaardigingsgronde voor de eerste progressie aan.¹⁹⁸ Met betrekking tot de partner betekent dit dat de partner in staat dient te worden gesteld om te kunnen blijven voorzien in het levensonderhoud, wat is verankerd in artikel 1:81 BW. Tevens dient de langstlevende partner op grond van de continuïteitsgedachte, die in het verlengde van de verzorgingsverplichting ligt, na het overlijden van de partner op dezelfde voet voort te kunnen leven. Aangezien in een notarieel samenlevingscontract tevens een zorgplicht dient te worden opgenomen, geldt dit tevens voor ongehuwd samenwonenden die voor de SW 1956 als partner worden aangemerkt.

Daarnaast geldt een verzorgingsverplichting van ouders aan kinderen, op basis waarvan de ouders verplicht zijn tot het 21^e levensjaar zorg te dragen voor hun kinderen. Aangenomen kan worden dat ouders ook na het 21^e levensjaar een oogje in het zeil willen en dienen te houden bij hun kinderen, maar de wettelijke verplichting valt in dat geval weg. Aangezien de eerste progressie niet afhankelijk is van de leeftijd van het kind waaraan wordt overgedragen, is rechtvaardiging op grond van de verzorgingsverplichting mijns inziens minder sterk. Bovendien zullen kosten die worden gemaakt voor de verzorging van het levensonderhoud van een kind niet als schenking kwalificeren. Rechtvaardiging op grond van de verzorgingsverplichting heeft mijns inziens met name betrekking op de bijzondere familieverband tussen ouder en kind en het feit dat ouders hun kinderen in die verhouding extra kunnen en willen verzorgen.

In de verhouding grootouders-kleinkind is geheel geen sprake van een verzorgingsverplichting. Bij de herziening van de SW 1956 was het in eerste instantie dan ook de bedoeling dat kleinkinderen belast zouden worden in tariefgroep II (30-40%), in plaats van een voordeliger tarief zoals tevens voor 1 januari 2010 reeds het geval was. Naar aanleiding van het rumoer over de drukverzwaring voor kleinkinderen ten opzichte van kinderen is alsnog tariefgroep IA geïntroduceerd.¹⁹⁹ De verzorgingsverplichting kan mijns

¹⁹⁸ Kamerstukken II 2009/10, 31 930, nr. 60, blz. 6.

¹⁹⁹ Brief van 24 oktober 2008, nr. DB/2008/607U, V-N 2008/54.27.

inziens dan ook niet gelden als rechtvaardiging voor de eerste progressie voor kleinkinderen. Rechtvaardiging op grond van de bijzondere familieband zou eventueel kunnen, maar is ten opzichte van de verhouding ouder-kind minder sterk. De rechtvaardiging van deze tariefgroep dient echter in samenhang met de bijbehorende vrijstelling voor kleinkinderen te worden beoordeeld.²⁰⁰

Naast voornoemde rechtvaardigingsgronden blijkt tevens uit een enquête onder de Nederlandse bevolking dat de maatschappelijke voorkeur voor de laagste successiebelasting uitgaat naar verkrijgingen door partner en kind.²⁰¹ Het belangrijkste motief hiervoor is het familiebelang. Hoewel een maatschappelijke voorkeur mijns inziens geen rechtvaardigingsgrond vormt, is het wel degelijk van belang dat belastingheffing als redelijk en rechtvaardig wordt ervaren door de Nederlandse bevolking.²⁰²

De vraag rijst of de relevantie van bijzondere familiebanden, welke een grote rol speelt in bovenstaande argumentatie, niet is achterhaald gezien de toenemende individualisering in Nederland. Zo bestond in 2000 33% van de huishoudens uit één persoon, terwijl dat in 2016 al 38% was. Het is echter lastig vast te stellen of daadwerkelijk sprake is van individualisering, omdat een algemeen geaccepteerde definitie van het begrip ‘individualisering’ ontbreekt.²⁰³

3.4.1.2 Rechtvaardiging tweede progressie

De tweede progressie in de SW 1956 is daarentegen wel gerechtvaardigd op grond van het draagkrachtbeginsel: hoe groter de verkrijging, hoe meer belasting men dient af te dragen. Tevens kan het progressieve tarief bijdragen aan de herverdeling van vermogen. Doordat verkrijgers van een groot vermogen zowel absoluut als relatief meer belasting dienen af te dragen dan verkrijgers van een klein vermogen wordt de vermogensongelijkheid verkleind. Waar de SW 1956 voor 2010 zeven progressieve tariefschijven kende, tot wel negen ton, zijn dit er nu echter nog maar twee, tot iets meer dan een ton. Dit is gewijzigd met de herziening

²⁰⁰ Zie hiervoor paragraaf 3.4.2.2.

²⁰¹ Motivaction, Maatschappelijke opvattingen over successiebelasting, Amsterdam mei 2003, onderdeel 2.2.

²⁰² Gribnau 2006 en Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

²⁰³ Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/worden-we-individualistischer->.

in 2010 ter vereenvoudiging van het tariefstelsel. De vraag rijst of de huidige tariefschijven voldoende progressie tot gevolg hebben en de doelstelling van de SW 1956 recht doen.

3.4.2 *Rechtvaardiging vrijstellingen erfbelasting*

In paragraaf 3.3.3.1 zijn met betrekking tot de erfbelasting de algemene vrijstelling, de partnervrijstelling, de vrijstelling voor kinderen en kleinkinderen en de vrijstelling voor ouders besproken. Op de algemene vrijstelling na zorgen deze vrijstellingen allemaal voor een ongelijke behandeling van gelijke gevallen, omdat niet iedere verkrijging krachtens erfrecht dan wel door middel van schenking op gelijke wijze in de heffing wordt betrokken.

3.4.2.1 *Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor de partner*

De partnervrijstelling in de erfbelasting wordt, net zoals de eerste progressie, in eerste instantie gerechtvaardigd op grond van het buitenkansbeginsel. Door menig auteur wordt zelfs gesteld dat partners kunnen worden gezien als ware een fiscale eenheid. Het kan worden aangenomen dat het resultaat van gedane inzet aan beide partners toekomt.²⁰⁴ Het feit dat de partner recht heeft op een aanzienlijk hogere vrijstelling dan de standaardvrijstelling maakt volgens Rechtbank Den Haag niet dat er sprake is van ongelijke behandeling van gelijke gevallen, ofwel schending van het gelijkheidsbeginsel, omdat geen sprake is van gelijke gevallen.²⁰⁵ De verhoogde partnervrijstelling vindt, net als het verlaagde tarief, namelijk tevens haar rechtvaardiging in de verzorgingsverplichting en bijbehorende continuïteitsgedachte.

Op grond van de verzorgingsverplichting dient de langstlevende partner in staat te zijn te kunnen voorzien in het levensonderhoud. In geval van het overlijden van de partner wordt enerzijds vermogen verkregen, maar kan anderzijds ook arbeidsinkomen of pensioen wegvallen.²⁰⁶ Indien dit een draagkrachtvermindering tot gevolg heeft, kan de langstlevende partner mogelijk niet meer voorzien in het levensonderhoud. Indien de langstlevende partner bij het overlijden van de partner de AOW-leeftijd²⁰⁷ reeds heeft bereikt²⁰⁸, kan de

²⁰⁴ Sonneveldt, *NTBR 8/2007* en Arendonk, van, *MBB 2009/06*.

²⁰⁵ Rechtbank 's-Gravenhage 6 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:14943.

²⁰⁶ Klaassen 1936, p. 56.

²⁰⁷ De AOW-gerechtigde leeftijd bedraagt in 2020 66 jaar en 3 maanden; Art. 7a AOW.

²⁰⁸ Dit was in 2019 het geval in grofweg 80% van de overleden partners; Geraadpleegd via: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37435/table?ts=1603719532121>.

langstlevende partner in beginsel aanspraak maken op een AOW-uitkering om mede te voorzien in een dergelijk levensonderhoud. Indien de langstlevende partner de AOW-leeftijd nog niet heeft bereikt, kan de langstlevende partner onder strikte voorwaarden eventueel nog aanspraak maken op een ANW-uitkering.²⁰⁹ Mede vanwege het Nederlandse socialezekerheidsstelsel zal de langstlevende partner dus in de meeste gevallen kunnen voorzien in het levensonderhoud. Dit ontkracht mogelijk de verzorgingsverplichting als rechtvaardigingsgrond voor de partnervrijstelling in de erfbelasting van de SW 1956.

In het verlengde van de verzorgingsverplichting ligt de continuïteitsgedachte, op basis waarvan de langstlevende partner op dezelfde voet dient te kunnen voortleven. De opbouw van het vermogen door partners is namelijk vaak de uitkomst van de inspanningen van beide partners. Het is echter de vraag of de partner door de verschuldigde erfbelasting bij het overlijden van de partner op dezelfde voet kan voortleven. Ten eerste is de langstlevende partner in beginsel erfbelasting verschuldigd over (de helft van) de gezamenlijke eigen woning.²¹⁰ Hoewel het voor de langstlevende partner die reeds in de gehele woning woonachtig was niet voelt als een draagkrachtvermeerdering, wordt juridisch gezien immers (de helft van) de woning verkregen van de overleden partner.²¹¹ Daarnaast is de langstlevende partner verplicht erfbelasting af te dragen over het erfdeel van de kinderen. De langstlevende partner blijft in beginsel namelijk tot zijn of haar onverhoopt overlijden over dit vermogen beschikken, terwijl de kinderen een onderbedelingsvordering op de langstlevende partner krijgen.²¹² Mogelijk heeft de langstlevende partner niet de liquide middelen om de erfbelasting te voldoen. Zeker indien de imputatieregeling van toepassing is, en de partnervrijstelling maximaal wordt verminderd tot het minimumbedrag van € 173.580,²¹³

²⁰⁹ Zie voor de voorwaarden de site van het SVB: <https://www.svb.nl/nl/anw/anw-uitkering-buiten-nederland/uw-partner-is-overleden>.

²¹⁰ Hoe groot de nalatenschap is waar erfbelasting over dient te worden betaald is onder andere afhankelijk van de samenlevingsvorm van de partners. Indien de partners gehuwd of geregistreerd partners zijn, kan er door de partner voor worden gekozen een gemeenschap van goederen aan te gaan, waardoor beide partners op grond van het huwelijksvermogensrecht beide gerechtigd worden tot de helft van het vermogen. In geval een partner overlijdt, vererft slechts de helft van het gehele vermogen van beide partners.

²¹¹ Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, p. 1.

²¹² Dit is het geval indien de wettelijke verdeling ex art. 4:13 BW van toepassing is. Op grond van de wettelijke verdeling komt de nalatenschap voor gelijke delen toe aan de erfgenamen, zijnde de langstlevende partner en de kinderen. Men kan ervoor kiezen een testament op te stellen waarin gekozen wordt voor uitsluiting van de wettelijke verdeling.

²¹³ Art. 32 lid 2 SW 1956.

neemt de kans hierop toe. Dit kan, evenals het wegvallen van eventuele arbeidsinkomsten of pensioenaanspraken, tot gevolg hebben dat de langstlevende partner niet op dezelfde wijze kan voortleven na het overlijden van de partner. Op grond van artikel 35g SW 1956 juncto artikel 25 lid 20 IW 1990 kan gedurende tien jaar uitstel van betaling van erfbelasting worden verzocht ter zake van de verkrijging rechtens erfrecht van een eigen woning, voor zover de verschuldigde erfbelasting de waarde van de overige verkregen goederen overschrijdt. Dit geldt voor zowel het gedeelte van de eigen woning dat de langstlevende partner zelf heeft verkregen als het gedeelte wat de kinderen oorspronkelijk hebben verkregen, maar waar de partner over beschikt. Over het uitgestelde bedrag is echter wel rente verschuldigd die dient te worden afgedragen. Bovendien kan geen uitstel worden verzocht in geval de verschuldigde erfbelasting de waarde van de overige verkregen goederen niet overschrijdt. Dit is bijvoorbeeld het geval indien naast de eigen woning ook een vakantiehuis wordt geërfd dat meer waard is dan de verschuldigde erfbelasting. Indien het vakantiehuis verkocht zou moeten worden om de erfbelasting te voldoen, kan de langstlevende partner mijns inziens nog steeds niet op dezelfde voet voortleven.

De verzorgingsgedachte vindt, zoals eerdergenoemd, zijn oorsprong met name in het historische Familieprincipe, op basis waarvan naaste bloed- en aanverwanten elkaar in financieel opzicht dienen te ondersteunen. Dit begrip stamt uit een tijd waarin eenverdienergezinnen de norm waren en de financiële afhankelijkheid tussen partners, met name van vrouwen, groot was. Uit cijfers van het CBS blijkt echter dat de economische zelfstandigheid²¹⁴ van burgers, met name die van vrouwen, over de jaren is toegenomen.²¹⁵ Waar in 2011 nog 93,3% van de mannen en 77,7% van de vrouwen die hoofdkostwinner zijn economisch zelfstandig waren, is dat in 2018 93,8% respectievelijk 82,6%. Dit is onder andere een gevolg van de toename in de netto-arbeidsparticipatie²¹⁶ van vrouwen.²¹⁷ In 1969 werkte 84% van de mannen en 34,1% van de vrouwen. In 2018 was dat 72,5% van de mannen

²¹⁴ Iemand is economisch zelfstandig indien het individuele netto-inkomen minimaal gelijk is aan 70% van het nettominimumloon. Dit is gelijk aan de netto bijstand van een alleenstaande.

²¹⁵ In deze paragraaf wordt uitgegaan van een huishouden dat uit een man en een vrouw bestaat, omdat dit heden ten dage nog steeds de meest voorkomende gezinssamenstelling is volgens het CBS; Geraadpleegd via:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84070NED/table?ts=1603711456898>.

²¹⁶ De netto-arbeidsparticipatie is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking van 15 tot 75 jaar.

²¹⁷ CBS 2019 (2).

en 63,2% van de vrouwen. Indien de economische zelfstandigheid van de partner van de hoofdkostwinner onder de loep wordt genomen, is ook een toename in economische zelfstandigheid zichtbaar, maar resteert nog steeds een grote financiële afhankelijkheid. Namelijk 66% van de mannen en 56,6% van de vrouwen die partner zijn van de hoofdkostwinner zijn economisch zelfstandig in 2018 (ten opzichte van 61,1% respectievelijk 49,8% in 2011). Hoewel het aandeel van vrouwen dat hoofdkostwinner is wel degelijk stijgt²¹⁸, blijft het overgrote deel van de hoofdkostwinners, namelijk 83% in 2016, mannelijk. Het voorgaande heeft tot gevolg dat in mindere doch nog steeds grote mate sprake is van financiële afhankelijkheid tussen partners. De verzorgingsverplichting kan mijns inziens daarom nog niet worden afgeschreven als rechtvaardigingsgrond.

Indien meer wordt verkregen dan de vrijstelling dient 10-20% aan erfbelasting te worden betaald, wat zou worden gerechtvaardigd op grond van het draagkrachtbeginsel. In de literatuur wordt geopperd dat een verkrijging door de langstlevende partner helemaal niet als draagkrachtvermeerdering hoeft te voelen.²¹⁹ De partner woonde immers al in hetzelfde huis en reed in dezelfde auto. Het draagkrachtbeginsel dient echter vanuit juridisch perspectief te worden gezien. Juridisch gezien zou de draagkracht van de langstlevende wel degelijk toe kunnen nemen. Het is, zoals eerder aangegeven, daarentegen wel van belang dat de huidige partnervrijstelling hoog genoeg is om draagkrachtverminderingen te voorkomen of voortleven op dezelfde voet mogelijk te maken. Indien dit niet het geval is, kan het belasten van de verkrijging door de partner mijns inziens niet worden gerechtvaardigd.

3.4.2.2 *Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen*

De erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen zou, evenals aangedragen bij de eerste progressie, ten eerste zijn rechtvaardiging in de verzorgingsgedachte vinden. Hoewel het inderdaad van ouders verwacht wordt hun kinderen te verzorgen, heeft deze rechtvaardigingsgrond sinds de herziening van de SW 1956 in 2010 aan relevantie ingeboet. Voor de herziening van de SW 1956 werd namelijk onderscheid gemaakt naar de leeftijd van het kind ten behoeve van de erfbelastingvrijstelling voor kinderen. Destijds gold een vrijstelling voor kinderen jonger dan 23 jaar die afhankelijk was van de leeftijd van het kind:

²¹⁸ Namelijk van 13% in 2011 naar 17% in 2016; Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/32/financiele-situatie-van-een-en-tweeverdieners>.

²¹⁹ Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, p. 1.

hoe jonger het kind, hoe hoger de vrijstelling. De wetgever heeft ten tijde van de herziening deze systematiek losgelaten ter vereenvoudiging van de SW 1956 en de huidige voetvrijstelling voor ieder kind ingevoerd. Rechtvaardiging op grond van de verzorgingsverplichting is hierdoor minder sterk. Een kind van 11 jaar dat nog niet voor zichzelf kan zorgen en onder de verzorgingsverplichting conform artikel 1:392 BW e.v. valt, krijgt namelijk een even grote vrijstelling als een kind van 30 jaar dat reeds voor zichzelf kan en moet zorgen.

De verhoogde erfbelastingvrijstelling voor zieke en gebrekkige kinderen vindt daarentegen wel zijn rechtvaardiging in de verzorgingsverplichting. Op grond van artikel 1:392 lid 2 BW is de ouder van een ‘behoefstig’ kind verplicht bij te dragen aan de kosten van het levensonderhoud van het behoeftige kind, welke verplichting niet stopt bij het overlijden van de ouders. Deze behoeftigheid is volgens jurisprudentie niet afhankelijk van de leeftijd van het kind.²²⁰ Tevens kan in beginsel niet worden gesteld dat een behoeftig kind op zijn 25^e meer hulp nodig heeft dan een behoeftig kind van 60 jaar. De vrijstelling is groot driemaal de vrijstelling voor kinderen en kleinkinderen, vanwege de voorwaarde dat het behoeftige kind niet in staat is de eerstvolgende drie jaren de helft te verdienen van hetgeen een gezond persoon van gelijke leeftijd zou kunnen verdienen.

De vrijstelling voor kleinkinderen kan wederom niet worden gerechtvaardigd op grond van de verzorgingsverplichting, nu die in beginsel niet aanwezig is tussen grootouders en kleinkinderen.²²¹ Naar aanleiding van de invoer van deze vrijstelling werd de vraag opgeroepen of achterkleinkinderen tevens aanspraak konden maken op een verhoogde vrijstelling, maar dit werd door de wetgever afgedaan omdat voor achterkleinkinderen geldt dat zij in mindere mate als naaste familieleden moeten worden behandeld.²²²

De vrijstelling kan, wederom net zoals de eerste progressie, tevens worden gerechtvaardigd op grond van het buitenkansbeginsel. Het is echter de vraag of de kans dat een kleinkind erft van zijn grootouders redelijkerwijs te verwachten is, zoals de kans dat een kind van zijn ouders erft. Volgens de erfrechtelijke aanspraken conform artikel 4:10 BW komt de

²²⁰ Zie bijvoorbeeld Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 19 maart 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ5569.

²²¹ Zie paragraaf 3.4.1.1.

²²² Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 5, V-N 2009/41.2.

kleinkinderen in beginsel niets toe. Kleinkinderen kunnen eventueel erven door middel van plaatsvervulling²²³, maar kennen over het algemeen dus zwakke erfrechten. Een verkrijging door een kleinkind is daardoor wel degelijk een buitenkans en kan mijns inziens niet gelijk worden gesteld aan een verkrijging door een kind.

Het lagere tarief voor kleinkinderen dient in combinatie met de vrijstelling voor kleinkinderen te worden gezien.²²⁴ Betoogd wordt namelijk dat het hogere tarief voor kleinkinderen ten opzichte van kinderen in combinatie met de gelijke vrijstelling op deze wijze is vormgegeven om zogenoemd *generation skipping* te voorkomen.²²⁵ Met *generation skipping* wordt bedoeld dat grootouders hun vermogen (deels) direct overdragen aan hun kleinkinderen, waardoor over vermogen niet tweemaal maar eenmaal erfbelasting is verschuldigd. De verschuldigde erfbelasting over verkrijgingen door kleinkinderen is door de combinatie van het tarief en de vrijstelling gelijk aan de verschuldigde erfbelasting die ontstaat indien tweemaal een vererving van ouder naar kind plaatsvindt, waardoor het voordeel van *generation skipping* wordt weggenomen.²²⁶ Zoals in paragraaf 2.3.5 is besproken is de huidige spreiding van de bestedingsruimte over de levensloop momenteel echter suboptimaal. Om deze spreiding te optimaliseren zou het mogelijk voordelig zijn vermogen een generatie te laten overslaan, zodat de desbetreffende ontvangende generatie een langere periode gebruik kan maken van het vermogen. Hiertoe dient een afweging te worden gemaakt tussen de nadelen van *generation skipping* en de voordelen van het spreiden van de bestedingsruimte over de levensloop.

Bovendien rijst de vraag waarom zowel door middel van de eerste progressie in het tarief als door een vrijstelling rekening dient te worden gehouden met de bijzondere familieband tussen (klein)kinderen en (groot)ouders. Theoretisch gezien zou het volstaan dit door middel van een van beide te doen.²²⁷

²²³ Hiermee wordt bedoeld dat anderen dan de erflater (vaak de kinderen van de erflater) erven in plaats van de erflater, indien de erflater niet kan (door bijvoorbeeld vooroverlijden) of wil erven; Art. 4:10 lid 2 BW.

²²⁴ Zie paragraaf 3.4.2.2.

²²⁵ Kamerstukken II 2008/09, 31 930 nr. 3, blz. 3.

²²⁶ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, blz. 4.

²²⁷ Vijfeijken, van, *WPNR 2017/7165*, par. 4.

3.4.2.3 *Rechtvaardiging erfbelastingvrijstelling voor ouders*

De erfbelastingvrijstelling voor ouders zou bij de herziening van de SW 1956 in 2010 komen te vervallen, om de SW 1956 te vereenvoudigen, om meer belastingontvangsten te verkrijgen en vanwege het ontbreken van de verzorgingsverplichting van kinderen jegens ouders.²²⁸ De erfbelastingvrijstelling voor ouders kon in feite niet worden gerechtvaardigd. Door middel van een amendement is de vrijstelling echter toch in de huidige wet terecht gekomen.²²⁹ Aan de terugkeer van de vrijstelling zijn door de wetgever geen woorden vuilgemaakt.

Mogelijk kan de erfbelastingvrijstelling voor ouders worden gerechtvaardigd op grond van het buitenkansbeginsel, aangezien de ouders van de erflater de tweede erfrechtelijk aangewezen erfgenamen van de erflater zijn op grond van artikel 4:10 BW en erfrechtelijk redelijk sterke wettelijke aanspraken hebben. Vererving van kind naar ouder komt echter weinig²³⁰ voor, omdat de ouder in het merendeel van de gevallen eerder overlijdt.

Het argument dat de verzorgingsverplichting geen rol speelt van kinderen jegens hun ouders is mijns inziens genuanceerd te worden. Er geldt namelijk een wettelijke verzorgingsverplichting van kinderen jegens een ‘behoefte’ ouder, waarvan de echtgenoot, ex-echtgenoot, geregistreerde partner of ex-geregistreerde partner niet onderhoudsplichtig is.²³¹ Aangezien in de SW 1956 echter geen onderscheid wordt gemaakt tussen behoefte en niet-behoefte ouders kan de verzorgingsverplichting de erfbelastingvrijstelling voor ouders niet rechtvaardigen en maakt de vrijstelling een ongerechtvaardigde inbreuk op het draagkracht- en gelijkheidsbeginsel.

3.4.3 *Rechtvaardiging vrijstellingen schenkbelasting*

In paragraaf 3.3.4.1 zijn met betrekking tot de schenkbelasting de algemene vrijstelling, algemene verhoging van de vrijstelling en de verhoogde vrijstelling voor kinderen besproken. De laatste vrijstelling, de verhoogde vrijstelling voor kinderen, leidt tevens tot een ongelijke behandeling van gelijke gevallen, welke dient te worden gerechtvaardigd.

²²⁸ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 11.

²²⁹ Kamerstukken II 2009/10, 31 930, nr. 58.

²³⁰ In 2016 waren 1.300 van de 168.400 erfrechtelijke verkrijgingen, verkrijgingen door ouders van kinderen; Geraadpleegd via:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84336NED/table?ts=1603725929936>.

²³¹ Art. 1:392 BW.

3.4.3.1 *Rechtvaardiging schenkbelastingvrijstelling voor kinderen*

De schenkbelasting dient een ander doel dan de erfbelasting.²³² Dit geldt ook voor de doelstellingen van de verschillende vrijstellingen in de schenkbelasting. Waar de vrijstellingen in de erfbelasting werd gerechtvaardigd op grond van bepaalde rechtvaardigingsgronden, hadden de vrijstellingen in de schenkbelasting in beginsel als doel om de belastingdruk te verminderen voor verkrijgingen waarvan toepassing van het reguliere tarief te bezwarend werd geacht.²³³ De rechtvaardiging van de schenkbelastingvrijstelling voor kinderen vindt dan ook zijn oorsprong in de wetsgeschiedenis van de successiewet.

In 1917 voerde de wetgever een fictie in op basis waarvan alle uitkeringen van ouders aan kinderen, zowel uitkeringen uit vrijgevigheid als uitkeringen ter voldoening aan de wettelijke verzorgingsverplichting, als uitkeringen uit vrijgevigheid werden beschouwd.²³⁴ Het was namelijk lastig een onderscheid te maken tussen beide uitkeringen. Tegelijkertijd voerde de wetgever een ruime reguliere vrijstelling voor schenkingen van ouders aan kinderen in²³⁵, die in ieder geval de uitkeringen ter voldoening aan de wettelijke verzorgingsplicht zouden vrijstellen.²³⁶ Tevens werd een bedrag van fi. 10.000 aan huwelijksuitzet vrijgesteld voor de schenkbelasting, de verhoogde vrijstelling.

Ondanks het feit dat de wetgever in 1954 verduidelijkte dat uitkeringen ten behoeve van het levensonderhoud van een kind, zoals studiekosten, geen verrijking voor de schenkbelasting zijn, hield de wetgever de fictie in stand.²³⁷ Pas bij de wijziging van de SW per 1 januari 1981 kwam de wetgever tot de conclusie dat de fictie kon komen te vervallen.²³⁸ Vanaf dat moment diende per uitkering te worden beoordeeld of sprake was van een uitkering ten behoeve van het levensonderhoud of een uitkering uit vrijgevigheid. Tevens werd bij de wijziging van 1 januari 1981 de verhoogde vrijstelling ten behoeve van de huwelijksuitzet vervangen door een verhoogde vrijstelling voor kinderen tussen de 18 en 35 jaar om de verhoogde vrijstelling in overeenstemming te brengen met de maatschappelijke opvattingen.²³⁹ De wetgever vermeldde

²³² Zie paragraaf 2.1.

²³³ Sprenger van Eyck 1930, p. 783.

²³⁴ Art. 69 SW 1859.

²³⁵ Wet van 20 januari 1917, Stb. 189.

²³⁶ Kamerstukken II 1915/16, nr. 3, p. 19.

²³⁷ Kamerstukken II 1953/54, 915, nr. 5, p. 18.

²³⁸ Wet van 17 december 1980, Stb. 686.

²³⁹ Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3, p. 5.

hierbij dat er meer aangelegenheden waren waarbij een eenmalige verhoogde vrijstelling van pas kon komen, zoals de aankoop van een huis of het opstarten van een onderneming. Het huwelijk ging een minder groter rol spelen. In 2013 is de leeftijdsgrens van de verhoogde vrijstelling verruimd tot 40 jaar om ouders meer ruimte te geven om schenkingen te doen aan hun kinderen. Deze ruimte zou bijvoorbeeld nodig zijn met betrekking tot de aflossing van de eigenwoningschuld.²⁴⁰

We kennen nog steeds een reguliere vrijstelling van € 6.604 voor schenkingen van ouders aan kinderen.²⁴¹ Sinds het vervallen van de fictie in 1981 is deze vrijstelling mijns inziens niet meer gerechtvaardigd. De vrijstelling diende oorspronkelijk namelijk het doel uitkeringen ten behoeve van het levensonderhoud, die onder de fictie belast waren, (deels) vrij te stellen van belasting. Met het vervallen van de fictie worden dergelijke uitkeringen echter niet meer in de heffing betrokken. Op grond van artikel 33 lid 5 SW 1956 worden momenteel dus uitkeringen uit vrijgevigheid door ouders aan kinderen voor een gedeelte vrijgesteld. De reguliere vrijstelling voor schenkingen door ouders aan kinderen zou kunnen worden gerechtvaardigd op grond van dezelfde rechtvaardigingsgronden als de eerste progressie in het tarief, namelijk de verzorgingsverplichting, de bijzondere familieband en het buitenkansbeginsel.²⁴² Aangezien hier door middel van de eerste progressie reeds rekening mee wordt gehouden, ben ik met Van Vijfeijken eens dat een additionele vrijstelling overbodig lijkt.²⁴³ Wat rest is de wens van de wetgever om vermogensoverdrachten naar de volgende generatie gedeeltelijk vrij te stellen en de maatschappelijke opvatting dat vermogensoverdrachten aan partners en kinderen lager belast moeten worden.²⁴⁴

De vrijstelling voor schenkingen door ouders aan kinderen van € 5.514 kan momenteel voor kinderen tussen 18 en 40 jaar eenmalig worden verhoogd tot € 26.881 (hierna: gewone verhoogde vrijstelling), € 55.996 (hierna: verhoogde vrijstelling ten behoeve van een dure studie) of € 105.302 (hierna: verhoogde vrijstelling ten behoeve van de eigen woning of

²⁴⁰ Kamerstukken II 2012/13, 33 403, nr. 13.

²⁴¹ Zie paragraaf 3.3.3.2.2.

²⁴² Zie paragraaf 3.4.1.1.

²⁴³ Vijfeijken, van, *WPNR 2017/7165*, par. 4.

²⁴⁴ Motivaction, *Maatschappelijke opvattingen over successiebelasting*, Amsterdam mei 2003, onderdeel 2.2.

eigenwoningvrijstelling).²⁴⁵ De gewone verhoogde vrijstelling is momenteel niet meer gebonden aan het huwelijk en met name gebaseerd op de wens van de wetgever en de maatschappij kinderen op financiële wijze te ondersteunen bij het doen van grote investeringen.

Over de verhoogde vrijstellingen die moeten worden aangewend voor de dure studie of eigen woning is in de parlementaire behandeling opgemerkt dat enkel het bedrag boven de gewone verhoogde vrijstelling hoeft te worden aangewend ten behoeve van de dure studie of eigen woning, thans het bedrag boven € 26.881.²⁴⁶ Dit strookt niet met de wettekst, die stelt dat de vrijstelling kan worden verhoogd *indien* de schenking wordt gebruikt voor de dure studie respectievelijk eigen woning. Naar aanleiding van hetgeen in de parlementaire behandeling is opgemerkt rijst echter de vraag waarom de vrijstelling enkel kan worden verhoogd tot een bedrag van € 55.996 indien sprake is van een studie of opleiding waarvan de kosten aanzienlijk hoger zijn dan gebruikelijk.²⁴⁷ Het kind dat niet een dergelijke dure studie volgt, maar bijvoorbeeld wel een startkapitaal voor zijn onderneming zou kunnen gebruiken, wordt hiermee benadeeld. De verhoogde vrijstelling dient op grond van bovenstaande namelijk maar voor € 29.115 te worden gebruikt voor bedoelde studiedoeleinden, waardoor € 26.881 gebruikt kan worden voor andere doeleinden zoals het levensonderhoud. Hierdoor hoeft het kind minder snel zijn eigen vermogen voor dergelijke doeleinden te gebruiken of een lening aan te gaan. Aangezien een beroep mag worden gedaan op de vrijstelling indien de studiekosten € 20.000 of meer zijn, is de kans dat een dergelijk deel van de vrijstelling inderdaad voor andere doeleinden wordt gebruikt reëel. Een kind dat een studie volgt waarvan de kosten niet hoger zijn dan gebruikelijk maakt geen kans op een dergelijke verhoogde vrijstelling, waardoor het eerder zijn eigen vermogen zal moeten besteden of zal moeten lenen. Bovendien heeft ook de gewone verhoogde vrijstelling oorspronkelijk ten doel dergelijke kosten te financieren.²⁴⁸ Met Van Vijfeijken ben ik eens dat het meer voor de hand ligt om kinderen in de beginfase van hun economische zelfstandigheid eenzelfde vrijstelling te geven.²⁴⁹

²⁴⁵ Zie paragraaf 3.3.3.2.2.

²⁴⁶ Zie Kamerstukken I 2009/10, 31 930, nr. D, p. 57 en Kamerstukken II 2016/17, 34 553, nr. 7, p. 24.

²⁴⁷ Vijfeijken, van & Gubbels 2020, S&E.10.2.0.E.c3.

²⁴⁸ Handelingen II 1979/80, nr. 6244.

²⁴⁹ Vijfeijken, van, *WPNR 2017/7165*, par. 5.

Voor 2017 was de eenmalig verhoogde vrijstelling ten behoeve van de eigen woning van € 105.302 enkel bestemd voor schenkingen door ouders aan kinderen.²⁵⁰ Per 1 januari 2017 is de vrijstelling verruimd tot een algemene verhoogde vrijstelling, waardoor geen ongelijke behandeling van gelijke gevallen meer bestaat. Toch is het bestaan van de eigenwoningvrijstelling niet onomstreden. De tijdelijke (her)invoering van de eigenwoningvrijstelling van 1 oktober 2013 tot 1 januari 2015 had ten doel aflossing van eigenwoningschulden, en met name onderwaterhypotheken, te stimuleren.²⁵¹ Aan het eind van die termijn bleek inderdaad dat de vrijstelling het gewenste effect had gehad.²⁵² Toen vanuit de Tweede Kamer het verzoek kwam de tijdelijke maatregel structureel te maken, zag de staatssecretaris hier geen reden toe.²⁵³ Toch werd in 2017 een structurele eigenwoningvrijstelling ingevoerd om de financiële kwetsbaarheid van gezinnen en onderwaterproblematiek verder tegen te gaan.²⁵⁴ Uit onderzoek van het CBS blijkt echter dat 70% van de eigenwoningscheningen terecht zijn gekomen bij de 40% meest vermogende begiftigden, wat gepaard gaat met een opbrengstderving van ruim € 1 miljard.²⁵⁵ Hieruit kan worden opgemaakt dat de maatregel in het merendeel van de gevallen niet goed doet aan de financiële kwetsbaarheid van gezinnen en een cadeau-effect tot gevolg heeft. Bovendien blijkt uit onderzoek dat de eigenwoningvrijstelling wordt gebruikt om te overbieden, waardoor huizenprijzen (verder) worden opgedreven en de woningmarkt wordt verstoord.²⁵⁶

3.4.4 *Rechtvaardiging bedrijfsopvolgingregeling*

De BOR strookt niet met het draagkrachtbeginsel.²⁵⁷ Een overdracht van ondernemingsvermogen waar de BOR op van toepassing is kent namelijk een gemiddelde belastingdruk van 1,1%, terwijl een overdracht van een geldsom (op de vrijstelling na) belast

²⁵⁰ Met uitzondering van de tijdelijke verruiming die van 1 oktober 2013 t/m 31 december gold. Deze tijdelijke verruiming hield in dat zowel ouders als derden € 100.000 konden schenken ten behoeve van de eigen woning (zonder leeftijdslimiet).

²⁵¹ Kamerstukken II 2013/14, 33752, nr. 11, p. 62.

²⁵² Rapport Algemene Rekenkamer: Schenkingsvrijstelling eigen woning. Effecten op de hypotheekschuld, p. 8.

²⁵³ Brief van de staatssecretaris 8 september 2014, AFP/2014/785U (antwoord 6).

²⁵⁴ Kamerstukken II 2015/16, 34302, nr. 3, p. 29.

²⁵⁵ Rapport Algemene Rekenkamer: Schenkingsvrijstelling eigen woning. Effecten op de hypotheekschuld, p. 25-28.

²⁵⁶ Algemeen Dagblad van 22 juli 2020.

²⁵⁷ Haan, de 2007, p. 172.

wordt met een regulier tarief van 10% tot 40%. Daarnaast wordt volgens de Raad van State inbreuk gemaakt op het buitenkansbeginsel door ondernemingsvermogen nagenoeg geheel vrij te stellen.²⁵⁸

Ter illustratie: Een vader laat zijn ondernemingsvermogen onder toepassing van de BOR na aan zijn neef, die de onderneming voort zal zetten. De zoon verkrijgt hiertoe een vordering op de neef en het overige vermogen van vader, dat voor € 21.282 is vrijgesteld en voor het meerdere wordt belast met 10% tot 20%. Hoewel de verkrijging door de neef erfrechtelijk gezien een grotere verrassing is dan de verkrijging door de zoon, wordt de zoon zwaarder belast.

De Raad van State is van mening dat geen objectieve en redelijke rechtvaardigingsgrond is aangeduid om de BOR te rechtvaardigen, waardoor spanning ontstaat met het gelijkheidsbeginsel. De Hoge Raad heeft in dit kader echter geoordeeld dat de BOR niet discriminatoir is, omdat het voorkomen van liquiditeitsproblemen als gevolg van belastingheffing en het stimuleren van ondernemerschap een voldoende rechtvaardiging vormen voor het maken van een onderscheid tussen ondernemingsvermogen en ander vermogen.²⁵⁹

De doelstelling van de BOR is inderdaad het voorkomen van liquiditeitsproblemen voor de onderneming als gevolg van belastingheffing en het waarborgen van de continuïteit van de onderneming. Uit een intern onderzoek van de Belastingdienst blijkt dat er in 75% van de onderzochte nalatenschappen in 2017 voldoende liquide middelen tot beschikking van de verkrijger stonden om zonder toepassing van de BOR de erfbelasting te kunnen voldoen, waarbij de continuïteit van de onderneming niet in gevaar zou worden gebracht.²⁶⁰ Naar aanleiding van dit onderzoek kan de conclusie worden getrokken dat de BOR in merendeel van de gevallen niet nodig is en de huidige vormgeving van de BOR leidt tot overkill. Anderzijds wordt geopperd dat de BOR van groot belang blijft voor de continuïteit van de onderneming en bijvoorbeeld een groot effect heeft op de solvabiliteitsratio van

²⁵⁸ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 4, blz. 3.

²⁵⁹ HR 23 november 2013, ECLI: NL:HR:2013:1206, nr. 13/01154.

²⁶⁰ Belastingdienst, Bouwstenennotitie BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen BOR, 15 april 2020.

ondernemingen.²⁶¹ Indien ondernemingen zonder toepassing van de BOR erf- en schenkbelasting zouden moeten betalen, zou de financiële buffer van ondernemingen substantieel dalen, waardoor het voor ondernemingen bijvoorbeeld moeilijker wordt bankfinanciering aan te trekken en tegenvallers op te vangen. Dit kan tevens invloed hebben op de toekomstige investeringen die een onderneming kan of wil doen, waardoor de continuïteit van de onderneming en mogelijk andere ondernemingen in het geding komt. In mijn optiek is het dan ook wenselijk een bepaalde vorm van een BOR in de SW 1956 te hebben.

Kritiek bestaat echter met name op de efficiëntie van de BOR. Momenteel heeft de BOR dikwijls tot gevolg dat ondernemingsvermogen geheel wordt vrijgesteld. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen gevallen waarin de onderneming wel of niet op gemakkelijke wijze kan worden voortgezet zonder toepassing van de BOR. Tevens kent de BOR geen maximum, waardoor zeer vermogenden van de BOR kunnen profiteren en de BOR mogelijk zelfs stimuleert om zoveel mogelijk vermogen in aanmerking te laten komen als ondernemingsvermogen.²⁶² Tot slot geldt bij de verkrijging van aanmerkelijkbelangaandelen een beleggingsmarge van 5%, wat inhoudt dat 5% van de waarde van het beleggingsvermogen tot het ondernemingsvermogen mag worden gerekend. Het voorgaande kan worden samengevat als het cadeau-effect: de vrijstelling is groter dan het bedrag dat nodig is om belemmeringen bij voortzetting van de onderneming te voorkomen.²⁶³

Ondanks de wenselijkheid van een BOR, is de huidige BOR mijns inziens onrechtvaardig ruim vormgegeven. Liquiditeitsproblematiek kan, zoals Tigelaar-Klootwijk terecht opmerkt, bijvoorbeeld ook worden voorkomen door middel van een faciliteit op basis waarvan uitstel van betaling wordt gegeven.²⁶⁴

3.5 Tussenconclusie

Op basis van artikel 1 SW 1956 dient de waarde van iedere verkrijging krachtens erfrecht dan wel door middel van schenking in de heffing te worden betrokken. De SW 1956 is zodanig

²⁶¹ PWC, Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, december 2014.

²⁶² Syntheserapport Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 18 mei 2020.

²⁶³ Rapport Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 59.

²⁶⁴ Tigelaar-Klootwijk 2013, par. 5.3.3.3.c.

vormgegeven en ingevuld dat vermogensoverdrachten fiscaal voordeliger kunnen zijn indien zij in (nauw) familieverband geschieden. Hierdoor kan het voorkomen dat verkrijgers die vergelijkbaar zijn met elkaar ongelijk worden behandeld voor de SW 1956. Indien voor deze ongelijke behandeling geen redelijke en objectieve rechtvaardiging bestaat, leidt dit tot strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel.

Een rechter is terughoudend in de beoordeling van strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel, omdat de wetgever een ruime beoordelingsvrijheid toekomt.²⁶⁵ De huidige bepalingen in de SW 1956 die in dit hoofdstuk zijn besproken zijn tot op heden dan ook niet strijdig bevonden met het gelijkheidsbeginsel. Toch stroken mijns inziens niet alle besproken bepalingen van de SW 1956 met het gelijkheidsbeginsel, ofwel zijn zij niet te rechtvaardigen op grond van rechtvaardigingsgronden. Zo bestaat niet voor alle bepalingen die een ongelijke behandeling van individuen met zich meebrengen tegenwoordig nog een legitiem doel. Bovendien wordt de proportionaliteit van bepalingen die wel degelijk een legitiem doel dienen bekritiseerd.

Ik kan mij vinden in het feit dat een verkrijging door de partner voor een deel wordt vrijgesteld en een gematigd tarief kent op grond van het buitenkansbeginsel en de verzorgingsverplichting. Het is enkel de vraag of de belastingheffing die mogelijk resteert na aftrek van de vrijstelling terecht is. Op grond van de bijzondere familieband kan tevens worden gerechtvaardigd dat kinderen, en eventueel kleinkinderen, deels worden vrijgesteld of een gematigd tarief kennen. Waarom hier door middel van *zowel* de eerste progressie *als* door middel van een vrijstelling rekening mee wordt gehouden is mij onduidelijk. Tevens ben ik op grond van de huidige rechtvaardigingsgronden niet overtuigd van het feit dat kleinkinderen ook aanspraak moeten kunnen maken op een gematigd tarief en/of een vrijstelling. Ook de erfbelastingvrijstelling voor ouders en de schenkbelastingvrijstelling voor kinderen zijn mijns inziens niet te rechtvaardigen op grond van de huidige rechtvaardigingsgronden. En hoewel de doelstelling van de BOR mijns inziens legitiem is, is de BOR momenteel te ruim vormgegeven. De tweede progressie doet daarentegen volledig recht aan de doelstelling van de SW 1956 om draagkrachtvermeerderingen te belasten.

Zie onderstaande tabel voor een overzicht van situaties waarin gelijke gevallen ongelijk of ongelijke gevallen onevenredig ongelijk worden behandeld. Geconcludeerd kan worden dat

²⁶⁵ Tigelaar-Klootwijk 2013, par. 5.3.3.3.c.

de huidige vormgeving van de SW 1956 enige aandacht verdient wat betreft de rechtvaardige vormgeving van de bepalingen met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband. Bovendien was de grootste drijfveer voor de wetwijzigingen in 2010 volgens de wetgever de vereenvoudiging van de SW 1956.²⁶⁶ Hoewel de wetgeving op meerdere punten inderdaad is versimpeld, is het de vraag of dit voldoende is geweest.²⁶⁷

Bepaling SW 1956	Legitiem doel?	Proportioneel?
Eerste progressie i.c.m.:		
Erfbelastingvrijstelling partner	Ja	Nee (te laag)
Erfbelastingvrijstelling kinderen	Ja	Nee (leeftijd en dubbel op)
Erfbelastingvrijstelling zieke/gebrekkige kinderen	Ja	Ja
Erfbelastingvrijstelling kleinkinderen	Nee	N.v.t.
Tweede progressie	Ja	Ja (evt. te weinig progressie)
Erfbelastingvrijstelling ouders	Nee	N.v.t.
Schenkbelastingvrijstelling kinderen	Nee	N.v.t.
Bedrijfsopvolgingsregeling	Ja	Nee (te ruim)

Tabel III: Rechtvaardiging bepalingen SW 1956.

²⁶⁶ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 1.

²⁶⁷ Arendonk, van, *MBB 2009/06*.

Hoofdstuk 4 – Herverdelende rol en effecten van (erf- en schenk-) belasting

4.1 Inleiding

Naast de rechtvaardigheid van de vormgeving van de SW 1956 speelt ook de maatschappelijke ontwikkeling een rol in de vormgeving van de wetssystematiek. Hierdoor krijgt de burger immers het gevoel heeft dat sprake is van gerechtvaardigde belastingheffing, waardoor men de wettelijke bepalingen aanvaard en naleeft.²⁶⁸ In hoofdstuk 2 kwam de rol van de herverdelingsfunctie van de SW 1956 reeds naar voren. Momenteel is sprake van een toenemende mate van belangstelling voor de herverdelende rol van de belasting.²⁶⁹ De hernieuwde interesse in dit onderwerp is met name te danken aan de publicatie van het boek ‘Kapitaal in de 21^e eeuw’ van Piketty.²⁷⁰ Het boek gaat over de dynamiek van de inkomens- en vermogensverdeling sinds de 18e eeuw in meer dan 20 landen. Piketty probeert de aandacht van de toenemende inkomensongelijkheid naar de toenemende vermogensongelijkheid te verschuiven, omdat vermogen veel schever is verdeeld dan inkomen. Hierdoor neemt tevens de rol van belastingheffing op kapitaal toe. Door deze belastingheffing kan volgens hem namelijk een rechtvaardige verdeling van het vermogen worden behaald. Dit wordt onderschreven door menig auteur.²⁷¹

Een gedachtegoed met betrekking tot ‘gelijkheid’ dat steeds meer belangstelling verwerft is het equality of opportunity-beginsel.²⁷² In de Verenigde Staten wordt dit beginsel zelfs als een van de belangrijkste grondbeginselen van het successierecht gezien. Op grond van dit beginsel dient ieder individu gelijke (start)kansen te hebben, ongeacht zijn of haar sociale klasse. Enkel ongelijkheid op basis van de keuzes en capaciteiten van een individu is gerechtvaardigd. Een scheve vermogensverdeling heeft echter tot gevolg dat individuen vanaf het moment dat zij geboren zijn ongelijke startposities hebben op grond van hun vermogenspositie. Ook hier kan nivellerend successierecht invloed op hebben. In de Verenigde Staten wordt bijvoorbeeld al langere tijd geschreven over de zogenoemde *accessions tax*: een belasting waarbij alle schenkingen en erfenissen die een verkrijger

²⁶⁸ Gribnau 2006 en Poelmann 2020, FBR.4.4.0.A.

²⁶⁹ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3; Zie tevens paragraaf 2.3.3.

²⁷⁰ Piketty 2014.

²⁷¹ Zie bijvoorbeeld Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3.

²⁷² Zie paragraaf 2.3.4; Verhees 2013, Alstott 2007 en Mirrlees et al. 2011, p. 357.

ontvangt tijdens leven cumulatief in de belastingheffing worden betrokken.²⁷³ Door het successierecht op een dergelijke manier vorm te geven kan mogelijk een meer rechtvaardig en nivellerend successierecht worden gerealiseerd.

In dit hoofdstuk wordt de maatschappelijke discussie over de vermogensongelijkheid en de herverdelende rol van belastingheffing over erfenissen en schenkingen, mede in het licht van de SW 1956, uiteengezet.

4.2 Vermogensongelijkheid

De publicatie ‘Kapitaal in de 21ste eeuw’ van Piketty heeft voor een toenemende belangstelling voor de rol van de belastingheffing op kapitaal en de herverdelende rol van de belasting gezorgd.²⁷⁴ Piketty stelt dat de vermogensongelijkheid sneller toeneemt dan de inkomensongelijkheid, doordat vermogen relatief gezien harder toeneemt dan inkomen. Dit heeft volgens hem tot gevolg dat een grote rol is weggelegd voor vermogensbelastingen om de vermogensongelijkheid te beperken.

Ook in Nederland kwam met de publicatie van Piketty de discussie over vermogensongelijkheid van de grond.²⁷⁵ In deze paragraaf wordt onderzocht of in Nederland ook sprake is van een dergelijke vermogensongelijkheid en welke rol de SW 1956 hierin speelt of zou kunnen spelen.

4.2.1 *Kapitaal in de 21ste eeuw*

In zijn boek stelt Piketty dat meer aandacht gevestigd zou moeten worden op de toenemende vermogensongelijkheid in plaats van de toenemende inkomensongelijkheid, omdat de vermogensongelijkheid harder toeneemt. Om de toenemende vermogensongelijkheid te verklaren constateert hij dat het gemiddeld rendement op kapitaal (r) in ontwikkelde landen vaak aanhoudend hoger is dan het percentage waarmee de economische groei toeneemt (g).²⁷⁶ Het gemiddeld rendement op kapitaal in ontwikkelde landen is ongeveer 5%. De algehele economische groei, gemeten met het bruto binnenlands product, is doorgaans lager dan 5%. Hierdoor geldt $r > g$. Het hogere rendement van kapitaal lijkt volgens Piketty de basis te zijn

²⁷³ Andrews 1967 en Dodge 2008.

²⁷⁴ Gilst, van, Nijboer & Caminada, *WFR 2008/1423*, par. 3; Zie tevens paragraaf 2.3.3.

²⁷⁵ Cnossen & Jacobs 2019.

²⁷⁶ Piketty 2014, p. 355.

voor accumulatie van kapitaal: hoe hoger het rendement op kapitaal in vergelijking met de algehele inkomensgroei, hoe meer het vermogen van kapitaalbezitters zal toenemen ten opzichte van het nationaal inkomen indien zij een groot deel van hun vermogen sparen en beleggen.

Ter illustratie: Bij een gemiddeld rendement van 5% kan men in omennabij 14,5 jaar zijn inzet verdubbelen, terwijl dit bij een rendement (of economische groei) van bijvoorbeeld 3% of 4% 24 respectievelijk 18 jaar duurt.²⁷⁷

Door deze accumulatie van kapitaal neemt de vermogensongelijkheid volgens Piketty toe. Indien ontvangen erfenissen en schenkingen niet worden geconsumeerd, maar worden belegd tegen een gemiddeld rendement van 5%, kan het overdragen en verkrijgen van erfenissen en schenkingen volgens hem sterk bijdragen aan de vermogensongelijkheid. Naar aanleiding van zijn bevindingen stelt Piketty dat het huidige marktkapitalisme uiteindelijk zal leiden tot een economie die wordt gedomineerd door hen die rijkdom hebben geërfd.

Als oplossing voor de toenemende vermogensongelijkheid raadt hij de grootste wereldeconomieën aan de mogelijkheden voor een wereldwijde belasting op vermogen te onderzoeken. Een dergelijke vermogensbelasting lijkt gezien de vele verschillen in belastingstelsels en rechtssystemen in de praktijk echter moeilijk voor te stellen. Tevens pleit Piketty voor een meer progressieve vermogensbelasting door (met name) grotere verkrijgingen zwaarder te belasten en de vermogensongelijkheid te beperken.

Ondanks de vele verzamelde gegevens en het uitgebreide empirische onderzoek, berusten de Piketty's verklaring voornamelijk op interpretatie. Zijn publicatie kreeg daarom ook veel kritiek. Zo is de samenstelling van vermogen over de tijd veranderd, verschillen de evolutie van de vermogens- en inkomensverdeling per land en is de uitkomst van het onderzoek afhankelijk van de invulling van definities zoals 'vermogen' en 'inkomen'.²⁷⁸ Het is tevens de vraag of kapitaalbezitters het grootste gedeelte van hun vermogen sparen en beleggen. Indien dit vermogen geconsumeerd wordt, gaat Piketty's stelling niet op. Indien het vermogen wel

²⁷⁷ De regel van 72: 72 gedeeld door het te verwachten rendement geeft een schatting van het aantal jaar dat ervoor nodig is de inzet te verdubbelen. 72 delen door 5% geeft 14,4 jaar.

²⁷⁸ Berlage, *LES 2016/161*, p. 1-20.

wordt gespaard en belegd, hoeft de stelling tevens niet op te gaan, omdat ook arbeidsinkomen kan worden gespaard en belegd. Dit zou de vermogensongelijkheid zelfs kunnen verkleinen afhankelijk van de hoeveelheden die door kapitaalbezitters respectievelijk arbeiders worden gespaard of belegd.²⁷⁹ Een dergelijk allesomvattend onderzoek is echter, mede door de complexiteit ervan, nog niet gedaan. Uitgangspunt voor deze scriptie is dat de vermogensongelijkheid over het algemeen schever is verdeeld dan de inkomensverdeling en de heffing erf- en schenkbelasting een efficiënte belasting is om vermogen mee te herverdelen.

4.2.2 *Vermogensongelijkheid in Nederland*

Nederland kwam niet voor in de empirische analyse van Piketty. Toch kwam met het boek ook in Nederland de discussie over vermogensongelijkheid van de grond.²⁸⁰ Ten tijde van de publicatie was er tamelijk weinig bekend over de vermogensongelijkheid in Nederland. Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: ‘CBS’) blijkt dat in 2018 de rijkste 10%, 1% en 0,1% van Nederland respectievelijk 64%, 28% en 11% van het vermogen bezat.²⁸¹ Hier blijkt inderdaad een scheve vermogensverdeling uit. Uit andere cijfers van het CBS blijkt dat alle huishoudens in Nederland in 2017 een gezamenlijk vermogen hadden van 1.260 miljard euro.²⁸² Indien het totale vermogen van alle huishoudens wordt verdeeld over alle huishoudens heeft ieder huishouden gemiddeld een vermogen van € 163.800. Het mediane vermogen, dat wordt gerepresenteerd door het huishouden dat het daadwerkelijke gemiddelde vermogen bezit, is echter € 26.100. Ook hieruit blijkt een scheve vermogensverdeling.

De meest gebruikte methode om ongelijkheid te meten is de Gini-coëfficiënt.²⁸³ De Gini-coëfficiënt heeft een waarde tussen 0 en 1, waarbij een waarde van 1 duidt op volledige inkomensongelijkheid en een waarde van 0 duidt op volledige gelijkheid. De coëfficiënt wordt berekend op basis van het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen of vermogen van huishoudens. De Gini-coëfficiënt van het besteedbaar inkomen bleef over de jaren 2011 tot en

²⁷⁹ Wilterdink 2017.

²⁸⁰ Cnossen & Jacobs 2019.

²⁸¹ Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/19/vermogensongelijkheid-neemt-af>.

²⁸² CBS 2019 (1), p. 10.

²⁸³ M. van den Brakel- Hofmans, CBS: Meten van inkomensongelijkheid, 2007.

met 2017 redelijk stabiel en was, met uitzondering van een uitschieter in 2014, steeds 0,29.²⁸⁴ In tegenstelling tot de stelling van Piketty, dat de vermogensongelijkheid sterk zou toenemen, is de vermogensongelijkheid in Nederland volgens cijfers van het CBS in dezelfde periode echter tevens vrijwel gelijk gebleven. Volgens de Gini-coëfficiënt bedroeg de vermogensongelijkheid in 2017 0,79.²⁸⁵ Dit is een stuk hoger dan de inkomensongelijkheid in 2017.

Ondanks dat de vermogensongelijkheid stabiel lijkt te zijn gebleven, blijkt uit onderzoek van de OESO in 2018 dat Nederland op de Verenigde Staten na de grootste vermogensongelijkheid kent van de OESO-landen.²⁸⁶ Caminada merkt echter op dat niet alle vormen van vermogen, zoals het pensioenvermogen, worden meegeteld in de gebruikelijke statistieken van zowel de OESO als het CBS.²⁸⁷ Aangezien het pensioenvermogen een relatief groot aandeel heeft in het vermogen in Nederland, namelijk 46%, geeft dit volgens hem een scheef beeld van de vermogensverdeling ten opzichte van de inkomensverdeling.²⁸⁸ Indien rekening wordt gehouden met het pensioenvermogen bezit de rijkste 1% van Nederland namelijk nog ‘maar’ 17% van het private vermogen.²⁸⁹ Dit kan uiteraard ook gelden voor andere landen die in het onderzoek van de OESO zijn opgenomen. Voor de uitkomst van een vergelijkend onderzoek is dus van belang op welke manier de ongelijkheid gemeten wordt.²⁹⁰

Hoe de vermogensongelijkheid ook wordt berekend, geconcludeerd kan worden dat de vermogensverdeling in Nederland scheef is en tevens schever is verdeeld dan de inkomensverdeling.²⁹¹ Deels is dit te verklaren door het feit dat vermogen wordt opgebouwd

²⁸⁴ CBS 2019 (1), p. 6.

²⁸⁵ CBS 2019 (1), p. 12; In het onderzoek van het CBS is enkel vermogen meegenomen dat wordt belast met inkomstenbelasting, dus niet het vermogen dat wordt belast met erf- en schenkbelasting. Uit onderzoek van het CPB dat is gepubliceerd in 2019 blijkt echter dat ondanks verschuivingen van vermogen dat wordt belast met erf- en schenkbelasting de vermogensongelijkheid per saldo ook gelijk blijft; Zie CPB 2019.

²⁸⁶ Balestra & Tonkin 2018.

²⁸⁷ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 2.4.4.

²⁸⁸ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 9.

²⁸⁹ Cijfers 2015; Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 2.4.4.

²⁹⁰ Zie bijvoorbeeld Davies, Sandström, Shorrocks & Wolff 2009, p. 223–254 die een relatief lagere vermogensongelijkheid in Nederland constateren ten opzichte van andere landen dan bijvoorbeeld de OESO en pensioenvermogen meenemen in hun onderzoek.

²⁹¹ Kremer, Bovens, Schrijvers & Went 2014 en Cnossen & Jacobs 2019, p. 37.

tijdens de levensloop; men begint het leven zonder vermogen en verkrijgt naar mate men ouder wordt op meerdere manieren vermogen, zoals erfenissen en schenkingen.²⁹² Dit pleit er echter voor dat de mate waarin de vermogensongelijkheid toeneemt onder andere kan worden beperkt door de heffing van belasting over erfenissen en schenkingen.

4.2.3 Het effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid in Nederland

Ondanks de grote belangstelling voor het onderwerp was tevens weinig bekend over het effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen hierin in Nederland. De Nederlandse overheid heeft in 2018 opdracht gegeven aan het Centraal Planbureau (hierna: ‘CPB’) hier onderzoek naar te doen. Op 6 december 2019 publiceerde het CPB de uitkomsten van dit onderzoek.²⁹³ Uit het onderzoek blijkt dat erfenissen en schenkingen tussen 2007 en 2015 waarover belastingaangifte is gedaan per saldo weinig effect hebben gehad op de vermogensongelijkheid. Dit verklaart het CPB met onder andere het feit dat het vermogen wordt overgedragen van de meer vermogende huishoudens naar de minder vermogende huishoudens en zich verspreidt over de nakomelingen.²⁹⁴ Op het niveau van huishoudens (en individuen) wordt het vermogen dus ‘uitgesmeerd’. Dit neemt mijns inziens echter niet weg dat

Ook blijkt uit het onderzoek dat huishoudens met een hoger vermogen of een hoger inkomen meer kans hebben om een erfenis of schenking te ontvangen. Vaak gaat het om erfenissen en schenkingen in familieverband. In 2015 ging namelijk 53% van de totale waarde aan erfenissen en 95% van de totale waarde aan schenkingen over van ouder naar kind, waardoor het vermogen in de familie bleef.²⁹⁵ Bovendien ontvangen huishoudens met een hoger vermogen doorgaans een hoger bedrag dan huishoudens met een lager vermogen. Een vermogende erfgenaam ontvangt absoluut dus een grotere erfenis. Deze zal relatief gezien echter een kleinere omvang hebben voor een vermogende erfgenaam dan voor een niet-vermogende erfgenaam.²⁹⁶ Dit laatste pleit ervoor kleinere erfenissen en schenkingen lager te

²⁹² Schulenberg 2019, p. 1-21.

²⁹³ In dit onderzoek wordt tevens geen rekening gehouden met pensioenvermogen (p. 3); CPB 2019.

²⁹⁴ CPB 2019, p. 2.

²⁹⁵ CPB 2019, p. 8.

²⁹⁶ CPB 2019, p. 7.

belasten dan grotere erfenissen en schenkingen. Hoewel het vermogen dus wordt ‘uitgesmeerd’ hebben erfenissen en schenkingen dus wel degelijk effect op de vermogensongelijkheid.

In hoofdstuk 3 kwam reeds naar voren dat de absolute tarieven in de SW 1956 variëren van 10 tot 20% voor partners en kinderen, van 18 tot 36% voor kleinkinderen en van 30 tot 40% voor anderen. Volgens het onderzoek van het CPB was de gemiddelde belastingdruk op erfenissen waar belastingaangifte voor is gedaan in 2015 11,8%, een stuk lager dan de meeste tarieven.²⁹⁷ Deels is dit te verklaren door het feit dat kinderen het grootste gedeelte ontvangen van de erfenissen die per jaar worden nagelaten.²⁹⁸ Uit het onderzoek blijkt echter tevens dat de effectieve belastingdruk over erfenissen door kinderen ten opzichte van 2007 is *gedaald*. De effectieve belastingdruk is het meest gedaald voor grote draagkrachtvermeerderingen, verkrijgingen van € 500.000 of meer. Gegeven de tariefstructuur in combinatie met de vrijstellingen zou men verwachten dat het effectieve belastingpercentage voor verkrijgingen boven de € 500.000 ongeveer 20% is, terwijl dit momenteel 15,5% is. Dit kan volgens het onderzoek worden verklaard door bijvoorbeeld het gebruik van de BOR, waar met name de grotere erfenissen van profiteren. In 2015 was de gemiddelde verkrijging onder de BOR één miljoen euro waard en kenden verkrijgingen onder de BOR een gemiddelde belastingdruk van 1,1%. De BOR heeft dus een groot effect op de effectieve belastingdruk, terwijl de effectiviteit en efficiëntie van de BOR beperkt wordt geacht.²⁹⁹ Voor schenkingen waar belastingaangifte voor is gedaan was de gemiddelde belastingdruk 6,4%. Met name (jaarlijkse) schenkingen aan kinderen en kleinkinderen ter grootte van de van toepassing zijnde vrijstelling plus de eerste tariefschijf komen veel voor. Dit wordt ook wel ‘bunching’ genoemd.³⁰⁰

Naast een relatief lage effectieve belastingdruk brengt de huidige wetssystematiek uitgaven voor de staat met zich mee. De SW 1956 heeft in 2019 1,6 miljard euro opgebracht voor de staat. De overheid was afgelopen jaar echter meer dan 400 miljoen euro kwijt aan de

²⁹⁷ CPB 2019, p. 8.

²⁹⁸ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 61.

²⁹⁹ Belastingdienst, Bouwstenennotitie BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen BOR, 15 april 2020, openbaar gemaakt naar aanleiding van WOB-verzoek bij brief van 24 augustus 2020.

³⁰⁰ CPB 2019, p. 8.

financiering van de BOR.³⁰¹ Aan de eenmalige vrijstelling voor de eigen woning was de staat nog eens 200 miljoen euro kwijt. De opbrengst van de SW 1956 had in theorie dus zo'n 30% hoger kunnen zijn indien deze maatregelen niet bestonden. Door dergelijke uitgaven houdt de staat minder middelen over om bijvoorbeeld nivellering mee te bewerkstelligen. Bovendien is de opbrengst van de SW 1956 in de periode 1964 tot 2014 met een factor 19 toegenomen, terwijl de vermogens met een factor 43 zijn toegenomen.³⁰² De ontwikkelingen in de SW 1956 zijn klaarblijkelijk niet ten goede gekomen van de effectiviteit van de SW 1956.

4.3 Gelijke kansen

In het licht van de toenemende belangstelling in de herverdelende rol van erf- en schenkbelasting is tevens de belangstelling naar een erf- en schenkbelasting die is gebaseerd op het equality of opportunity-beginsel toegenomen.³⁰³ Zoals uit de inleiding bleek, dient op grond van dit beginsel ieder individu gelijke startkansen te hebben, ongeacht zijn of haar sociale klasse. Een voorbeeld van een erf- en schenkbelasting waar in de Verenigde Staten reeds veel over wordt geschreven dat op dit beginsel is gebaseerd is de zogenoemde *accessions tax*. Een *accessions tax* is een belasting waarbij al het om niet verkregen vermogen dat een verkrijger ontvangt tijdens leven cumulatief in de belastingheffing worden betrokken en met een progressief tarief worden belast.³⁰⁴ Alstott heeft dit concept nader uitgewerkt en een aantal concrete voorstellen gedaan om het equality of opportunity-beginsel tot uiting te laten komen in de erf- en schenkbelasting.³⁰⁵ Zo zouden verkrijgingen van naaste verwanten zwaarder belast moeten worden dan verkrijgingen van collega's en vrienden, omdat de eerste verkrijging op toeval berust en de andere op een keuze. In deze paragraaf wordt nader uitgewerkt hoe de erf- en schenkbelasting, en meer specifiek de SW 1956, eruitzien indien deze gebaseerd zouden zijn op het equality of opportunity-beginsel.

4.3.1 *Erf- en schenkbelasting als accessions tax*

Een erf- en schenkbelasting die als *accessions tax* wordt vormgegeven betreft alle erfenissen en schenkingen van een individu over de gehele levensduur op cumulatieve wijze in de

³⁰¹ Bijlagen Miljoenennota 2020, p. 102.

³⁰² Gubbels 2019.

³⁰³ Zie bijvoorbeeld Sonneveldt, *WPNR 2017/7165* en Mirrlees et al. 2011, p. 357.

³⁰⁴ Andrews 1967 en Dodge 2008.

³⁰⁵ Alstott 2007.

belastingheffing.³⁰⁶ Op deze verkrijgingen is een progressief tarief van toepassing. Tevens wordt vaak een grote *life time* drempelvrijstelling voorgesteld alvorens de verkrijgingen aan belasting worden onderworpen. De belasting wordt geheven ten tijde van de verkrijging bij de verkrijger.

Ter illustratie: Stel dat de erf- en schenkbelasting wordt vormgegeven als een accessions tax met een drempelvrijstelling van 2 miljoen euro en een progressieve tariefstructuur bestaande uit 30% voor de eerste 3 miljoen euro en 50% voor alle belastbare verkrijgingen boven de 5 miljoen euro. X ontvangt in 2020 een schenking van 1,5 miljoen euro. Deze is geheel vrijgesteld van belasting. In 2025 ontvangt X een erfenis van 4 miljoen euro. Deze verkrijging is voor 0,5 miljoen euro vrijgesteld van belasting, voor 3 miljoen euro belast met 30% belasting en voor 0,5 miljoen euro belast met 50% belasting. Alle erfenissen en schenkingen die X hierna gedurende zijn leven nog ontvangt zullen met 50% belasting worden belast.

De drempelvrijstelling kan worden gebaseerd op het vermogen van de bevolking dat een onevenredig groot aandeel van de rijkdom in bezit heeft, zodat enkel deze groep vermogenden wordt geraakt door de accessions tax.³⁰⁷ Door bij het vermogen van de mediane of gemiddelde vermogensbezitter aan te sluiten voor de drempelbelasting worden enkel de vermogenden getarget. Zoals uit paragraaf 4.2.2 bleek zou dat in Nederland om € 26.100 respectievelijk € 163.800 gaan. Tevens kan onderscheid gemaakt worden tussen de drempelvrijstelling voor de langstlevende partner en overige verkrijgers, indien wordt aangenomen dat de verkrijging voor de langstlevende partner niet kwalificeert als windfall.

Voor de tariefstructuur kan aansluiting worden gezocht bij de inkomstenbelasting, omdat een bepaalde vorm van inkomen wordt verkregen.³⁰⁸ Aangezien in tegenstelling tot inkomen uit werk en woning in beginsel geen prestaties worden verricht voor erfenissen en schenkingen kunnen deze verkrijgingen ook aan een hogere progressieve tariefstructuur worden onderworpen, met bijvoorbeeld een maximaal tarief van 90%. Dergelijke hoge belastingen kunnen worden voorkomen door het vermogen te doen toekomen aan individuen die nog niet

³⁰⁶ Dodge 2008, p. 999.

³⁰⁷ Dodge 2008, p. 1008.

³⁰⁸ Dodge 2008, p. 1008-1009.

zoveel vermogen hebben verkregen tijdens hun leven of aan vrijgestelde goede doelen, zoals ANBI's.³⁰⁹

Volgens Dodge is een accessions tax wenselijker dan het klassieke successierecht, omdat een accessions tax de mogelijkheid biedt om individuen die om niet vermogen verkrijgen op gelijke wijze te behandelen.³¹⁰ Het klassieke successierecht, dat verschillende vrijstellingen en tarieven omvat, kan tevens bepaalde formele relaties bevoordelen, terwijl de desbetreffende relaties niet voor eenieder daadwerkelijk van dezelfde waarde zijn.

Een accessions tax kent echter ook nadelen. Iedere verkrijger dient een administratie bij te houden van de verkrijgingen die hij of zij gedurende zijn of haar levensloop heeft verkregen.³¹¹ Om aangiftes te controleren zou de Belastingdienst tevens dergelijke informatie over de gehele levensloop dienen te bezitten. Een ander groot nadeel is gelegen in migratieproblematiek. In paragraaf 2.3.1 kwam reeds naar voren dat vermogenden in het uiterste geval emigreren om belastingheffing te voorkomen. In geval van een accessions tax tevens het geval zijn, mogelijk zelfs in ergere mate aangezien na het gebruik van de drempelvrijstelling altijd belasting is verschuldigd. Mogelijk kan hiertoe een bepaalde duur van inwonerschap aan de vrijstelling worden gekoppeld. Tevens dient nader te worden uitgewerkt hoe immigranten in de belastingheffing worden betrokken, aangezien niet verwacht kan worden dat zij ook worden belast op basis van de erfenissen en schenkingen die zij gedurende hun levensloop hebben ontvangen. Om rekening te houden met migratie, dient de vrijstelling mogelijk naar beneden bijgesteld te worden. Bovendien kan zich in internationaal verband meervoudige belastingheffing voordoen, wat onder het huidige successierecht tevens het geval is. Hier wordt vanwege de compactheid van deze scriptie niet nader op in gegaan.

4.3.2 *Gelijke startposities*

Alstott heeft het equality of opportunity-beginsel als basis voor de erf- en schenkbelasting nader uitgewerkt.³¹² Ook haar uitgangspunt is dat ieder individu een gelijke startpositie dient

³⁰⁹ Art. 32 lid 3 en art. 33 lid 4 SW 1956.

³¹⁰ De langstlevende partner vormt hier een uitzondering op, aangezien verkrijgingen door de langstlevende partner geheel of grotendeels worden vrijgesteld; Dodge 2008, p. 1007.

³¹¹ Dodge 2008, p. 1009-1010.

³¹² Alstott 2007.

te hebben. Deze gelijke startposities kunnen volgens Alstott bereikt worden door middel van leveling-down en leveling-up.³¹³ Leveling-down houdt in dat private erfenissen en schenkingen moeten worden belast met erf- en schenkbelasting om deze te verkleinen. Leveling-up houdt in dat ieder individu een zogenoemde *social inheritance*, bijvoorbeeld in de vorm van een geldbedrag, zou moeten ontvangen aan het begin van zijn volwassen leven, zodat ieder individu financieel gezien op gelijke voet start. Dit kan gefinancierd worden met de belasting die door middel van leveling-down wordt opgehaald. Een dergelijke social inheritance lijkt utopisch en lastig vorm te geven, omdat deze idealiter afhankelijk is van de situatie van een individu. Sonneveldt geeft echter als voorbeeld van een dergelijke social inheritance dat tot voor kort kinderen in het Verenigd Koninkrijk bij hun geboorte een geldbedrag verkregen.³¹⁴ Kinderen van arme ouders kregen nog een aanvullend bedrag. Dit geld moest op een spaarrekening worden gezet, waardoor de kinderen zouden leren sparen. Tevens beschikten de kinderen hierdoor op hun 18^e over een startkapitaal. Een dergelijke vorm van social inheritance sluit mogelijk niet geheel aan bij de situatie van een individu, maar zou mijns inziens wel degelijk kunnen bijdragen aan het creëren van gelijke startkansen.

Daarnaast zouden erfenissen en schenkingen van naaste verwanten volgens Alstott zwaarder belast moeten worden dan erfenissen en schenkingen van echtgenoten, collega's, vrienden en vreemdelingen.³¹⁵ In welke familie men wordt geboren is namelijk een kwestie van geluk, maar welke echtgenoot, vrienden of collega's men heeft is doorgaans een gevolg van keuzes van het individu. Het onderscheid tussen geluk en keuze vormt volgens Alstott een kernbeginsel voor een erf- en schenkbelasting die gelijke kansen nastreeft. Alstott onderkent echter zelf ook dat het onderscheid in de realiteit niet gemakkelijk te maken zal zijn. Het beginsel staat recht tegenover het buitenkansbeginsel, op grond waarvan het in mindere mate gerechtvaardigd is verkrijgingen door naaste verwanten de belasten omdat deze in mindere mate een buitenkans vormen. Piketty heeft in dit licht echter voorgesteld iedereen bij aanvang van het 26^e levensjaar van een startkapitaal ter grootte van 60% van het gemiddelde vermogen van het land te voorzien.³¹⁶ In Nederland zou dit neerkomen op circa € 100.000.³¹⁷ Hierdoor

³¹³ Alstott 2007, p. 491 e.v.

³¹⁴ Sonneveldt, *WPNR 2017/7165*, par. 5.

³¹⁵ Alstott 2007, p. 507 e.v.

³¹⁶ Piketty 2014.

³¹⁷ Huff, 2020.

zou ieder individu een gelijke startpositie hebben. Tevens zou het de vermogensongelijkheid tegengaan.³¹⁸

Bovendien is Alstott van mening dat generation skipping³¹⁹ niet zou mogen worden benadeeld.³²⁰ Met generation skipping wordt bedoeld dat grootouders vermogen direct overdragen aan hun kleinkinderen, in plaats van het te vererven aan de kinderen, waarna het uiteindelijk alsnog vererfd naar de kinderen van hun kinderen. Volgens Alstott dienen verkrijgingen van familieleden in elk geval even zwaar te worden belast, of het nu van de grootouders of ouders wordt verkregen. In paragraaf 3.4.2.2 kwam reeds aan bod dat een belastingvoordeel kan worden behaald door middel van generation skipping, waardoor men het wenselijk kan vinden generation skipping tegen te gaan. Het voordeel van generation skipping is in de erfbelasting weggenomen door de verschuldigde erfbelasting over verkrijgingen door kleinkinderen gelijk te maken aan de verschuldigde erfbelasting die ontstaat indien tweemaal een vererving van ouder naar kind plaatsvindt. Vermogen overdragen aan kleinkinderen is dus zwaarder belast dan vermogen overdragen aan kinderen. In combinatie met het argument voor een meer optimale spreiding van de bestedingsruimte over de levensloop ben ik met Alstott van mening dat verkrijgingen door kinderen en kleinkinderen op gelijke wijze moeten worden behandeld.

Tot slot meent Alstott dat verkrijgingen door jongere individuen zwaarder moeten worden belast dan verkrijgingen door oudere individuen.³²¹ Hoe ouder het individu wordt, hoe minder kansen deze namelijk heeft om het geld te gebruiken om hun leven te transformeren, waardoor de erfenis of schenking een minder grote impact heeft op het leven van het individu. Hoewel dit beginsel inderdaad rekening houdt met gelijke kansen voor ieder individu, past dit beginsel mijns inziens niet in een rechtvaardige erf- en schenkbelasting. Vermogensoverdrachten aan jongere individuen zouden namelijk moeten worden gestimuleerd om herverdeling en spreiding van de bestedingsruimte over de levensloop te bewerkstelligen.

³¹⁸ Vijfeijken, van, *WFR 2020/153*, par. 5.

³¹⁹ Zie paragraaf 3.4.2.2.

³²⁰ Alstott 2007, p. 516 e.v.

³²¹ Alstott 2007, p. 501 e.v.

4.4 Tussenconclusie

Piketty concludeert uit zijn onderzoek dat de vermogensongelijkheid sneller toeneemt dan de inkomensongelijkheid doordat vermogen relatief gezien harder toeneemt dan inkomen.³²² Ondanks het feit dat Nederland niet in het onderzoek van Piketty voorkwam, is geconcludeerd dat dit ook geldt voor de vermogensongelijkheid in Nederland.³²³ Door middel van heffing van vermogensbelastingen zou deze vermogensongelijkheid kunnen worden beperkt.

De huidige wetsystematiek van de SW 1956 blijkt van grote invloed te zijn op de hoogte van schenkingen en erfenissen, het soort schenkingen die worden gedaan en het tijdstip waarop deze worden gedaan. Dit leidt tot een beperkte mate van effectiviteit en progressiviteit in de erf- en schenkbelasting en hoge kosten voor de overheid. De doelstelling van de SW 1956, om op effectieve wijze draagkrachtvermeerderingen te, lijkt door middel van de huidige wetsystematiek niet goed uit de verf te komen. Bovendien wordt geen recht gedaan aan de maatschappelijke wens vermogen te herverdelen door middel van (erf- en schenk-) belasting. Indien een grotere mate van progressiviteit wordt gewenst, kan dit onder andere worden bewerkstelligd door grotere verkrijgingen zwaarder te belasten door onder andere bepaalde vrijstellingen te versoberen of af te schaffen.³²⁴

In licht van de toenemende belastingstelling in de herverdelende rol van belastingen, is een interessante vraag hoe een meer gelijke behandeling van individuen door middel van erf- en schenkbelasting kan worden bereikt. Dit is bijvoorbeeld mogelijk indien het equality of opportunity-beginsel als leidende rechtvaardigingsgrond wordt gezien van de erf- en schenkbelasting, zoals bij de accessions tax het geval is.³²⁵ Op grond van dit beginsel dient ieder individu gelijke startkansen te hebben, ongeacht zijn of haar sociale klasse. Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door een life time vrijstelling in te voeren en/of ieder individu op een bepaalde leeftijd van een gelijk startkapitaal te voorzien.

³²² Piketty 2014.

³²³ Cnossen & Jacobs 2019, p. 37.

³²⁴ Cnossen & Jacobs 2019, p. 73 en Piketty 2014.

³²⁵ Zie bijvoorbeeld Sonneveldt, *WPNR 2017/7165*.

Hoofdstuk 5 – Alternatieve vormgeving van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband

5.1 Inleiding

Een successiebelasting kan op vele verschillende manieren worden ingevuld. In hoofdstuk 3 is geconcludeerd dat momenteel een aantal bepalingen van de SW 1956 die betrekking hebben op vermogensoverdrachten in familieverband niet is te rechtvaardigen. Tevens kwam in hoofdstuk 4 naar voren dat sommige bepalingen een fiscale stimulans vormen om vermogen over te dragen aan bepaalde familieleden. Aangezien gelijkheid hoger in het vaandel is komen te staan en de herverdelingsfunctie van de SW 1956 volgens de wetgever nog steeds een hoofdrol zou moeten spelen in de vormgeving van de SW 1956, levert dit de nodige kritiek op.

In dit hoofdstuk wordt gezocht naar alternatieven voor de in hoofdstuk 3 besproken bepalingen, die leiden tot een meer rechtvaardige erf- en schenkbelasting en tevens meer recht doen aan de maatschappelijk gewenste herverdelende rol van (erf- en schenk-) belasting. Hierbij wordt rekening gehouden met factoren als de effectiviteit, efficiëntie, rechtmatigheid en uitvoerbaarheid.³²⁶ De alternatieven zijn onder andere gebaseerd op onder andere internationale benaderingswijzen en concepten in de literatuur of politiek. Een voorbeeld hiervan is de beleidsvoorstellen van de Commissie Bouwstenen. In mei 2020 zijn de rapporten van de Commissie Bouwstenen voor een beter belastingstelsel verschenen.³²⁷ De wetgever omschrijft het bouwstenentraject als een ambtelijk traject zonder politieke sturing, met als doel om uitgewerkte beleidsopties op te leveren voor een volgend kabinet om het belastingstelsel te verbeteren en vereenvoudigen.³²⁸ Onder andere naar aanleiding van de bezorgdheid over de verdeling van vermogen en de bijbehorende vermogensongelijkheid worden ook de kapitaalheffingen, waaronder de SW 1956, geanalyseerd. Volgens de wetgever is de bestaande vermogensongelijkheid namelijk een gevolg van het verschil tussen vermogen dat gegenereerd is met arbeid en vermogen dat is verkregen door middel van erfenissen en schenkingen of is ontstaan door beleggingsresultaat.³²⁹ De Commissie Bouwstenen heeft een

³²⁶ Geraadpleegd via: <https://www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/6-wat-het-beste-instrument/62>.

³²⁷ Kamerstukken II 2019/20, 32 140.

³²⁸ Kamerstukken II 2019/20, 32 140, nr .71, p. 1.

³²⁹ Kamerstukken II 2019/20, 32 140, nr. 50.

aantal concrete beleidsopties gegeven voor de SW 1956 om deze vermogensongelijkheid tegen te gaan en de SW 1956 te vereenvoudigen.³³⁰

5.2 Alternatieven tariefstructuur SW 1956

In hoofdstuk 3 is geconcludeerd dat de huidige tariefstructuur (in combinatie met de vrijstellingen) niet geheel gerechtvaardigd kan worden op grond van de aangedragen rechtvaardigingsgronden. Tevens leidt de combinatie van de tariefstructuur en de vrijstellingen tot een relatief lage effectieve belastingdruk. In deze paragraaf worden alternatieven gegeven voor de huidige tariefstructuur in de SW 1956.

5.2.1 Optimale tarief en effectieve belastingdruk

Verscheidene auteurs, zoals Jacobs en Piketty, hebben pogingen gedaan te achterhalen wat het optimale tarief voor de erf- en schenkbelasting zou zijn in het licht van efficiëntie en vermogensongelijkheid. Daarbij is niet het losstaande tarief, maar met name het tarief in combinatie met de vrijstelling, ofwel de effectieve belastingdruk, van belang. Volgens Jacobs moet de hoogte van het successietarief afhangen van de grootte van het aandeel dat de onbedoelde erfenissen³³¹ hebben van alle nalatenschappen. Onbedoelde nalatenschappen brengen immers de minst verstorende effecten met zich mee.³³² Jacobs concludeert dat ongeveer 20% van de nalatenschappen onbedoeld is. Volgens hem betekent dit dat effectieve belastingdruk over nalatenschappen 20% moet bedragen. Uit onderzoek van het CPB dat in 2019 is verschenen bleek dat de effectieve belastingdruk op erfenissen waar belastingaangifte voor is gedaan in 2015 11,8% was.³³³ Dit zou betekenen dat volgens Jacobs ofwel de tarieven moeten toenemen ofwel de vrijstellingen moeten afnemen. Piketty pleit daarnaast voor een meer progressieve vermogensbelasting door (met name) grotere verkrijgingen zwaarder te belasten, om zo draagkrachtvermeerderingen te belasten en de vermogensongelijkheid te beperken.³³⁴ In 2013 beargumenteerden Piketty en Saez naar aanleiding van hun onderzoek

³³⁰ Bijlage Fich bundel beleidsopties, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 171-174.

³³¹ Zie paragraaf 2.3.1.

³³² Jacobs 2010, par. 10.

³³³ Zie paragraaf 4.2.3 voor meer uitkomsten van dit onderzoek; CPB 2019.

³³⁴ Piketty 2014.

dat het optimale erfbelastingtarief voor topvermogens mogelijk wel 50% of 60% zou zijn, als niet hoger.³³⁵

Economisch onderzoek naar optimale belastingtarieven geschiedt doorgaans door de effecten van verschillende tarieven te meten en te vergelijken. Dergelijke onderzoeken zijn echter zeer complex vanwege de niet-meetbare factoren. Vermogenden hebben vaak meer mogelijkheden om belasting te ontwijken of te ontduiken door middel van bijvoorbeeld tax planning of zelfs emigratie.³³⁶ Zo werd het successietarief in Zweden vanaf 1970 fors verlaagd, toen kenbaar werd dat met name de middenklasse werd geconfronteerd met de hoge belastingen die tussen 1930 en 1960 waren ingevoerd ter financiering van oorlogen.³³⁷ Het is ingewikkeld om bij het doen van een onderzoek rekening te houden met deze gevolgen, omdat hier vaak geen exacte gegevens van beschikbaar zijn. De resultaten van dergelijke onderzoeken zijn daardoor doorgaans niet alomvattend en betrouwbaar. Bovendien leiden dergelijke onderzoeken mogelijk tot een tarief dat economisch het meest optimaal zou zijn, maar wordt geen of in beperkte mate rekening gehouden met andere elementen die in deze scriptie zijn besproken, zoals de juridische rechtvaardigheid of de maatschappelijke ontwikkelingen.

Naar aanleiding van het voorgaande, en het feit dat deze scriptie een literatuuronderzoek inhoudt, wordt in deze scriptie dan ook niet getracht een oordeel te vormen over de kwantitatief optimale tarieven voor de SW 1956, maar de kwalitatief optimale tarieven voor de SW 1956. De tariefstructuur zoals deze nu geldt voor de SW 1956 wordt hierbij als uitgangspunt genomen.

5.2.2 *Alternatieven tarief voor partners (eerste progressie)*

Indien de langstlevende partner niet op dezelfde voet voort kan leven na het overlijden van zijn of haar partner in verband met de af te dragen erfbelasting, ben ik van mening dat belastingheffing niet gerechtvaardigd is.³³⁸ Bij beëindiging van het fiscaal partnerschap door overlijden is dus geen heffing gewenst. Hiertoe zou het erfbelastingtarief tot 0% kunnen worden verlaagd, ofwel een algehele vrijstelling worden gegeven. Hier wordt uitgebreider op ingegaan in paragraaf 5.3.1.

³³⁵ Piketty & Saez 2013.

³³⁶ Jacobs, Jongen & Zoutman 2013 en Piketty, Saez, & Stantcheva 2014, p. 230-271.

³³⁷ Henrekson & Waldenström 2016.

³³⁸ Zie paragraaf 3.4.2.1.

Op schenkingen die worden verkregen door partners is momenteel een verlaagd tarief (eerste progressie) en geen verhoogde schenkbelastingvrijstelling van toepassing. Schenkingen aan partners komen zelden voor.³³⁹ De verklaring hiervoor kan gevonden worden in het civiele huwelijksvermogensrecht. Indien partners een geregistreerd partnerschap of een huwelijk aangaan, kunnen zij ervoor kiezen alle bezittingen en schulden die zij individueel hebben gemeenschappelijk te maken. Dit wordt ook wel gemeenschap van goederen genoemd.³⁴⁰ Het aangaan van een dergelijke gemeenschap van goederen kan volgens de Hoge Raad niet als schenking worden gezien en is daarom niet belast met schenkbelasting.³⁴¹ Dergelijke partners die hun vermogen met elkaar willen delen kunnen op grond van het huwelijksvermogensrecht dus ‘gratis’ een gedeelte van hun vermogen doen toekomen aan de partner. Naar aanleiding van het voorgaande is het mijns inziens onnodig een verlaagd tarief voor dergelijke partners op te nemen in de SW 1956. Dit zou tevens de vereenvoudiging van de SW 1956 ten goede komen.

Het voorgaande geldt echter niet voor hen die enkel op grond van het uitgebreide partnerbegrip conform artikel 1a SW 1956 partners zijn, zoals gehuwden waarvan tot de echtscheiding nog niet is uitgesproken en is verwerkt in de registers. Indien het wenselijk wordt geacht rekening te houden met dergelijke partners heeft instandhouding van de eerste progressie tot gevolg dat onafhankelijk van de grootte van de verkrijging rekening wordt gehouden met deze verzorgingsverplichting. Het is de vraag of dit recht doet aan de doelstelling van de SW 1956 draagkrachtvermeerderingen te belasten en de maatschappelijke wens vermogen te herverdelen. In dit licht verdient het mijns inziens de voorkeur de eerste progressie voor partners alsnog los te laten en een periodieke of eenmalige schenkbelastingvrijstelling in te voeren, waarvan het rechtvaardig is om vrijgesteld te verkrijgen.

5.2.3 *Alternatieven tarieven voor kinderen en kleinkinderen (eerste progressie)*

Momenteel genieten kinderen een lager tarief dan kleinkinderen, wat gerechtvaardigd kan worden op grond van de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Het hogere tarief

³³⁹ CPB 2019, p. 8.

³⁴⁰ Art. 1:94 BW.

³⁴¹ Zie bijvoorbeeld HR 28 januari 1959, ECLI:NL:HR:1959:AY1786, BNB 1959/122 (noot Schuttevaer) en HR 17 maart 1971, ECLI:NL:HR:1971:AX5018, BNB 1971/95 (noot Schuttevaer).

voor kleinkinderen ten opzichte van kinderen in combinatie met de gelijke erfbelastingvrijstelling dienen ervoor te zorgen dat *generation skipping* wordt voorkomen.³⁴² Het is echter de vraag of het wenselijk is *generation skipping* te voorkomen, omdat *generation skipping* de bestedingsruimte over de levensloop zou optimaliseren.³⁴³ Immers, op jonge leeftijd dienen er veel kosten te worden gemaakt, terwijl het inkomen relatief laag is. Tevens kan het verkrijgen van vermogen op jongere leeftijd leiden tot keuzes die de Nederlandse economie ten goede komen. Voorbeelden hiervan zijn het volgen van een opleiding of het starten van een onderneming (op jongere leeftijd).

De Commissie Bouwstenen heeft de beleidsoptie gegeven de tarieven voor kinderen en kleinkinderen gelijk te trekken om een betere spreiding van de bestedingsruimte over de levensloop te stimuleren.³⁴⁴ Hierbij kan gekozen worden tussen de optie om een tarief van 14% en 28% te hanteren of de optie om enkel het huidige hoge tarief voor kleinkinderen van 36% ook te laten gelden voor het hoge tarief voor kinderen (thans 20%). Het gelijktrekken van deze tarieven komt overeen met de stelling van Alstott dat kinderen en kleinkinderen op gelijke wijze moeten worden belast om gelijke startkansen te bewerkstelligen.³⁴⁵

Het is in mijn optiek wenselijk de tarieven voor kinderen en kleinkinderen gelijk te trekken, omdat dit de welvaart kan verhogen. Ik raad aan verkrijgingen door kinderen en kleinkinderen in elke tariefschijf op gelijke wijze te belasten, wat tevens de eenvoud ten goede komt. Daarnaast dient mijns inziens te worden aangesloten bij hogere tarieven dan de huidige tarieven voor kinderen, zoals de huidige tarieven voor kleinkinderen (18% en 36%) of zelfs de huidige tarieven voor derden (30% en 40%). Dit doet recht aan de doelstelling van de SW 1956 draagkrachtvermeerderingen te belasten en de maatschappelijke wens vermogen te herverdelen. Bovendien zou het de effectieve belastingdruk verhogen. Erfenissen en schenkingen komen immers met name toe aan kinderen.

³⁴² Zie paragraaf 3.4.2.2; Kamerstukken II 2008/09, 31 930 nr. 3, blz. 3.

³⁴³ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 59.

³⁴⁴ Beleidsoptie 94.

³⁴⁵ Alstott 2007, p. 516 e.v.

5.2.3.1 *Keuze eerste progressie of hogere vrijstellingen*

In hoofdstuk 3 is reeds geconcludeerd dat momenteel door middel van zowel de eerste progressie als vrijstellingen rekening wordt gehouden met onder andere de bijzondere familieband tussen (klein)kinderen en (groot)ouders, wat mijns inziens dubbelop is. Dit kan worden voorkomen door ofwel de huidige eerste progressie voor kinderen en kleinkinderen in de SW 1956 ofwel de hogere vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen los te laten. Hierdoor wordt de SW 1956 tevens verder vereenvoudigd. Hoewel vereenvoudiging geen zelfstandige rechtvaardiging is, is het uiteraard een fijne bijkomstigheid. Bovendien bevordert het de leefvormneutraliteit, een argument dat ook in de beleidsopties van de Commissie Bouwstenen voor komt. De Nederlandse samenleving wordt namelijk steeds meer divers, terwijl de wetsystematiek nog steeds van traditionele gezinnen uitgaat.³⁴⁶

Indien wordt gekozen voor het loslaten van de eerste progressie voor kinderen en kleinkinderen kan door middel van een vrijstelling vervolgens periodiek of eenmalig een bedrag worden vrijgesteld waarvan het rechtvaardig is om vrijgesteld te verkrijgen.³⁴⁷ Hierdoor worden het belang en de impact van de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel gemaximaliseerd. Indien ervoor wordt gekozen niet de eerste progressie maar de verschillende vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen los te laten, heeft dit tot gevolg dat onafhankelijk van de grootte van de verkrijging rekening wordt gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Hierbij dient een afweging te worden gemaakt tussen het belang van het draagkrachtbeginsel enerzijds en de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel anderzijds.

Mijns inziens dienen de doelstellingen van de SW 1956, om draagkrachtvermeerderingen te belasten en vermogen te herverdelen, niet uit het oog te worden verloren. Hiertoe verdient het mijn voorkeur om voor de tarieven voor kinderen en kleinkinderen aansluiting te zoeken bij de huidige tarieven voor derden (30% en 40%) en rekening te houden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel door middel van een vrijstelling. Een algemeen tarief bestaat bijvoorbeeld ook in het Verenigd Koninkrijk, waar

³⁴⁶ Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, p. 91.

³⁴⁷ Zie paragraaf 5.3.2.

een algemeen erfbelastingtarief van 40% geldt.³⁴⁸ Door middel van vrijstellingen worden vervolgens bepaalde verkrijgingen vrijgesteld. In andere Europese landen, zoals België, Spanje en Duitsland, wordt echter door middel van zowel een eerste progressie als door middel van vrijstellingen rekening gehouden met de bijzondere familieband.³⁴⁹ Nederland is wat dat betreft momenteel dus geen vreemde eend in de bijt.

5.2.4 *Alternatieven tweede progressie*

De tweede progressie van de SW 1956 is gerechtvaardigd op grond van het draagkrachtbeginsel. Tevens kan de tweede progressie bijdragen aan de herverdeling van vermogen. De huidige vormgeving van de SW 1956 blijkt echter tot een beperkte mate van progressiviteit te leiden.³⁵⁰ De Commissie Bouwstenen heeft voorgesteld een extra tariefschijf in te voeren voor de erf- en schenkbelasting met een 10%-punt hoger tarief bij belaste verkrijgingen boven € 300.000.³⁵¹ In combinatie met hetgeen is voorgesteld in de voorgaande paragrafen komt dit neer op een tarief van 30% voor partners en 50% voor (klein)kinderen en derden. De beleidsoptie kent minder belang toe aan de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel, maar strookt met het draagkrachtbeginsel. Wel maakt het toevoegen van extra tariefschijven de SW 1956 ingewikkelder. Een afweging dient te worden gemaakt tussen het belang van progressiviteit en het belang van vereenvoudiging.

Mijns inziens is het gelet op de doelstellingen en efficiëntie van de SW 1956 inderdaad wenselijk een of meer extra tariefschijven in te voeren. Hierdoor kunnen draagkrachtvermeerderingen effectiever worden belast en kan mogelijk de vermogensongelijkheid afnemen. Een voorbeeld kan bijvoorbeeld genomen worden aan de tweede progressie van Duitsland die uit zeven tariefschijven bestaat voor verkrijgingen door bepaalde verwanten.³⁵²

³⁴⁸ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, p. 326.

³⁴⁹ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, hoofdstukken 16, 17 en 19.

³⁵⁰ CPB 2019.

³⁵¹ Beleidsoptie 93.

³⁵² Art. 19 Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz.

Gedeelte van belaste verkrijging in €	Van toepassing zijnde tarief ³⁵³
75.000	7% respectievelijk 15%
300.000	11% respectievelijk 20%
600.000	15% respectievelijk 25%
6.000.000	19% respectievelijk 30%
13.000.000	23% respectievelijk 35%
26.000.000	27% respectievelijk 40%
Meer dan 26.000.000	30% respectievelijk 43%

Tabel IV: Tariefstructuur Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz (Duitsland).

In de Verenigde Staten is zelfs sprake van twaalf tariefschijven, die gelden voor zowel verwanten als derden.³⁵⁴

Gedeelte van belaste verkrijging in \$	Van toepassing zijnde tarief
10.000	18%
20.000	20%
40.000	22%
60.000	24%
80.000	26%
100.000	28%
150.000	30%
250.000	32%
500.000	34%
750.000	36%
1.000.000	38%
Meer dan 1.000.000	40%

Tabel V: Tariefstructuur Internal Revenue Code Chapter 12 (Verenigde Staten).

³⁵³ Dit tarief is afhankelijk van de verwantschap tussen de erflater respectievelijk schenker en verkrijger. Het eerstgenoemde tarief is van toepassing voor Categorie I: kwalificerende partners, (stief)kinderen, (achter)kleinkinderen van (stief)kinderen, en ouders en (over)grootouders in geval van overlijden. Het tweede genoemde tarief is van toepassing op Categorie II: ouders en (over)grootouders die niet onder Categorie I vallen, broers, zussen, kinderen van broers en zussen, stiefouders, schoonkinderen, gescheiden echtgenoot of gewezen kwalificerend partner.

³⁵⁴ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, p. 302.

Tot 2010 kende de SW 1956 een vergelijkbare tariefstructuur.³⁵⁵ Door de kleinere stappen wordt een grotere mate van progressiviteit bereikt.

In 2015 was de gemiddelde grootte van een erfenis € 65.000 en van een schenking € 83.000. Veel verkrijgingen bevinden zich dus reeds onder de € 100.000.³⁵⁶ Te denken valt bijvoorbeeld aan tariefschrijven bij verkrijgingen tot € 20.000, € 40.000, € 60.000, € 80.000, € 100.000, € 200.000, € 500.000 en € 1.000.000. Per tariefschijf kan het tarief bijvoorbeeld verhoogd worden met 3%, van 20% tot 44%. Naast een proportionele toename van het tarief kan uiteraard ook gekozen worden voor een progressieve of exponentiele toename. Door gebruik te maken van kleine stappen kan een grote mate van progressiviteit worden bereikt.

5.2.5 *Derde progressie*

Sommige auteurs bepleiten in het licht van het draagkrachtbeginsel dat de SW 1956, naast de eerste en tweede progressie, een derde progressie zou moeten kennen.³⁵⁷ Op basis van deze progressie zou het tarief mede afhankelijk moeten zijn van de inkomens- of vermogenspositie van de verkrijger ten tijde van de verkrijging. Indien een verkrijger ten tijde van een verkrijging reeds beschikt over een bepaald inkomen of vermogen, zou het gerechtvaardigd zijn meer belasting te betalen dan iemand die ten tijde van een verkrijging nog niet over een dergelijk inkomen of vermogen beschikt. Het Spaanse recht kent bijvoorbeeld een dergelijke derde progressie.³⁵⁸ Bij de herziening van de SW 1956 per 2010 is het voorstel voor een derde progressie in de SW 1956 (wederom)³⁵⁹ afgewezen, omdat deze volgens de wetgever niet aansluit bij het zelfstandige karakter van de SW 1956.³⁶⁰ Door rekening te houden met de inkomens- of vermogenspositie van de verkrijger, wordt een verband gelegd tussen twee verschillende subjecten en belastingen. Dit is niet gebruikelijk in de Nederlandse fiscaliteit. We houden bijvoorbeeld voor de heffing van box 1 geen rekening met het vermogen in box 2

³⁵⁵ Art. 24 SW 1956 (geldig tot 31 december 2009).

³⁵⁶ CPB 2019, p.8.

³⁵⁷ Zie Stevens 2008, p. 97 en Hofstra 1946, p. 247.

³⁵⁸ Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3, p. 18.

³⁵⁹ Dit was tevens het geval bij de aanpassing van de successiewet in 1911, 1912, 1926, 1948 en 1980; Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 4.4.

³⁶⁰ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 3.

en 3.³⁶¹ Tevens leidt een derde progressie tot niet-rechtvaardigbare discriminatie, aangezien gelijke gevallen ongelijk worden behandeld: het ene kind wordt bij eenzelfde verkrijging zwaarder belast dan zijn broer of zus, alleen omdat hij reeds vermogen bezit.³⁶² Bovendien kan een derde progressie wederom worden beschouwd als een straf op sparen.³⁶³ Ten slotte zou een derde progressie de uitvoerbaarheid van de SW 1956 voor de Belastingdienst niet ten goede komen door de extra gegevens van de verkrijgers op basis waarvan de belasting dient te worden berekend.

5.2.6 *Onderscheid tarieven erf- en schenkbelasting*

De gereduceerde tarieven die voor de erfbelasting gelden, gelden ook voor de schenkbelasting. De rechtvaardiging voor de tarieven, c.q. effectieve belastingdruk, voor de schenkbelasting is niet altijd even sterk als die voor de tarieven voor de erfbelasting.³⁶⁴ Dit zou ervoor pleiten schenkingen zwaarder te belasten dan erfenissen en verschillende tarieven voor beide belastingen te hanteren. Dit is in bijvoorbeeld België het geval.³⁶⁵ De doelstelling van de schenkbelasting, namelijk het ontgaan van erfbelasting door vermogensoverheveling tijdens leven tegengaan, is mijns inziens echter voldoende rechtvaardiging om voor de schenkbelasting dezelfde tarieven en vrijstellingen te hanteren als voor de erfbelasting. De schenkbelasting dient immers de erfbelasting als het ware aan te vullen. Bovendien zouden hogere tarieven voor de schenkbelasting vermogensoverdrachten tijdens leven tegengaan, wat de bestedingsruimte over de levensloop niet ten goede komt, en draagt eenzelfde tariefstructuur bij aan de eenvoud van de SW 1956.

5.3 Alternatieven vrijstellingen SW 1956

In hoofdstuk 3 is geconcludeerd dat niet alle bestaande vrijstellingen, zowel in combinatie met de tariefstructuur als op zichzelfstaand, kunnen worden gerechtvaardigd. Zo is de huidige erfbelastingvrijstelling voor de partner mogelijk niet ruim genoeg en wordt momenteel door middel van zowel de tariefstructuur als de vrijstellingen rekening gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel voor kinderen en

³⁶¹ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 7 en Kamerstukken II 2009/10, 31 930, nr. 38, p. 11.

³⁶² Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9, p. 7.

³⁶³ Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017, par. 4.4.

³⁶⁴ Zie paragraaf 3.4.1.

³⁶⁵ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, p. 226 e.v.

kleinkinderen. In deze paragraaf worden alternatieven gegeven voor de huidige vrijstellingen in de SW 1956 voor vermogensoverdrachten in familieverband.

5.3.1 *Alternatieven vrijstellingen voor de partner*

In hoofdstuk 3 is geconcludeerd dat de hoogte van de huidige erfbelastingvrijstelling voor partners niet (altijd) toereikend is om liquiditeitsproblematiek te voorkomen. Dit heeft tot gevolg dat de langstlevende partner mogelijk niet op dezelfde voet kan voortleven, hetgeen op grond van de continuïteitsgedachte wel de bedoeling is. In geval de langstlevende partner niet op gelijke voet kan voortleven na het overlijden van de partner is heffing van erfbelasting niet gewenst en tevens niet te rechtvaardigen. Dit doet zich met name voor indien de langstlevende niet de liquide middelen heeft om de erfbelasting over de verkrijging te betalen.³⁶⁶ De kans op een dergelijk liquiditeitsprobleem neemt toe indien de langstlevende een aanspraak op een nabestaandenpensioen verkrijgt, waardoor de vrijstelling maximaal kan worden verlaagd tot een bedrag van € 173.580 in verband met de imputatieregeling.³⁶⁷

5.3.1.1 *Afschaffing imputatieregeling*

Reeds in het jaar 2000 werd gepleit voor afschaffing van de imputatieregeling door de werkgroep Moltmaker. De imputatieregeling lijkt namelijk op gespannen voet te staan met de verzorgingsgedachte en maakt de wetgeving onnodig complex.³⁶⁸ Tevens leidt de regeling tot misverstanden, omdat men simpelweg uitgaat van de partnervrijstelling van € 671.910.³⁶⁹ Menig auteur begrijpt dan ook niet dat bij de wetwijziging in 2010 de imputatieregeling niet is afgeschaft.³⁷⁰ Volgens Van Vijfeijken dient imputatie van het nabestaandenpensioen plaats te vinden voor de gehele waarde van het verkregen recht.³⁷¹ Dat het fiscaal gefaciliteerde nabestaandenpensioen wordt vrijgelaten van de erfbelasting, terwijl dit niet geldt voor vermogen op een spaarrekening dat is gespaard voor de oude dag, kan worden gerechtvaardigd met het gegeven dat men niet direct en vrij over het opgebouwde pensioen kan en heeft kunnen beschikken. Zo zijn er bijvoorbeeld regels verbonden aan een dergelijk

³⁶⁶ Zie bijvoorbeeld HR 6 april 2007, ECLI:NL:HR:2007:AX0771, BNB 2007/194 (noot I.J.F.A. van Vijfeijken).

³⁶⁷ Zie paragraaf 3.3.1.1.1.

³⁶⁸ Rapport werkgroep modernisering successiewetgeving, De warme, de koude en de dode hand, 13 maart 2000.

³⁶⁹ Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, par. 5.

³⁷⁰ Arendonk, van, *MBB 2009/06* en Roelen, *MBB 2010/05*.

³⁷¹ Vijfeijken, van, *WFR 2019/219*, par 6.

nabestaandenpensioen die betrekking hebben op de looptijd en ingangsdatum.³⁷² Indien ervoor wordt gekozen geld voor de oude dag te sparen op een spaarrekening kan te allen tijde over dit vermogen worden beschikt. Daarnaast kan ieder individu de keus maken tussen het fiscaal gefaciliteerd opbouwen van een pensioen conform artikel 1.7 Wet IB 2001, waarvan de inleg aftrekbaar is en de uitkering belast, of het sparen voor de oude dag in box 3, die niet aftrekbaar is en waarover jaarlijks een forfaitair rendement dient te worden betaald. Net zoals eenieder ervoor kan kiezen een fiscaal partnerschap aan te gaan en hier de fiscale voordelen (en nadelen) van te genieten. Tijdens de parlementaire behandeling in 2009 werd gesteld dat afschaffing van de imputatieregeling (op dat moment) ongeveer 5 miljoen euro zou bedragen.³⁷³ Het budgettaire belang van afschaffing is dus relatief klein ten opzichte van de opbrengst van de SW 1956. In verband met het voorgaande heeft het mijns inziens de voorkeur de imputatieregeling af te schaffen.

5.3.1.2 *Vrijstelling op basis van de eigen woning*

Een oplossing voor het liquiditeitsprobleem als gevolg van de verkrijging van de eigen woning kan gevonden worden in het successierecht van het Vlaams Gewest³⁷⁴ en Duitsland.³⁷⁵ In beide successierechten is onder strikte voorwaarden de overdracht van een gezinswoning vrijgesteld voor de langstlevende partner.³⁷⁶ Op beide vrijstellingen berust echter de nodige kritiek vanwege de willekeurigheid van de vrijstelling.

In algemene zin heeft een eigenwoningvrijstelling tot gevolg dat de langstlevende met een duurder huis meer vrijstelling krijgt dan de langstlevende met een goedkoper huis.³⁷⁷ Dit gaat in tegen de gewenste herverdelingsfunctie van de SW 1956, maar kan eventueel worden gerechtvaardigd op grond van de verzorgingsgedachte. Bovendien bestaat het risico dat men misbruik maakt van de vrijstelling door in het zicht van overlijden een duurder huis aan te schaffen of in een duurder, en mogelijk grotere, woning te blijven wonen terwijl men het liefst zou verhuizen naar een kleiner, en mogelijk goedkoper, huis. Afhankelijk van het

³⁷² Zie bijvoorbeeld art. 18 e.v. Wet LB 1964 en art. 3.124 e.v. Wet IB 2001.

³⁷³ Vijfeijken, van, *WPNR 2011/6879*.

³⁷⁴ Het Vlaams Gewest is een van de drie gewesten van België.

³⁷⁵ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013.

³⁷⁶ Art. 48 lid 2 Wetboek der Successierechten (Vlaams Gewest) en §13 Abs. 1 Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz.

³⁷⁷ Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, par 4.2.

vereiste aantal jaar dat men voor toepassing van de vrijstelling in de woning moet blijven wonen, kan de vrijstelling een ongewenst *lock-in effect* tot gevolg hebben.

5.3.1.3 Aansluiting bij de gemiddelde WOZ-waarde

Om de problematiek omtrent een eigenwoningvrijstelling te voorkomen, dient de hoogte van de partnervrijstelling volgens Van Vijfeijken aan te sluiten bij de gemiddelde waarde van een eigen woning.³⁷⁸ Hierdoor wordt de eigenaar van een duurdere eigen woning namelijk niet bevoordeeld ten opzichte van een eigenaar van een goedkopere woning. Voor de erfbelasting over een woning wordt uitgegaan van de WOZ-waarde.³⁷⁹ De gemiddelde WOZ-waarde van woningen in 2020 betreft € 270.000.³⁸⁰ Een partnervrijstelling van afgerond € 300.000 zou op basis van deze redenering volstaan. In de veronderstelling dat de woning in een gemeenschap van goederen valt, blijft er tevens ruimte over om de vrijstelling te gebruiken voor ander verkregen vermogen en het fictieve vruchtgebruik op de renteloze vordering van de kinderen.

Indien afschaffing van de imputatieregeling onwenselijk wordt geacht in verband met de zogenoemde cumulatie van vrijstellingen, kan worden aangesloten bij de voorgestelde beleidsoptie van de Commissie Bouwstenen om de partnervrijstelling te verhogen tot € 900.000.³⁸¹ Hierdoor kan zowel (een gedeelte van) het nabestaandenpensioen als de gemiddelde waarde van een woning vrijgesteld worden verkregen. Mijns inziens heeft afschaffing van de imputatieregeling echter de voorkeur.

Een nadeel van aansluiting bij de gemiddelde waarde van de eigen woning is echter dat de langstlevende die in een woning woont met een hogere WOZ-waarde dan de partnervrijstelling nog steeds liquiditeitsproblemen kan ervaren. Mijns inziens is het te kort door de bocht om ervan uit te gaan dat langstlevende die een relatief dure woning verkrijgt ook voldoende liquide middelen zal ontvangen om de bijbehorende erfbelasting te voldoen, zoals Van Vijfeijken stelt.³⁸² Bovendien worden, door zowel de eigenwoningvrijstelling als een vrijstelling die aansluit bij de gemiddelde WOZ-waarde, eigenwoningbezitters bevoordeeld ten opzichte van huurders. Indien huurders niet met een dergelijk

³⁷⁸ Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, par 4.2.

³⁷⁹ Art. 21 lid 5 SW 1956.

³⁸⁰ Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37610?dl=3FDC7>.

³⁸¹ Beleidsoptie 93.

³⁸² Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*, par. 2.

liquiditeitsprobleem kunnen komen te kampen is dit gerechtvaardigd. Dit is echter niet het geval. Indien de overleden partner de pensioengerechtigde is en de langstlevende partner een nabestaandenpensioen krijgt, dat in beginsel 70% van het opgebouwde pensioen behelst, daalt het inkomen voor de langstlevende partner fors. De huurkosten zullen echter identiek blijven. Indien de langstlevende partner deze huurkosten niet kan betalen is tevens sprake van liquiditeitsproblematiek met betrekking tot de woning, waardoor de langstlevende partner niet op dezelfde voet kan voortleven.

5.3.1.4 Algehele partnervrijstelling

Uit het voorgaande blijkt dat het vaststellen van de hoogte van de partnervrijstelling, die toereikend is voor iedere langstlevende én rechtvaardig is, een complex vraagstuk is. Een oplossing hiervoor kan worden gevonden in de algehele partnervrijstelling, waardoor de langstlevende geheel wordt vrijgesteld van erfbelasting bij het overlijden van de partner en partners worden gezien als ware een fiscale eenheid. Hierdoor kan iedere langstlevende op dezelfde voet voortleven. Van een dergelijke vrijstelling is bijvoorbeeld sprake in Frankrijk, de Verenigde Staten³⁸³ en het Verenigd Koninkrijk.³⁸⁴ Frankrijk kent een soort gelijke verkrijgingsbelasting als Nederland. De algehele partnervrijstelling in Frankrijk is per 22 augustus 2007 geïntroduceerd. De vrijstelling is echter met een ander doel ingevoerd dan de redenen voor een algehele partnervrijstelling die in deze scriptie naar voren zijn gekomen. De vrijstelling had namelijk ten doel de economie te bevorderen door het verdiende inkomen tijdens leven belastingvrij door te kunnen geven aan de langstlevende partner bij overlijden, waardoor werken zou worden gestimuleerd.³⁸⁵

Het nadeel van een algehele partnervrijstelling is dat het tot overkill kan leiden in de gevallen waarin de langstlevende over voldoende liquide middelen beschikt, waardoor geen recht wordt gedaan aan het draagkrachtbeginsel. Hiertoe dient een afweging te worden gemaakt tussen de continuïteitsgedachte en het draagkrachtbeginsel. Daarnaast kan worden gesteld dat belastingopbrengst wordt misgelopen. De financiële gevolgen van het invoeren van een algehele partnervrijstelling zullen mijns inziens echter beperkt zijn. De erfbelasting leverde in

³⁸³ In geval de langstlevende partner de Amerikaanse nationaliteit bezit.

³⁸⁴ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013.

³⁸⁵ Loi n° 2007-1223 du 21 août 2007 en faveur du travail, de l'emploi et du pouvoir d'achat, p. 28.

het jaar 2018 in totaal € 1.3 miljoen op.³⁸⁶ Hiervan was nog geen 2,5 % verschuldigd door partners. De invoering van de algehele partnervrijstelling in Frankrijk had mede ten doel emigratie van vermogenden te voorkomen. Indien dit daadwerkelijk minder voorkomt compenseert dit mogelijk voor het budgettaire verlies.

5.3.2 *Alternatieven vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen*

In hoofdstuk 3 is geconcludeerd dat niet alle vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen momenteel kunnen worden gerechtvaardigd. Door middel van zowel de tariefstructuur als de vrijstellingen wordt rekening gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel voor kinderen en kleinkinderen. Hiertoe is reeds aangedragen de eerste progressie voor kinderen en kleinkinderen af te schaffen.³⁸⁷ Door middel van vrijstellingen kan vervolgens tot op zekere hoogte rekening worden gehouden met dergelijke zaken.

5.3.2.1 *Alternatief erfbelastingvrijstelling voor kinderen en kleinkinderen*

Kinderen en kleinkinderen kennen reeds eenzelfde erfbelastingvrijstelling van € 21.282. De vrijstelling voor kinderen kan worden gerechtvaardigd op grond van de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Rechtvaardiging op grond van de verzorgingsverplichting is sinds de wetswijziging van 2010 echter wel minder sterk, omdat geen rekening meer wordt gehouden met de leeftijd van het kind. Van Vijfeijken adviseert dat de erfbelastingvrijstelling voor kinderen weer dient te worden vormgegeven zoals voor 1 januari 2010, waarbij het recht op de vrijstelling en de hoogte van de vrijstelling afhankelijk zijn van de leeftijd van het kind.³⁸⁸ De leeftijd tot wanneer kinderen recht zouden moeten hebben op de vrijstelling is in dat geval afhankelijk van het moment dat kinderen financieel op eigen benen kunnen staan. Niet ieder kind kan op dezelfde leeftijd in zijn eigen onderhoud voorzien. Doorgaans is dit afhankelijk van de opleiding van het kind, als het kind al een opleiding gaat doen. In het schooljaar 19/20 volgde circa 50% van de scholieren een mbo-opleiding, circa 36% van de scholieren een hbo-opleiding en 24% van de scholieren een

³⁸⁶ Geraadpleegd via:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84336NED/table?ts=1609159611808>.

³⁸⁷ Zie paragraaf 5.2.3.

³⁸⁸ Vijfeijken, van, *WFR 2015/7088*, p. 12.

wo-opleiding.³⁸⁹ Voor het behalen van de hoogst mogelijke mbo-opleiding dient een kind een vmbo-opleiding van 4 jaar en een mbo-opleiding van 4 jaar te volgen. In theorie kan een kind op zijn 22^e deze mbo-opleiding behalen. Voor het behalen van een hbo-opleiding is minimaal 9 jaar aan opleiding nodig, waardoor het hbo-diploma op 23-jarige leeftijd kan worden gehaald. Een wo-opleiding kan in theorie op 24-jarige leeftijd worden behaald. Om ieder kind gelijk te behandelen zou naar aanleiding van het voorgaande kunnen worden aangesloten bij een aflopende erfbelastingvrijstelling voor kinderen die eindigt bij de 25^e verjaardag. In deze bondige analyse is echter geen rekening gehouden met mogelijke studievertraging of het doorstuderen na een mbo- of hbo-opleiding.³⁹⁰

De hoogte van de vrijstelling per leeftijdscategorie kan worden bepaald aan de hand van het bedrag dat nodig is om een kind te voorzien in het levensonderhoud. In Spanje is dit reeds het geval.³⁹¹ Kinderen tot 13 jaar krijgen een vrijstelling van € 47.859, terwijl kinderen tussen de 13 en 21 jaar een vrijstelling van € 15.957 krijgen, vermeerderd met € 3.991 voor ieder jaar dat het kind jonger is dan 21. Mijns inziens zou een dergelijke opzet meer recht doen aan de doelstellingen en rechtvaardigingsgronden van de SW 1956, maar maakt de SW 1956 tegelijkertijd een stuk complexer.

De rechtvaardiging van de erfbelastingvrijstelling voor kleinkinderen is niet even sterk als de rechtvaardiging van de erfbelastingvrijstelling voor kinderen, nu het voor kleinkinderen wettelijk gezien een grotere buitenkans is vermogen te erven van hun grootouders dan voor kinderen van hun ouders en geen sprake is van een verzorgingsverplichting.³⁹² In combinatie met de huidige tarieven is de effectieve belastingdruk voor kinderen en kleinkinderen echter ook niet gelijk, wat recht doet aan de rechtvaardigingsgronden. Indien gekozen wordt voor afschaffing van de eerste progressie zou op grond van deze rechtvaardigingsgronden een gelijke vrijstelling niet te rechtvaardigen zijn.

³⁸⁹ In het schooljaar 2019/20 volgden 1.274.131 Nederlanders een mbo-, hbo- of wo-opleiding. Geraadpleegd via:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71450ned/table?fromstatweb>.

³⁹⁰ Rapport Stichting Onderwijs Evaluatie Rapport, Studievertraging een bewuste keuze?, februari 2011.

³⁹¹ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, p. 280.

³⁹² Zie paragraaf 3.4.2.2.

5.3.2.2 *Alternatief schenkbelastingvrijstellingen voor kinderen*

De schenkbelasting kent reeds een jaarlijkse verhoogde vrijstelling voor kinderen van € 6.604, welke voor kinderen tussen 18 en 40 jaar eenmalig kan worden verhoogd tot € 26.881, € 55.996 (dure studie) of € 105.302 (eigen woning).³⁹³ De verhoogde vrijstelling voor kinderen kan worden gerechtvaardigd op grond van de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel, indien hier geen rekening mee wordt gehouden in de tariefstructuur.

De eenmalige verhogingen van de vrijstelling kunnen daarentegen niet allen gerechtvaardigd worden op grond van rechtvaardigingsgronden.³⁹⁴ Commissie Bouwstenen heeft reeds voorgesteld de verhoogde schenkbelastingvrijstelling voor de eigen woning van € 105.302 af te schaffen.³⁹⁵ Volgens de Commissie zou dit tevens tot gevolg kunnen hebben dat starters met minder vermogende ouders een gelijke kans krijgen op de woningmarkt. Met Van Vijfeijken ben ik eens dat hetzelfde zou moeten gelden voor de verhoogde vrijstelling ten behoeve van de dure studie.³⁹⁶ Dan rest enkel de eenmalige verhoging van € 26.881. Een dergelijke eenmalige verhoogde vrijstelling kan worden gerechtvaardigd op grond van de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel met als doel eenmalig vrijgesteld vermogen te kunnen overdragen, maar is naast de standaard verhoogde vrijstelling voor kinderen mogelijk wat omslachtig. De standaard verhoogde vrijstelling van € 6.604 en eenmalig verhoogde vrijstelling van € 26.881 kunnen hiertoe ook gecombineerd worden tot een enkele verhoogde vrijstelling voor kinderen, waarvan het gerechtvaardigd is vermogen vrijgesteld over te hevelen. Te denken valt bijvoorbeeld aan een standaard verhoogde vrijstelling van € 10.000.

5.3.2.3 *Gelijktrekken vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen*

Ondanks de ongelijke rechtvaardiging, is in verband met de bestedingsruimte over de levensloop, herverdeling van vermogen en gelijke startkansen beargumenteerd dat het wenselijk kan zijn een gelijke belastingdruk op kinderen en kleinkinderen te laten rusten. Indien wordt gekozen voor een gelijk tarief voor kinderen en kleinkinderen dienen hiertoe ook gelijke vrijstellingen te worden ingevoerd. De huidige vrijstellingen voor de erfbelasting

³⁹³ Zie paragraaf 3.3.4.2.2.

³⁹⁴ Zie paragraaf 3.4.3.1.

³⁹⁵ Beleids optie 87.

³⁹⁶ Vijfeijken, van, *WFR 2020/153*, par. 2.

zijn reeds gelijk. De schenkbelasting kent enkel een reguliere vrijstelling en vrijstellingen voor kinderen. Reeds is geconcludeerd dat enkel de reguliere vrijstelling, de standaardvrijstelling voor kinderen en de gewone verhoogde vrijstelling voor kinderen kunnen worden gerechtvaardigd, afhankelijk van de keuze voor de tariefstructuur. Voor kleinkinderen zou hiertoe kunnen worden aangesloten bij de vrijstelling voor kinderen. Het is echter de vraag, en tevens een politieke kwestie, of de bestedingsruimte over de levensloop, herverdeling van vermogen en gelijke startkansen een voldoende rechtvaardiging vormen voor de gelijktrekking van de vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen, nu de juridische rechtvaardiging hier niet toe strekt.

5.3.2.4 *Life time of periodieke vrijstellingen*

Momenteel kent de SW 1956 periodieke vrijstellingen. De vrijstellingen gelden namelijk per kalenderjaar. Indien geen gebruik wordt gemaakt van de vrijstelling in een bepaald kalenderjaar, vervalt deze voor dat jaar. Door jaarlijkse vrijstellingen ontstaat ongelijkheid tussen bijvoorbeeld kinderen die regelmatig een schenking ontvangen van hun ouders, waar ieder jaar de vrijstelling op van toepassing is, en kinderen die enkel een erfenis ontvangen, waar eenmaal de vrijstelling op van toepassing is.³⁹⁷ Tevens kunnen ouders door middel van schenkingen op papier belastingvrij vermogen overhevelen aan hun kinderen en tegelijkertijd de beschikking over dat vermogen behouden. Dit zou kunnen worden opgelost door gebruik te maken van een *life time* vrijstelling voor kinderen, zoals onder de accessions tax ook het geval is.³⁹⁸

Een *life time* vrijstelling is, zoals het begrip luidt, een vrijstelling die geldt voor de gehele levensloop van een kind. Stel dat ieder kind een vrijstelling van € 200.000 zou krijgen. Tot dit bedrag kan het kind vermogen verkrijgen zonder heffing van erf- of schenkbelasting. Indien een ouder in een bepaald jaar € 100.000 schenkt aan het kind, houdt het kind voor de rest van zijn leven nog een vrijstelling over van € 100.000. Het gedeelte van de vrijstelling dat niet tijdens leven wordt gebruikt, kan worden gebruikt bij verkrijging van de erfenis.

Door invoering van een *life time* vrijstelling komt automatisch een eind aan het grote voordeel van het doen van de schenkingen op papier aan kinderen, waarbij jaarlijks de

³⁹⁷ Vijfeijken, van, *WPNR 2017/7165*, par. 4.

³⁹⁸ Zie paragraaf 4.3.1 en 5.3.6.

vrijstelling wordt geschonken.³⁹⁹ Tevens wordt de wetgeving verder vereenvoudigd nu rekening dient te worden gehouden met maar één vrijstelling en geen gebruik wordt gemaakt van leeftijdsgrenzen. Bovendien wordt een meer gelijke behandeling bereikt tussen verkrijgers van schenkingen en erfenissen. Het doet er immers niet meer toe wanneer iemand vermogen ontvangt en wat er met dat vermogen wordt gedaan.⁴⁰⁰

Daartegenover staat dat van ieder kind moet worden bijgehouden hoeveel hij of zij heeft gebruikt van de vrijstelling. De Belastingdienst zou deze administratie mijns inziens bij moeten kunnen houden en tevens aan belastingplichtigen moeten kunnen communiceren wat de hoogte van hun resterende erf- en schenkbelastingvrijstelling is indien zij dit willen weten. Afhankelijk van de hoogte van de life time vrijstelling is het bovendien de vraag hoeveel een dergelijke vrijstelling in combinatie met de tariefstructuur op zal leveren. De kans is aanwezig dat de life time vrijstelling tax planning of emigratie in de hand werkt. Zodra een kind een grote erfenis of schenking verwacht en de life time vrijstelling reeds heeft gebruikt, kan het voor dat kind bijvoorbeeld waardevol zijn te emigreren. Het is de vraag of dit veel, c.q. meer dan nu, zal voorkomen.

In een aantal Europese landen kent men een combinatie tussen de jaarlijkse en de life time vrijstelling voor onder andere kinderen en kleinkinderen. Zo heeft Duitsland erf- en schenkbelastingvrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen van € 400.000 respectievelijk € 200.000 die gedurende 10 jaar geldig zijn.⁴⁰¹ Gedurende een periode van 10 jaar wordt op elke verkrijging de nog resterende vrijstelling afgeboekt, tot deze geheel is gebruikt.⁴⁰² De erf- en schenkbelastingvrijstelling in Frankrijk voor kinderen en kleinkinderen bedraagt € 100.000 voor een periode van 15 jaar.⁴⁰³ Een dergelijke termijn spreekt Van Vijfeijken echter niet aan, omdat zich, hoewel in mindere mate, nog steeds de nadelen van een periodieke vrijstelling voordoen. Indien een life time vrijstelling vanwege de administratieve lasten of mogelijke tax planning en emigratie onwenselijk wordt geacht is een periodieke vrijstelling, die bijvoorbeeld gedurende 20 jaar geldig is, mijns inziens een stap in de goede richting.

³⁹⁹ Vijfeijken, *WFR* 2013/1146.

⁴⁰⁰ Mirrlees et al. 2011, p. 367.

⁴⁰¹ Art. 14 en 16 Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz.

⁴⁰² Vijfeijken, van, *WPNR* 2017/7165, par. 4.

⁴⁰³ Art. 779, lid I, Code Général des Impôts en Loi n° 2012-958 du août 2012 de finances rectificative pour 2012.

Hierdoor is men tevens minder afhankelijk van de timing voor het doen van schenkingen. De ouder die pas aan het eind van een dergelijke periode een bedrag aan zijn kind wil of kan schenken wordt hierdoor gelijk behandeld als de ouder die jaarlijks zijn kind wil bevoordelen. In dit licht kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een vrijstelling van € 200.000 die gedurende 20 jaar geldig is.

5.3.2.5 *Afschaffen verhoogde vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen*

Indien het afschaffen van de eerste progressie voor kinderen en kleinkinderen onwenselijk wordt geacht, is een andere mogelijkheid om de doelstellingen van de SW 1956 recht te doen om de verhoogde vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen af te schaffen. Dit zou in het huidige systeem tot gevolg hebben dat voor kinderen en kleinkinderen de huidige erf- en schenkbelastingvrijstelling voor derden van € 2.244 respectievelijk € 3.244 komt te gelden. Een dergelijke vrijstelling blijft mijns inziens vanwege de doelmatigheidsredenen van belang. De vrijstelling zorgt er immers voor dat men elkaar (verjaardag)cadeaus kan geven zonder dat hier aangifte voor hoeft te worden gedaan.

De Commissie Bouwstenen heeft in dit kader voorgesteld een erfbelastingvrijstelling in te voeren voor alle verkrijgers, met uitzondering van partners, van € 30.000. Dit heeft tot gevolg dat enkel door middel van het tarief rekening wordt gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel voor kinderen en kleinkinderen. Een vrijstelling van € 30.000 voor de erfbelasting leidt er volgens het rapport toe dat 42% van alle personen die erfbelasting zouden moeten betalen vrijgesteld worden van betaling. De verhoging van de vrijstelling zou tot gevolg kunnen hebben dat de erfbelasting in een minder negatief daglicht komt te staan. De vrijstelling zou in combinatie met de eerste progressie volgens Van Vijfeijken niet leiden tot een meer optimale bestedingsruimte over de levensloop.⁴⁰⁴ In geval ieder individu op gelijke wijze wordt belast is dat echter wel het geval.

5.3.3 *Afschaffing erfbelastingvrijstelling voor ouders*

De erfbelastingvrijstelling voor ouders kan niet worden gerechtvaardigd, waardoor de vrijstelling een ongerechtvaardigde inbreuk op het draagkrachtbeginsel en het gelijkheidsbeginsel maakt. Jegens ouders geldt immers in beginsel geen verzorgingsverplichting. Tevens vindt geen dubbele heffing plaats, nu zowel de ouder als

⁴⁰⁴ Vijfeijken, van, *WFR 2020/153*, par. 3.

degene die van de ouder zal erven nog geen erfbelasting over het vermogen heeft betaald. Bovendien is het geen gegeven dat het vermogen door schenkingen van de ouders bij het kind terecht is gekomen. Deze vrijstelling moet mijns inziens dan ook komen te vervallen.

5.3.4 *Onderscheid vrijstellingen erf- en schenkbelasting*

Momenteel wordt een onderscheid gemaakt tussen vrijstellingen voor de erfbelasting en vrijstellingen voor de schenkbelasting. Mijns inziens komt dit de eenvoud niet ten goede. Bovendien kan het in mijn optiek gerechtvaardigd worden eenzelfde vrijstelling voor beide belastingen te hanteren, zoals dat ook gerechtvaardigd kan worden voor de tariefstructuur. De schenkbelasting dient immers als aanvulling van de erfbelasting, het anti-ontgaansmotief. Het onderscheid tussen erf- en schenkbelastingvrijstellingen kan wat dat betreft worden weggenomen.

Een uitzondering kan worden gemaakt voor de erf- en schenkbelastingvrijstelling voor de partner. Bij beëindiging van het fiscaal partnerschap door overlijden is geen heffing gewenst, maar dat geldt niet per definitie voor het verkrijgen van schenkingen tijdens leven. Met het oog op het feit dat het gros van de partners elkaar reeds voor de helft kunnen laten delen in hun vermogen en de vereenvoudiging kan echter worden gesteld dat het onderscheid tussen een erf- en schenkbelastingvrijstelling voor partners tevens kan worden weggenomen. Aangezien het voorgaande voor partners op grond van artikel 1a SW 1956 niet geldt, dient mijns inziens een verhoogde schenkbelastingvrijstelling te worden ingevoerd.

Het successierecht van een aantal landen dat reeds is aangehaald maakt, met uitzondering van de erfbelastingvrijstelling voor partners, gebruik van eenzelfde vrijstelling voor de erf- en schenkbelasting. Dit is bijvoorbeeld het geval in Duitsland en Frankrijk.⁴⁰⁵ Alle verkrijgingen, erfenissen of schenkingen, die een individu krijgt worden hiertoe van eenzelfde vrijstelling afgeboekt. Mijns inziens zou dit de vormgeving van de SW 1956 ten goede komen.

⁴⁰⁵ Sonneveldt & Zuiderwijk 2013, hoofdstukken 16 en 22.

5.3.5 Alternatieven BOR

Momenteel wordt niet of amper belasting betaald over ondernemingsvermogen door het toedoen van de BOR, ook wanneer de continuïteit van de onderneming geen gevaar loopt.⁴⁰⁶ De huidige BOR leidt dus tot overkill. In de rapporten van de Commissie Bouwstenen worden twee opties gegeven om de BOR binnen de SW 1956 te beperken. De meest rigoureuze optie is om de BOR af te schaffen.⁴⁰⁷ Een andere optie is om enkel de vrijstelling van 83% voor de waarde going concern af te schaffen.⁴⁰⁸ Ook is de optie gegeven de 83%-vrijstelling te verlagen tot 25% van de going concernwaarde en de omvang van de vrijstelling af te toppen op € 5 miljoen ondernemingsvermogen.⁴⁰⁹ De vrijstelling van 100% over het verschil tussen de liquidatiewaarde en de lagere waarde going concern blijft in dat geval bestaan. Ook wordt voorgesteld aanmerkelijke belangen van minder dan 5% en verhuur van vastgoed uit te sluiten van de BOR.⁴¹⁰ Met de beleidsopties wordt onder andere getracht verkrijgers met een hogere draagkracht effectiever te belasten en de economische verstoring en vermogensongelijkheid te verminderen. Volgens het rapport zal een en ander niet leiden tot liquiditeitsproblemen, omdat men zich nog steeds kan beroepen op artikel 25 IW 1990 op basis waarvan 10 jaar rentedragend uitstel van betaling van belasting kan worden verleend.

In paragraaf 3.4.5 is reeds geconcludeerd dat toepassing van de BOR in sommige gevallen wenselijk dan wel noodzakelijk kan zijn. Afschaffing is mijns inziens daarom niet de oplossing. Verlaging van de 83%-vrijstelling, naar bijvoorbeeld 25%, lijkt een logische stap. Met Wijkerslooth-Loëst ben ik het eens dat aftopping van de vrijstelling tot € 5 miljoen ondernemingsvermogen mogelijk geen recht doet aan de grote ondernemingen die met continuïteitsproblematiek te maken kunnen krijgen.⁴¹¹ Tevens zou de betalingsregeling mijns inziens moeten worden uitgebreid in geval van daadwerkelijke liquiditeitsproblematiek. Het is immers geen gegeven dat de verschuldigde belasting in de 10 opvolgende jaren wel kan worden betaald.

⁴⁰⁶ Rapport Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020, par. 7.5.

⁴⁰⁷ Beleidsoptie 153.

⁴⁰⁸ Beleidsoptie 30.

⁴⁰⁹ Beleidsoptie 29.

⁴¹⁰ Beleidsopties 27, 28 en 152.

⁴¹¹ Wijkerslooth-Loëst, *WNPR 2020/7298*.

Ook in andere landen gelden veelal vrijstellingen voor de overdracht van bedrijven. In het Vlaams Gewest geldt voor ondernemingsvermogen dat wordt geërfd door de partner of afstammelingen bijvoorbeeld een gereduceerd tarief van 3% en voor derden een tarief van 7%.⁴¹² In Frankrijk wordt het ondernemingsvermogen onder voorwaarden voor 75% vrijgesteld.⁴¹³ In Spanje wordt het ondernemingsvermogen dat door de partner of afstammelingen wordt verkregen onder voorwaarden zelfs voor 95% vrijgesteld.⁴¹⁴ Uit onderzoek van een belastingadvieskantoor in 2015 bleek dat Nederland met een effectieve belastingdruk van 3,4% bij de overdracht van ondernemingsvermogen in geval van familiebedrijven net iets boven het gemiddelde van de onderzochte West-Europese landen lag, wat destijds 2,8% was.⁴¹⁵ Indien de BOR wordt versoerd, bestaat de kans dat Nederland een minder aantrekkelijk investeringsmilieu voor ondernemers verkrijgt ten opzichte van de andere West-Europese landen. Onderzocht zou moeten worden wat de economische schade is van het versoeren van de BOR. Aangezien het grotendeels om familiebedrijven gaat is de kans dat families hun ondernemingen naar het buitenland verplaatsen mogelijk minder groot. Hiervoor zullen dan ook de familieleden die in het bedrijf werken moeten verhuizen.

5.3.6 *Alternatieven schenking op papier*

In paragraaf 3.3.4 is aandacht besteed aan de mogelijkheid een schenking op papier te doen conform artikel 10 lid 3 SW 1956. Iedereen kan dergelijke schenkingen doen, waardoor geen sprake van ongelijke behandeling van gelijke gevallen is en in hoofdstuk 3 niet is toegekomen aan de rechtvaardiging van de schenking op papier. Schuldigerkenningen worden in de praktijk echter doorgaans toegekend aan kinderen, omdat dit het grootste voordeel oplevert en het meest voor de hand ligt. Deze bepaling vormt wederom een fiscale stimulans om vermogen over te hevelen binnen familieverband. Het voordeel dat kan worden behaald door middel van schenkingen op papier wordt grotendeels weggenomen indien een life time vrijstelling wordt ingevoerd voor kinderen (en kleinkinderen). Bij een periodieke vrijstelling die geldig is gedurende een bepaalde periode kunnen nog steeds schenkingen op papier worden gedaan. Afhankelijk van de hoogte van de vrijstelling is het voordeel dat hiermee kan

⁴¹² Art. 60/1 Wetboek der Successierechten (Vlaams Gewest).

⁴¹³ Art. 787B en art. 787C Code Général des Impôts.

⁴¹⁴ Art. 20, lid 2, sub c Ley del Impuesto sobre Sucesiones y Donaciones.

⁴¹⁵ PWC, West-Europa trekt één lijn bij overdracht familiebedrijven, april 2015; Geraadpleegd via: <https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/pwc-west-europa-trekt-lijn-overdracht-familiebedrijven.pdf>.

worden behaald echter mogelijk minder groot. Tevens heeft men minder invloed op de timing van giften en erfenissen.

5.4 Tussenconclusie

Onderzocht is op welke wijze de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieband vormgegeven dient te worden om te kunnen worden gerechtvaardigd op grond van rechtvaardigingsgronden, recht te doen aan de doelstellingen van de SW 1956 en aan te sluiten bij de huidige tijd.

Ten eerste is geconcludeerd dat ofwel de eerste progressie ofwel de verhoogde vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen dient te worden losgelaten. Ook de eerste progressie voor partners kan worden losgelaten. Mijn voorkeur gaat uit naar invoering van een tariefgroep die aansluit bij de huidige tarieven voor derden. Door middel van vrijstellingen kan vervolgens rekening worden gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Hierdoor kan het belang van de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel worden gemaximeerd, wat mijns inziens meer recht doet aan de doelstelling van de SW 1956 om draagkrachtvermeerderingen te belasten en de maatschappelijke wens vermogen te herverdelen. Tevens komt het de eenvoud en leefvormneutraliteit van de SW 1956 ten goede. De tweede progressie dient te worden uitgebreid met meer tariefschijven om een effectievere progressiviteit te bereiken.

Op grond van de continuïteitsgedachte en de fiscale eenheid-gedachte dient ofwel de partnervrijstelling te worden verruimd ofwel de partner geheel te worden vrijgesteld van erfbelasting. Tevens dient de imputatievrijstelling te worden afgeschaft. In verband met de bestedingsruimte over de levensloop, herverdeling van vermogen en gelijke startkansen is beargumenteerd dat het wenselijk is als kinderen en kleinkinderen een gelijke belastingdruk kennen. In geval van afschaffing van de eerste progressie dient de vrijstelling voor kinderen en kleinkinderen wel degelijk hoger te zijn dan de standaardvrijstelling zodat recht wordt gedaan aan de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Het verdient in mijn optiek de voorkeur om de vrijstelling als life time vrijstelling vorm te geven. De BOR is aan versoering toe, aangezien de huidige vormgeving aan zijn doel voorbij gaat. Vrijstellingen die na dit hoofdstuk nog steeds niet gerechtvaardigd kunnen worden of recht doen aan de doelstellingen van de SW 1956 en huidige tijd, zoals de oudervrijstelling en eenmalige verhoogde schenkbelastingvrijstellingen, kunnen mijns inziens

komen te vervallen. Andere vrijstellingen met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband, zoals de vrijstelling voor gehandicapte kinderen en een standaardvrijstelling (momenteel voor derden), dienen in stand te blijven dan wel aangepast te worden zodat zij op juiste wijze opgaan in de voorgestelde systematiek.

Hoofdstuk 6 – Conclusie

6.1 Inleiding

In deze scriptie staat de rechtvaardiging van de huidige systematiek van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband centraal. De huidige wetssystematiek van de SW 1956 leidt tot ongelijke belastingheffing voor vergelijkbare individuen. De vraag rees of voor deze ongelijke behandeling een redelijke en objectieve rechtvaardiging bestond. Indien dit niet het geval zou zijn, zou namelijk sprake kunnen zijn van ongerechtvaardigde fiscale stimulansen om vermogen over te dragen binnen familieverband. In verband met de toenemende belangstelling voor vermogensongelijkheid en de daarmee gepaard gaande herverdelende rol van (erf- en schenk-) belastingen zou dit een onwenselijke uitkomst zijn. De probleemstelling luidt dan ook:

“De huidige systematiek van de Successiewet 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband dient te worden herzien, aangezien deze fiscaal stimulerende bepalingen bevat die niet kunnen worden gerechtvaardigd en tevens geen recht doen aan de maatschappelijk gewenste herverdelende rol van belasting.”

Om deze probleemstelling te analyseren is deze scriptie opgedeeld in vier inhoudelijke hoofdstukken. In ieder hoofdstuk is getracht een deelvraag te beantwoorden. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de antwoorden op de deelvragen de probleemstelling beoordeeld. Tot slot worden aanbevelingen gegeven.

6.2 Beoordeling probleemstelling

In hoofdstuk 2 is uiteengezet dat heffing van erf- en schenkbelasting door middel van de SW 1956 op meerdere rechtvaardigingsgronden gerechtvaardigd kan worden. De voornaamste juridische rechtvaardigingsgronden zijn het draagkrachtbeginsel en het buitenkansbeginsel. Daarnaast brengt de SW 1956 een beperkte mate van economische verstoring met zich mee, wat heffing door middel van erf- en schenkbelasting aantrekkelijker maakt ten opzichte van heffing door middel van andere belastingen. Ook de herverdelingsfunctie wordt door de wetgever nog steeds van belang geacht. Geconcludeerd is dat veel relevante rechtvaardigingsgronden die aan de SW 1956 ten grondslag liggen, overeenkomen dat zij hun oorsprong vinden in het gelijkheidsbeginsel. Op grond van dit beginsel dienen alle burgers te

worden onderworpen aan belastingheffing. Bovendien dienen gelijke gevallen op gelijke wijze te worden behandeld en ongelijke gevallen op evenredig ongelijke wijze.

De huidige systematiek van de SW 1956 omtrent vermogensoverdrachten in familieverband heeft tot gevolg dat verkrijging door bepaalde individuen niet op gelijke wijze worden behandeld als de verkrijging door anderen. In hoofdstuk 3 is aan bod gekomen dat in geval van vermogensoverdrachten zoals erfenissen en schenkingen de reden hiervoor de verwantschap tussen erflater of schenker en verkrijger is. Deze verwantschap heeft invloed op de hoogte van het tarief en de grootte van de vrijstelling. In bepaalde gevallen stimuleert de systematiek van de SW 1956 vermogensoverdrachten in familieverband zelfs, zoals bijvoorbeeld het geval is bij bunching, de schenkbelastingvrijstelling ten behoeve van de eigen woning en het gebruik van de BOR. Getoetst is of het dergelijke onderscheid strookt met het gelijkheidsbeginsel ex artikel 14 EVRM; of sprake is van gelijke gevallen die ongelijk worden behandeld of ongelijke gevallen die onevenredig ongelijk worden behandeld. Hiertoe is onderzocht of de individuele bepalingen een legitiem doel dienen en zo ja, dit legitieme doel op proportionele wijze wordt gediend, ofwel recht doet aan zijn doelstelling. Uit de toetsing is afgeleid dat een aantal bepalingen met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband wel, doch de meeste bepalingen niet kunnen worden gerechtvaardigd en mijns inziens stroken met het gelijkheidsbeginsel. Zo kan de langstlevende partner bij het overlijden van zijn of haar partner te maken krijgen met liquiditeitsproblematiek. Daarnaast wordt voor kinderen en kleinkinderen door middel van zowel tarief als verhoogde vrijstelling rekening gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Bovendien gaan bepalingen zoals de verhoogde schenkbelastingvrijstelling ten behoeve van de eigen woning en de BOR voorbij aan hun doel, wat de effectiviteit van de SW 1956 niet ten goede komt. De wetgever komt een ruime beoordelingsmarge toe met betrekking tot het gelijkheidsbeginsel. Toch is het mijns inziens van groot belang belastingwetten aan het beginsel te toetsen en rekening te houden met de uitkomst, zodat de burger het gevoel heeft dat sprake is van gerechtvaardigde belastingheffing en de wettelijke bepalingen aanvaardt en naleeft.

In hoofdstuk 4 is aandacht besteed aan een maatschappelijke ontwikkeling met betrekking tot (erf- en schenk-) belasting, namelijk de herverdelingsfunctie van (erf- en schenk-) belasting. De hernieuwde interesse in dit onderwerp is mede te danken aan de publicatie van Piketty 'Kapitaal in de 21ste eeuw'. Volgens Piketty neemt de vermogensongelijkheid harder toe dan

de inkomensongelijkheid. Indien hier niets aan gedaan wordt, zullen de meest vermogenden volgens hem uiteindelijk de macht hebben; een onwenselijke situatie. Door middel van belastingheffing over vermogen, waaronder belastingen op erfenissen en schenkingen, dient deze vermogensongelijkheid te worden tegengegaan. De herverdelingsfunctie van de SW 1956, die reeds in 1878 als rechtvaardigingsgrond van de successiewet werd genoemd, is volgens Piketty dus van groot belang. Gebleken is echter dat deze functie van de SW 1956 vooralsnog niet goed uit de verf komt. Dit zou het gevolg kunnen zijn van, zoals het CPB het noemt, het ‘uitsmeren’ van vermogen. Mijns inziens is dit echter onwaarschijnlijk en eerder het gevolg van de vormgeving van de SW 1956. Ook met dergelijke maatschappelijke wensen dient rekening te worden gehouden bij de vormgeving van belastingwetten in verband met het rechtvaardigheidsgevoel van de burger.

De herverdelende rol van belastingheffing kan beter in de erf- en schenkbelasting tot zijn recht komen door rekening te houden met het equality of opportunity-beginsel als leidende rechtvaardigingsgrond. Op grond van dit beginsel dient ieder individu gelijke kansen te hebben, ongeacht zijn of haar sociale klasse. In welke sociale klasse men geboren wordt is immers een kwestie van geluk. Een voorbeeld van een belastingvorm die is gebaseerd op dit beginsel is de accessions tax: een belasting die alle erfenissen en schenkingen die een verkrijger ontvangt tijdens leven cumulatief in de heffing betreft en hier een progressief tarief op loslaat. Een dergelijke vormgeving van de erf- en schenkbelasting heeft tot gevolg dat eenieder op gelijke wijze in de belastingheffing wordt betrokken. Een ander voorbeeld van een beleids optie waardoor gelijke kansen voor ieder individu worden nagestreefd, is door ieder individu op een bepaalde leeftijd van een gelijk startkapitaal te voorzien.

De huidige systematiek van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband is niet in alle opzichten even effectief en proportioneel gebleken, waardoor deze niet kan worden gerechtvaardigd en mijns inziens tevens niet strookt met het gelijkheidsbeginsel. Bovendien is de herverdelingsfunctie van de huidige systematiek sterk in twijfel getrokken. Op grond van het voorgaande concludeer ik dat de probleemstelling niet kan worden verworpen en de systematiek van de SW 1956 met betrekking tot vermogensoverdrachten in familieverband dient te worden herzien.

6.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de beoordeling van de probleemstelling beveel ik de volgende wijzigingen voor de SW 1956 aan:

- De progressie naar verwantschap (eerste progressie) dient komen te vervallen;
- De progressie naar draagkracht (tweede progressie) dient te worden uitgebreid met meer tariefschijven;
- De langstlevende partner moet worden ontzien van erfbelasting;
- Door middel van een (enkele) verhoogde vrijstelling voor (klein)kinderen wordt rekening gehouden met de bijzondere familieband, de verzorgingsverplichting en het buitenkansbeginsel. Voor zieke en gebrekkige kinderen dient een hogere verhoogde vrijstelling te gelden, zoals reeds het geval is;
- Vrijstellingen voor kinderen en kleinkinderen dienen in verband met de bestedingsruimte over de levensloop, herverdeling van vermogen en gelijke startkansen gelijk te worden getrokken;
- Het verdient de voorkeur deze vrijstellingen vorm te geven als life time vrijstellingen in plaats van periodieke vrijstellingen. Indien dit niet wenselijk wordt geacht in verband met de mogelijke economische schade beveel ik aan de periodieke vrijstellingen voor een langere periode dan 1 jaar te laten gelden;
- De erfbelasting vrijstelling voor ouders dient komen te vervallen;
- De verhoogde schenkbelastingvrijstellingen ten behoeve van de dure studie en de eigen woning voor kinderen dient komen te vervallen;
- De standaardvrijstelling voor de erf- en schenkbelasting, zoals die reeds geldt, dient in stand te blijven, aangezien dit veel administratieve lasten voorkomt.

Het voorgaande leidt tot een successiewet die kan worden gerechtvaardigd op grond van rechtvaardigingsgronden. Tevens heeft het een meer gelijke behandeling van belastingplichtigen tot gevolg. Bovendien sluiten de voorgestelde wijzigingen aan bij de wens van de wetgever(s) de SW 1956 te willen vereenvoudigen, wat ten goede komt aan de rechtszekerheid van de burger.⁴¹⁶ Rechtszekerheid houdt onder andere in dat de wettelijke regels duidelijk en ondubbelzinnig kenbaar zijn.⁴¹⁷ Deze rechtszekerheid is van belang, omdat

⁴¹⁶ Poelman 2020, FBR.4.1.1.B.

⁴¹⁷ HR 8 augustus 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD9483, BNB 2008/285 (noot G.J. van Leijenhorst) en HvJ EG 29 april 2004, ECLI:EU:C:2004:242, V-N 2004/24.16.

door middel van belastingheffing de bestedingsvrijheid van de burger wordt ingeperkt.⁴¹⁸ Indien een burger wettelijke regels niet begrijpt, kan dit leiden tot weinig vertrouwen in de wetgever en het niet naleven van de regels. De eenvoud van wetten speelt hierbij een grote rol.

De besproken alternatieven zijn in verband met de beperkte omvang van dit onderzoek op minimale en individuele wijze aan factoren als effectiviteit, efficiëntie, rechtmatigheid en uitvoerbaarheid getoetst.⁴¹⁹ Bovendien zijn in het licht van de mogelijkheden op grond van een literatuurstudie enkel kwalitatieve en geen kwantitatieve aanbevelingen gedaan. Voordat wordt overwogen een of meer voorgestelde wijzigingen te implementeren, dient vervolgonderzoek te worden gedaan naar bijvoorbeeld de totale financiële impact van de gewenste wijzigingen en andere maatschappelijke ontwikkelingen die een rol zouden kunnen spelen bij de vormgeving van de SW 1956. Bovendien dient rekening te worden gehouden met de tax planning en emigratie mogelijkheden die de wijzigingen mogelijk oproepen. Hoewel een alomvattend onderzoek naar deze onderwerpen erg complex is, kan worden onderzocht hoe de voorgestelde systematiek in combinatie met de overige belastingsystematiek zich verhoudt tot de belastingsystematiek van andere West-Europese (buur)landen. Indien het belastingklimaat van Nederland er ten opzichte van de andere landen op achteruit gaat, kan dit zorgen voor een afname in de economische groei.

Tevens moet in ogenschouw worden genomen dat de voorgestelde denkrichtingen, zoals herverdeling van vermogen door middel van erf- en schenkbelasting, en concrete wijzigingen uiteindelijk neerkomen op politieke keuzes. Dergelijke politieke keuzes worden beïnvloed door meer factoren dan enkel de juridische en economische rechtvaardiging en aansluiting bij de doelstellingen en huidige tijd.

⁴¹⁸ Gribnau 2006.

⁴¹⁹ Geraadpleegd via: <https://www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/6-wat-het-beste-instrument>.

Literatuur-, jurisprudentie- en bronnenlijst

Literatuur

Adriani & Hoorn, van 1954

P.J.A. Adriani & J. van Hoorn, *Het Belastingrecht: zijn grondslagen en ontwikkeling deel I*, Amsterdam: L.J. Veen 1954.

Alstott 2007

A.L. Alstott, *Equal Opportunity and Inheritance Taxation*, Yale Law School, Public Law Working Paper No. 117, 121 *Harvard Law Review*, December 2007.

Andrews 1967

W. D. Andrews, *The Accessions Tax Proposal*, 22 *Tax L. Rev.* 589, 1967.

Arendonk, *MBB 2009/06*

H.P.A.M. van Arendonk, *Modernisering Successiewet: veel beloofd, maar weinig waargemaakt*, MBB 2009/06.

Balestra & Tonkin 2018

C. Balestra & R. Tonkin, *Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD Wealth Distribution Database*, OECD Statistics Working Papers 2018/01.

Beer, de 2007

P.T. de Beer, *De belaste dood: belastingheffing op erfenissen*, in: C.L.J. Caminada e.a., *Belasting met Beleid*, 's-Gravenhage: Sdu Uitgevers 2007.

Berlage, *LES 2016/161*

L. Berlage, *Piketty's 'Kapitaal' in een (kritische) notendop*, LES 2016/161.

Bittker, Clark & McCouch 2015

B.I. Bittker, E. Clark & G.M.P. McCouch, *Federal Estate and Gift Taxation*, Eleventh Edition, St. Paul: West Academic Publishing 2015.

Brakel-Hofmans, van den 2007

M. van den Brakel- Hofmans, CBS: Meten van inkomensongelijkheid, 2007.

CBS 2019 (1)

CBS, Statistische Trends: Ongelijkheid in inkomen en vermogen, 2019.

CBS 2019 (2)

CBS Statline, Verschil arbeidsdeelname mannen en vrouwen weer kleiner, 19 januari 2019.

Cnossen & Jacobs 2019

S. Cnossen & B.C.M. Jacobs, Ontwerp voor een beter belastingstelsel, Amsterdam: ESB 2019.

CPB 2006

Centraal Planbureau, Toelichting n.a.v. vragen over houdbaarheid overheidsfinanciën, CPB Memorandum nr. 167, 2006.

CPB 2019

Centraal Planbureau, Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen, december 2019.

Cremer & Pestieau 2003

H. Cremer & P. Pestieau, Wealth transfer taxation: A survey, CESifo Working Paper nr. 1061, 2003.

Davies, Sandström, Shorrocks & Wolff 2009

J. Davies, S. Sandström, A. Shorrocks & E. Wolff, The level and distribution of global household wealth, Economic Journal, 121, 2009.

Denderen, van 2006

M. van Denderen, Successierechten dekken groot deel kosten vergrijzing, Economisch Statistische Berichten 2006.

Diamond & Seaz 2011

P. Diamond & E. Saez, The Case for a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations, *Journal of Economic Perspectives*, 2011.

Dijck, van & Meussen 2004

J.E.A.M. van Dijck & G.T.K. Meussen, *Waarde in het economische verkeer*, Deventer: Kluwer 2004.

Dijk 1956

P.L. Dijk, Theoretische grondslagen der belastingheffing bij het openvallen van nalatenschappen, *Ars notariatus VII*, Haarlem: Tjeenk Willink 1956, p. 37.

Dodge 2008

J. M. Dodge, Replacing the Estate Tax with a Re-Imagined Accessions Tax, 16 oktober 2008.

Drukker 1957

M. Drukker, *Beschouwingen over de Successiewet 1956*, Amsterdam: Uitgeverij Fed 1957.

Gilst, van, Nijboer & Caminada, WFR 2008/1423

J.J. van Gilst, H. Nijboer & C.L.J. Caminada, De successiebelasting vanuit economisch perspectief, *WFR 2008/1423*.

Gribnau 2006

J.L.M. Gribnau, Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving. Belastingrechtvaardigheid hanteerbaar gemaakt (aangepaste versie), in: A.C. Rijkers en H. Vording, *Vijf jaar Wet IB 2001*, Deventer: Kluwer, 2006.

Gruiter, de, NM 2007/03

J. de Gruiter, Familiebezit of niet? (interview met P.T. de Beer en F. Sonneveldt), *NM 2007/03*.

Gubbels 2019

N.C.G. Gubbels, Vermogensongelijkheid en belastingen: weinig reden om te jubelen, 30 april 2019.

Gubbels, Sonneveldt & Caminada 2017

N.C.G. Gubbels, F. Sonneveldt & C.L.J. Caminada, Fiscale vernieuwing op komst? AN nr. 165, 2017/1.

Haan, de 2007

A. de Haan, Bedrijfsvermogen in de successiewet en het gelijkheidsbeginsel, 2007.

Happé 1996

R.H. Happé, Drie beginselen van fiscale rechtsbescherming, FM nr. 77, Deventer: Kluwer 1996.

Heithuis, Kavelaars & Schuver 2020

E.J.W. Heithuis, P. Kavelaars & B.F. Schuver, Inkomstenbelasting alsmede hoofdzaken Loonbelasting, Kluwer: Deventer 2020.

Henrekson & Waldenström 2016

M. Henrekson & D. Waldenström, Inheritance taxation in Sweden, 1885–2004: the role of ideology, family firms, and tax avoidance, 22 februari 2016.

Hofstra 1946

H.J. Hofstra, Socialistische Belastingpolitiek, Amsterdam: De Arbeiderspers 1946.

Huff 2020

P. Huff, Geef alle 25-jarigen een ton startkapitaal, NRC 21 februari 2020.

Jacobs, *WPNR 2003/6516*

B.C.M. Jacobs, Van collectorale impost tot successiebelasting, *WPNR 2003/6516*.

Jacobs 2010

B.C.M. Jacobs, Een economische analyse van een optimaal belastingstelsel voor Nederland, in: Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel, Den Haag 7 april 2010.

Jacobs, Jongen & Zoutman 2013

B.C.M. Jacobs, E.L. Jongen & F.T. Zoutman, It's lonely at the top, CPB Policy Brief nr. 2013/04.

Juch, *WFR* 2008/655

D. Juch, Op weg naar een nieuwe schenk- en erfbelasting, *WFR* 2008/655.

Kaplow 2000

L. Kaplow, A framework for assessing estate and gift taxation, Cambridge: Harvard Law School 2000.

Kemmeren 2001

E.C.C.M. Kemmeren, Principle of Origin in Tax Conventions. A rethinking of Models, UvT 2001.

Kempen, van 2020

M.L.M. van Kempen, Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting, Kluwer: Deventer 2020.

Klaassen 1936

J.G. Klaassen, De Successiewet, Zwolle: Tjeenk Willink 1936.

Kremer, Bovens, Schrijvers & Went 2014

M. Kremer, M. Bovens, E. Schrijvers & R. Went, Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid. Amsterdam: Amsterdam University Press 2014.

McCaffery 1994

E.J. McCaffery, The Uneasy Case for Wealth Transfer Taxation, *The Yale Law Journal* Vol. 104:283, 1994.

Mirrlees et al. 2011

J.A. Mirrlees et al., Mirrlees Review: Tax by design, *Taxes on Wealth Transfers*, 2011.

Murphy & Nagel 2002

L. Murphy & T. Nagel, *The myth of ownership. Taxes and Justice*, University Press Oxford 2002.

Niessen, *TFB 2009/01*

R.E.C.M. Niessen, *De belastingrechter en het gelijkheidsbeginsel*, TFB 2009/01.

Niessen 2010

R.E.C.M. Niessen, *Inleiding tot het Nederlands belastingrecht*, Deventer: Kluwer 2010.

Nispen tot Sevenaer, van 1969

C.M.O. van Nispen tot Sevenaer, *De rechtsgrond van de successiebelasting*, Deventer: Kluwer 1969.

Oliemans & Stevens, *WFR 2008/577*

M.C.J. Oliemans & S.A. Stevens, *Is de boedelheffing een goed alternatief voor de successiewet?* WFR 2008/577.

Piketty 2014

T. Piketty, *Kapitaal in de 21ste eeuw*, De Bezige Bij: Amsterdam 2014.

Piketty & Saez 2013

T. Piketty & E. Saez, *A Theory of Optimal Inheritance Taxation*, 18 september 2013.

Piketty, Saez & Stantcheva 2014

T. Piketty, E. Saez, & S. Stantcheva, *Optimal taxation of top labor incomes: A tale of three elasticities*, februari 2014.

Poelman 2020

E. Poelman, *Cursus Belastingrecht Formeel Belastingrecht*, Deventer: Kluwer 2020.

Rijkers & Vijfeijken, van 2010

A.C. Rijkers & I.J.F.A. van Vijfeijken, Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomensbelasting, in: Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel, Den Haag 7 april 2010.

Roelen, *MBB 2010/05*

A.W.M. Roelen, Een blik op enige onderdelen van de gewijzigde Successiewet, *MBB 2010/05*.

Salverda 2018

W. Salverda, Erfenissen en vermogens. De overdracht van de groeiende ongelijkheid, in: P. de Beer, J. van der Meer, J. Plantenga & W. Salverda, Voor wie is de erfenis? Over vrijheid, gelijkheid en familiegevoel, Amsterdam: Van Genneep 2018.

Schmalbeck 2000

R. Schmalbeck, Does the death tax deserve the death penalty? An overview of the major arguments for repeal of federal wealth-transfer taxes, *Cleveland State Law Review* 2000/48.

Schols, *FBN 2017/50*

B.M.E.M. Schols, Nogmaals van jubelen tot jammeren, *FBN 2017/50*.

Schulenberg 2019

R. Schulenberg, Vermogensongelijkheid: is het de demografie? *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 13, 2019.

Schuttevâer & Zwemmer 1998

H. Schuttevâer & J.W. Zwemmer, *De Nederlandse Successiewetgeving*, Fiscale hand- en studieboeken, Kluwer: Deventer 1998.

Smith 1776

A. Smith, *An inquiry into the nature and causes of the Wealth of Nations*, Londen 1776.

Sprenger van Eyck 1930

J.P. Sprenger van Eyck, De wetgeving op het recht van successie van overgang en van schenking, Nijhof: 's-Gravenhage 1930, p. 30.

Sonneveldt, *WPNR 2004/6576*

F. Sonneveldt, De ideale Successiewet vanuit rechtsvergelijkend perspectief, WPNR 2004/6576.

Sonneveldt, *NTBR 8/2007*

F. Sonneveldt, Is de overgang naar de wettelijke gemeenschap nog steeds geen schenking?, NTBR 8/2007.

Sonneveldt, *WPNR 2017/165*

F. Sonneveldt, De rechtsgronden van de schenkbelasting, WPNR 2017/7165.

Sonneveldt 2020

F. Sonneveldt, Wegwijs in de Successiewet, Den Haag: Sdu Uitgevers 2020.

Sonneveldt & Kroon, de, *WFR 2008/592*

F. Sonneveldt & B.B.A. de Kroon, Internationale inspiratie voor een nieuwe Successiewet, WFR 2008/592.

Sonneveldt & Zuiderwijk 2013

F. Sonneveldt & J.C.L. Zuiderwijk, Internationale aspecten van erf- en schenkbelasting, Deventer: Kluwer 2013.

Stevens 2008

L.G.M. Stevens, Naar een solidaire participatiemaatschappij; belastingbeginselen en fiscale instrumenten als concretiseringsmogelijkheden, Deventer: Kluwer 2008.

Tigelaar-Klootwijk 2013

Y.M. Tigelaar-Klootwijk, Bedrijfsopvolging bij natuurlijke personen, FM nr. 141, Deventer: Kluwer 2013.

Treub 1891

M.W.F. Treub, Successiebelasting, Vragen des Tijds deel I, Haarlem: Tjeenk Willink 1891.

Verhees 2013

S.A.G. Verhees, De heffing van schenk- en erfbelasting op basis van het equality of opportunity beginsel, Deventer: Kluwer 2013.

Vijfeijken, van, *WPNR 2002/6478*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Ontwikkelingen in de Successiewet, WPNR 2002/6478.

Vijfeijken, van, *WPNR 2004/6576*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Contouren voor een nieuwe Successiewet, WPNR 2004/6576.

Vijfeijken, van, *WFR 2008/571*

I.J.F.A. van Vijfeijken, De positie van de langstlevende in de Wet schenk- en erfbelasting, WFR 2008/571.

Vijfeijken, van, *WPNR 2008/6757*

I.J.F.A. van Vijfeijken, De Wet Schenk- en Erfbelasting 2010, WPNR 2008/6757.

Vijfeijken, van, *WPNR 2011/6879*

I.J.F.A. van Vijfeijken, De wijzigingen van de Successiewet gewikt en gewogen, WPNR 2011/6879.

Vijfeijken, van, *WFR 2013/1146*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Eigen haard is goud waard, WFR 2013/1146.

Vijfeijken, van 2013

I.J.F.A. van Vijfeijken, Fictieve verkrijgingen in de Successiewet 1956, FM nr. 100, Kluwer Deventer 2013.

Vijfeijken, van, *WFR 2015/7088*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom, WFR 2015/7088.

Vijfeijken, van, *WPNR 2017/165*

I.J.F.A. van Vijfeijken, De ouder-kindvrijstelling in de schenkbelasting, *WPNR 2017/7165*.

Vijfeijken, van, *WFR 2019/219*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Directe en indirecte cumulatie van erfbelasting en inkomstenbelasting, *WFR 2019/219*.

Vijfeijken, van, *WFR 2020/153*

I.J.F.A. van Vijfeijken, Bouwstenen voor een betere Successiewet?, *WFR 2020/153*.

Vijfeijken, van & Gubbels 2020

I.J.F.A. van Vijfeijken & N.C.G. Gubbels, *Cursus Belastingrecht Schenk- en erfbelasting*, Deventer: Kluwer 2020.

Wagner 1974

R.E. Wagner, *Death and taxes: some perspectives on inheritance, inequality and progressive taxation*, New York: Preager Publishers 1974.

Weatcroft 1965

G.S.A. Weatcroft, *Estate and Gift Taxation: a Comparative Study*, Londen: Sweet and Maxwell 1965.

Wijkerslooth-Loëst, de, *WPNR 2020/7298*

S.A.M. de Wijkerslooth-Loëst, *Bouwstenen voor een betere Successiewet?*, *WPNR 2020/7298*.

Wilterdink 2017

N. Wilterdink, *Piketty's toverformule*, *UvA Sociologie*, 14 juni 2017.

Ydema 2006

O.I.M. Ydema, *De Successiebelasting van Herckenrath*, in: *Maatschappelijk heffen. De Wetenschap (afscheidsbundel Stevens)*, Deventer: Kluwer 2006.

Zwemmer 2001

J.W. Zwemmer, De dood als belastbaar feit, Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Mededelingen van de Afdeling Letterkunde, deel 64, nr. 2, 2001.

Jurisprudentie

EHRM 22 juni 1999, ECLI:NL:XX:1999:AV1935, BNB 2002/398 (noot R.H. Happé).

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 19 maart 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ5569.

HR 28 januari 1959, ECLI:NL:HR:1959:AY1786, BNB 1959/122 (noot Schuttevaer).

HR 17 maart 1971, ECLI:NL:HR:1971:AX5018, BNB 1971/195 (noot Schuttevaer).

HR 27 november 1981, ECLI:NL:PHR:1981:AG4271, NJ 1982/503 (noot E.A.A. Luijten).

HR 21 oktober 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC5139, BNB 1993/29 (noot J.W. Zwemmer).

HR 1 december 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC5524, BNB 1994/64 (noot W.A. Sinnighe Damsté), FED 1994/81.

HR 10 augustus 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB3110, BNB 2001/400 (noot J.W. Zwemmer).

HR 6 april 2007, ECLI:NL:HR:2007:AX0771, BNB 2007/194 (noot I.J.F.A. van Vijfeijken).

HR 8 augustus 2008, ECLI:NL:HR:2008:BD9483, BNB 2008/285 (noot G.J. van Leijenhorst).

HR 23 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1206, nr. 13/01154.

HvJ EG 29 april 2004, ECLI:EU:C:2004:242, V-N 2004/24.16.

Rechtbank 's-Gravenhage 6 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:14943.

Regelgeving en parlementaire stukken

Besluit van 24 november 2009, nr. CPP2009/2342M, BNB 2010/75 (V-N 2009/62.13).

Besluit van 5 juli 2010, nr. DGB2010/872M, Stcrt. 2010, 10783 (gewijzigd bij besluit van 29 maart 2018, nr. 2018-45958, Stcrt. 2018, 18050).

Brief van de staatssecretaris 24 oktober 2008, nr. DB/2008/607U, V-N 2008/54.27.

Brief van de staatssecretaris 8 september 2014, AFP/2014/785U.

Handelingen II 1915/16, nr. 92.

Handelingen II 1979/80, nr. 6244.

Handelingen II, 2006/07, 30 804, nr. 37, p. 45.

Kamerstukken I 2009/10, 31 930, nr. D. en F.

Kamerstukken II 1877/1878, nr. 126.

Kamerstukken II 1915/16, nr. 3.

Kamerstukken II 1948/49, 915, nr. 3.

Kamerstukken II 1953/54, 915, nr. 5.
Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3.
Kamerstukken II 1992/93, 22 860, nr. 4.
Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, 4 en 9, V-N 2009/41.2.
Kamerstukken II 2009/10, 31 930, nr. 38, 58 en 60.
Kamerstukken II 2012/13, 33 403, nr. 13.
Kamerstukken II 2013/14, 33752, nr. 11.
Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 3, 11 en 25.
Kamerstukken II 2016/17, 34 553, nr. 7.
Kamerstukken II 2017/18, 31 066, nr. 417.
Kamerstukken II 2018/19, 35 000 IX, nr. 4.
Kamerstukken II 2019/20, 32 140, nr. 50 en 71.
Loi n° 2007-1223 du 21 août 2007 en faveur du travail, de l'emploi et du pouvoir d'achat.
Loi n° 2012-958 du août 2012 de finances rectificative pour 2012.

Wetten

Code Général des Impôts.
Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz.
Ley del Impuesto sobre Sucesiones y Donaciones.
Wetboek der Successierechten (Vlaams Gewest).
Wet op de Inkomstenbelasting 1914.
Wet op de Inkomstenbelasting 2001.
Wet op de Loonbelasting 1964.
Wet op de Vermogensbelasting 1892.
Wet van 20 januari 1917, Stb. 189.
Wet van 17 december 1980, Stb. 686.

Internetbronnen

Centraal Bureau voor de Statistiek

<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/32/financiele-situatie-van-een-en-tweeverdieners>.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37610?dl=3FDC7>.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/worden-we-individualistischer->
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/19/vermogensongelijkheid-neemt-af>.
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37435/table?ts=1603719532121>.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71450ned/table?fromstatweb>.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84070NED/table?ts=1603711456898>.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84336NED/table?ts=1603725929936>.

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84336NED/table?ts=1609159611808>.

Consumentenbond

www.consumentenbond.nl/sparen/negatieve-spaarrente.

Kenniscentrum Wetgeving en Juridische zaken

<https://www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/6-wat-het-beste-instrument/>.

www.kcwj.nl/kennisbank/integraal-afwegingskader-beleid-en-regelgeving/6-wat-het-beste-instrument/64-doelmatigheideffici%C3%ABntie.

Merriam Webster

www.merriam-webster.com/dictionary/windfall.

PWC

<https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/pwc-west-europa-trekt-lijn-overdracht-familiebedrijven.pdf>.

Overige bronnen

Algemeen Dagblad van 22 juli 2020.

Belastingdienst, Bouwstenennotitie BOR – Onderzoek uitwerking vrije middelen BOR, 15 april 2020.

Bijlage Fichebundel beleidsopties, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020.

Miljoenennota 2020 en bijlagen.

Motivaction, Maatschappelijke opvattingen over successiebelasting, Amsterdam, mei 2003.

PWC, Bedrijfsopvolgingsregelingen zijn noodzakelijk, december 2014.

Rapport Algemene Rekenkamer: Schenkingsvrijstelling eigen woning. Effecten op de hypotheekschuld.

Rapport werkgroep Fiscaliteit ten behoeve van de Studiegroep Duurzame Groei, juli 2016.

Rapport werkgroep Modernisering successiewetgeving, De warme, de koude en de dode hand, 13 maart 2000.

Rapport Belasten van vermogen, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020.

Rapport Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang, Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 1 mei 2020.

Rapport Stichting Onderwijs Evaluatie Rapport, Studievertraging een bewuste keuze?, februari 2011.

Rijksbegroting 2020.

Studiecommissie belastingstelsel, Continuïteit en vernieuwing, een visie op het belastingstelsel, Den Haag 7 april 2010.

Syntheserapport Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, 18 mei 2020.

